

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MELITA JEZERŠEK

**ZAPOSLOTVENE PRILOŽNOSTI IN BEG MOŽGANOV
V IDRIJSKO-CERKLJANSKI REGIJI**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MELITA JEZERŠEK

Mentor: doc. dr. Branko Ilič

**ZAPOSLOTVENE PRILOŽNOSTI IN BEG MOŽGANOV
V IDRIJSKO-CERKLJANSKI REGIJI**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2007

Zahvala

Pričujoči prispevek k dobrobiti slovenske družbe, še posebej domače Idrijsko-cerkljanske regije, je sam zase zahvala vsem učiteljem in profesorjem, ki so me oblikovali skozi izobraževalni proces. Posebna zahvala velja mentorju doc. dr. Branku Iliču, ki me je s koristnimi napotki usmerjal in vodil skozi proces nastajanja tega dela. Hvala tudi staršem, ki so mi omogočili študij.

ZAPOSLOTVENE PRILOŽNOSTI IN BEG MOŽGANOV IZ IDRIJSKO-CERKLJANSKE REGIJE

Pričujoče delo obravnava beg možganov iz Idrijsko-cerkljanske regije zaradi zaposlitve. Zaradi atributivnosti determinant migracij so v prvem delu naloge raziskane individualne značilnosti mladih, visoko izobraženih ljudi, ki vplivajo na to, da si zaposlitev iščejo v drugih regijah. Nato je proučen vpliv družbenoekonomskih značilnosti okolja in nekaterih družbenih procesov, ki na posameznike in njihovo odločanje o selitvi iz namena ustrezne zaposlitve delujejo iz njihovega makro in mezzo okolja. Značilnosti posameznikov, njihovega izvornega okolja ter določeni družbeni procesi, ki vplivajo na smer bega možganov in delujejo kot motivatorji bega možganov, so bile nato primerjane s temeljnimi družbenoekonomskimi lastnostmi izbranih regij priselitve ter izvorne regije. Podanih je tudi nekaj numeričnih podatkov o migracijah in begu možganov v širšem prostoru in na lokalni ravni. Sledi poglavje, namenjeno empiričnemu preverjanju teoretske utemeljitve oziroma predstavitev ugotovitev, pridobljenih s pomočjo anketne raziskave. Naloga zaključuje s pregledno SWOT analizo Idrijsko-cerkljanske regije, na podlagi katere je podanih nekaj konkretnih razvojnih in političnih implikacij za preprečevanje nadaljnjega bega možganov.

Ključne besede: beg možganov, migracije, zaposlitvene priložnosti, Idrijsko-cerkljanska regija.

EMPLOYMENT OPPORTUNITIES AND BRAIN DRAIN FROM THE IDRIJA-CERKNO REGION

The present thesis studies the brain drain from the Idrija-Cerkno region which is due to the deficit of employment opportunities. The determinants of migration are attributive by nature. Therefore, the characteristics ascribable to the young, highly educated people that influence their search for employment opportunities in other regional labour markets, are first explored. Moreover, the impact of socio-economic characteristics and of selected processes in society, which have a significant (makro- and mezzo level) influence on the individual decision-making process concerning the migration are studied. The individual characteristics, the characteristics of the society and of the certain societal processes which altogether are the cause of the brain drain are compared with basic socio-economic characteristics of their region of origin and their chosen immigration regions, which determine the direction of migration flows. Moreover, numerical data on mobility and brain drain on the national and European as well as on the local level are presented. The theoretical part of the thesis is underpinned by empirical review, where the survey findings are presented. In the final part of the thesis, the Idrija-Cerkno region is explored by surveyable SWOT analysis. Based on this analysis some concrete developmental and political implications regarding preventing further brain drain are handed.

Key words: brain drain, migration, employment opportunities, the Idrija-Cerkno region.

KAZALO

1. UVOD	8
2. DEFINICIJA OSNOVNIH POJMOV	11
2.1 ZAPOSLOTVENE PRILOŽNOSTI.....	11
2.1.1 Delovno mesto.....	11
2.1.2 Zaposlitvene priložnosti	12
2.1.3 Verjetnost posameznikove zaposlitve	13
2.2 POJEM MIGRACIJ KOT NADPOMENKA BEGA MOŽGANOV IN V KONTEKSTU REGIJE	14
2.2.1 Beg možganov.....	17
2.2.2 Regija	20
3. ZNAČILNOSTI (MLAJŠE) VISOKO IZOBRAŽENE POPULACIJE IN NJIHOV VPLIV NA VERJETNOST MIGRACIJE	22
3.1 MLADOST IN VISOKA IZOBRAZBA	23
3.2 ČLOVEŠKI KAPITAL.....	27
3.3 ŽIVLJENJSKI STIL.....	29
3.4 OSEBNE POTREBE VISOKO IZOBRAŽENIH	30
3.5 DOSTOPNOST INFORMACIJ.....	31
3.6 TEORIJA ŽIVLJENJSKEGA CIKLA.....	32
3.7 SELITEV V UNIVERZITETNO SREDIŠČE IN TRANSAKCIJSKI STROŠKI BEGA MOŽGANOV	33
3.8 PSIHOLOŠKI STROŠKI.....	35
3.9 OBSTOJ SOCIALNE MREŽE.....	36
3.10 SPOL IN BEG MOŽGANOV	36
4. VPLIV DRUŽBENOEKONOMSKIH ZNAČILNOSTI OKOLJA IN NEKATERIH DRUŽBENIH PROCESOV NA BEG MOŽGANOV	39
4.1 FIZIČNA RAZDALJA IN »PROSTORSKA FLEKSIBILNOST« BEGA MOŽGANOV	39
4.2 STRUKTURNA BREZPOSELNOST ALI SPREMEMBE V STRUKTURI ZAPOSLENOSTI	40
4.3 URBANIZACIJA IN INDUSTRIALIZACIJA DRUŽBE	44
4.4 PROCES INDIVIDUALIZACIJE V SODOBNI DRUŽBI IN NA TRGU DELA.....	45
4.5 NEKATERI PODATKI O MOBILNOSTI PREBIVALSTVA V EU IN V SLOVENIJI	47

5. VERJETNOST BEGA MOŽGANOV GLEDE NA ZNAČILNOSTI IZVORNE IDRIJSKO-CERKLJANSKE REGIJE	49
5.1 SKUPNE ZNAČILNOSTI OBČIN IDRIJA IN CERKNO.....	50
5.1.1 <i>Naravne, demografske in geografske značilnosti regije</i>	51
5.1.2 <i>Nekatere značilnosti gospodarstva v regiji</i>	52
5.1.3 <i>Sektorska sestava gospodarstva in struktura zaposlitev</i>	58
5.1.4 <i>Struktura brezposelnih v regiji</i>	60
5.1.5 <i>Nekateri podatki o mobilnosti delovno aktivnega prebivalstva v Idrijsko-cerkljanski regiji</i>	63
5.2 DRUŽBENOEKONOMSKE ZNAČILNOSTI OBČINE IDRIJA.....	64
5.2.1 <i>Občina Idrija kot učeča se regija</i>	65
5.2.2 <i>Koncern Kolektor Group kot globalno podjetje in center visoke tehnologije</i>	67
5.2.3 <i>Občina Idrija kot izobraževalno središče</i>	70
5.3 DRUŽBENOEKONOMSKE ZNAČILNOSTI OBČINE CERKNO	72
5.3.1 <i>Občina Cerklje kot odmaknjena regija</i>	72
5.3.2 <i>Značilnosti zaposlitvenih priložnosti v občini Cerklje</i>	73
5.3.2.1 <i>Podjetje Eta Cerklje kot glavni delodajalec</i>	74
5.3.3 <i>Segmentacija trga delovne sile v občini Cerklje</i>	75
6. VERJETNOST BEGA MOŽGANOV GLEDE NA ZNAČILNOSTI REGIJE PRISELITVE.....	77
6.1 LOKACIJSKI FAKTORJI LJUBLJANE, KI PRISPEVAJO K NARAŠČANJU ZAPOSLOTIVNIH PRILOŽNOSTI.....	78
6.2 ZNAČILNOSTI ZAPOSLOTIVNIH PRILOŽNOSTI V LJUBLJANI.....	79
6.3 ZNAČILNOSTI PRISELJENCEV V LJUBLJANO	80
6.4 BEG MOŽGANOV V DRŽAVE EU	82
6.4.1 <i>Nekateri podatki o begu možganov v EU iz Slovenije in Idrijsko-cerkljanske regije</i> ..	83
7. EMPIRIČNI DEL	86
7.1 PREDMET IN CILJ RAZISKAVE.....	86
7.2 SESTAVA IN STRUKTURA VPRAŠALNIKA TER ANKETIRANI VZOREC	88
7.3 REZULTATI IN UGOTOVITVE RAZISKAVE.....	89

7.3.1 Zabeleženost bega možganov v državnih statistikah	90
7.3.2 Demografski podatki, smer izobrazbe in smer izselitve anketirancev	90
7.3.3 Percepcija družbenoekonomskih značilnosti izvorne regije in regije priselitve	92
7.3.4 Značilnosti sedanjega delovnega mesta	94
7.3.5 Vračanje v domači kraj	95
7.3.6 Posebnosti meddržavnega bega možganov	96
7.4 INTERPRETACIJA PODATKOV IN SKLEPNE UGOTOVITVE	97
7.4.1 SWOT analiza Idrijsko-cerkljanske regije	99
7.4.2 Nekatere razvojne in politične implikacije za preprečevanje bega možganov iz Idrijsko-cerkljanske regije	102
8. SKLEP	104
9. LITERATURA	107
10. VIRI	119
11. PRILOGE	121

1. Uvod

Karijerne poti v svetovnem, pa tudi lokalnem in individualnem merilu, so danes popolnoma drugačne kot tiste iz časa naših staršev. Tekom procesov globalizacije, postmodernizacije, individualizacije, v Sloveniji pa tudi prehoda v kapitalizem, je stabilnost in (doživljenjsko) varnost zaposlitve zamenjala fleksibilnost kandidatov »v tekmi« za delovno mesto. Le-ta od njih med drugim zahteva vse večjo izobraženost, usposobljenost, fleksibilnost, ki se končno kaže tudi kot mobilnost v prostoru, glede na razporejenost zaposlitvenih priložnosti. Ob pretiranem izseljevanju, posebej še mladih ljudi, kmalu pride do poslabšanja demografskih trendov, na katere pa najbolj vplivajo ravno značilnosti zaposlitvenih priložnosti.

V Idrijsko-cerkljanski regiji je naše starše po osnovni šoli pričakala varna zaposlitev v domačem kraju, kjer je delovalo in še danes deluje nekaj velikih delodajalcev iz sektorja kovinsko-predelovalne industrije. Kvalitetna delovna mesta pa so bila »rezervirana« za peščico ljudi, ki so se nadalje izobraževali. Še danes je to regija z najmanjšo stopnjo brezposelnosti v Sloveniji, a ta podatek o begu možganov ne pove ničesar.

Po letu 1991 se je v Sloveniji pričela pospešena rast terciarnega izobraževanja, ki na trg delovne sile ponuja vedno večje število diplomantov. Od tedaj se mladi izobraženci v Idrijsko-cerkljanski regiji, posebej še v nekaterih smereh izobraževanja, soočajo s primanjkljajem primernih zaposlitvenih priložnosti v izvorni regiji, v kateri bi njihova investicija izobraževanja v človeški kapital ostala neizkoriščena. Že več kot desetletje »se govori« o ostajanju mladih idrijsko-cerkljanskih diplomantov v kraju izobraževanja, kar predstavlja beg možganov oziroma »škodo« za izvorno regijo, kajti danes so ravno znanje, talent in človeški kapital, ki ga »utelešajo« bežeči možgani, osnovno gibalno tehnološkega ter gospodarskega razvoja ter širše družbene rasti neke regije.

Velik tok idrijsko-cerkljanskih izobraženih migrantov gre v smeri zaposlitvenih centrov znotraj Slovenije. V večini primerov je to Ljubljana, nekateri posamezniki pa migrirajo tudi zunaj državnih meja, posebej še v Evropsko unijo (nadalje EU), znotraj katere prevladuje odhod v Bruselj.

Pomen obravnavane teme oziroma problematika bega možganov v prvi vrsti zadeva poglobljanje medregionalnih razlik v razvoju: deli države prosperirajo, deli pa postajajo periferija-regije praznjenja. Po drugi strani se z begom možganov, s perpektive celotne države rešuje del problematike strukturne brezposelnosti in se povečuje produktivnost posameznika in celotnega gospodarstva. V primeru bega možganov izven Slovenije govorimo o izgubi

investicije v človeški kapital. Najbolj globok pomen pa ima za dotičnega posameznika, ki mora pretehtati vse dejavnike v procesu odločanja o migraciji in jo tudi izvesti, posebej še, ker se danes odgovornost za blaginjo posameznika vse bolj prenaša na njega samega (posameznik, ki se zaradi primerne zaposlitve ni pripravljen seliti, se obravnava kot prostovoljno brezposeln).

Cilj mojega diplomskega dela je najprej teoretično raziskati vzroke, potisne dejavnike bega možganov, ki imajo svoje bistvo v zaposlitvenih priložnostih, in jih tudi empirično preveriti. To bomo storili z odgovori na vprašanja, kolikšen je obseg, sestava in smer toka bežečih možganov iz Idrijsko-cerkljanske regije. V ozadju naštetega, je potrebno spoznati individualne značilnosti, potrebe in ambicije visoko izobraženih, ki se soočajo z značilnostmi zaposlitvenih priložnosti v izvorni regiji in regiji priselitve ter rezultirajo v begu možganov. Enako velja za migracijo v EU. Končni cilj je konkretna uporaba izsledkov za namene lokalne in državne politike skladnega regionalnega razvoja in omejevanja bega možganov.

Glavni namen je pridobitev celovite in jasne predstave značilnosti bega možganov iz te regije, v smislu opredelitve spolne strukture, smeri izobrazbe, časovnega trajanja, da bi tako prišli do zavedanja, o kakšni izgubi kadrov iz Idrijsko-cerkljanske regije govorimo. V tej smeri na idrijsko-cerkljanskem (javno objavljenih) raziskav še ni bilo.¹ Temeljna hipoteza moje diplomske naloge je, *da zaradi pomanjkanja njim ustreznih zaposlitvenih priložnosti na območju Idrijsko-cerkljanske regije mladi diplomanti ostajajo v univerzitetnih središčih*. Ta hipoteza se nadalje razdeli takole:

- Pri begu možganov iz Idrijsko-cerkljanske regije gre za »administrativno legalizacijo« bivanja v *Ljubljani*, ki izhaja iz selitve v univerzitetno središče. Mladi izobraženci ostanejo v kraju izobraževanja.
- Proces izobraževanja jih »opremi« z novimi »urbanimi vrednotami«, ki jih ne morejo več zadovoljevati v izvorni, ruralnejši regiji.
- Izmed bežečih možganov bo večji delež družboslovno izobraženih ter večji delež žensk.
- Pričakujemo lahko značilne razlike med stanjem v idrijski in cerkljanski občini.

Zgradba pričujočega dela bo naslednja: **drugo poglavje** je posvečeno definiciji osnovnih pojmov. V **tretjem poglavju** nas zanimajo značilnosti visoko izobraženih migrantov, posebej tiste, ki so rezultat procesa izobraževanja in imajo velik vpliv na odločitev za migracijo iz razloga zaposlitve. V **četrtem poglavju** nanizamo osnovne družbene procese,

---

¹ Oziroma se o tem problemu javno ne govori, ni politična agenda, čeprav nam je znano, da obstaja.

ki so vplivali na življenje v sodobni družbi, katere značilnost je tudi močno povečana mobilnost. Tukaj najdemo krajše numerično podpoglavje za ponazoritev obsega migracij v slovenskem prostoru in znotraj EU. V **naslednjem poglavju** se »preselimo« k preučevanju »privlačnih« in »odbijajočih« značilnosti izvorne regije. Ker se idrijski in cerkljanski del v bistvenih determinantah bega možganov ločujeta, je potrebna še ločena obravnava le-teh. **Šesto poglavje** raziskuje, s katerimi dejavniki predvsem Osrednjeslovenska regija oziroma glavno mesto Ljubljana »povzroča«, da ima predvsem ona koristi od bega možganov. Na kratko se opredeli tudi posebnosti bega možganov izven državne meje in oriše kvantiteto bežečih možganov iz Idrijsko-cerkljanske regije. Teoretični del je s tem končan.

Potrebno je opozoriti, da bo raven teoretične obravnave in analize proučevanega pojma vseskozi potekala na mezzo-nivoju, na nivoju regij, saj se o migraciji bežeči možgani odločajo na regionalnem oziroma celo na lokalnem nivoju. To med drugim pomeni, da smo več relevantnih prispevkov in teorij na temo bega možganov našli na mezzo nivoju znanstvenih disciplin, kot so na primer teme regionalizma, regij rasti in upadanja ipd., kot pa na področju raziskovanja migracij v tradicionalnem pomenu.

V empiričnem, **sedmem poglavju**, smo s pomočjo zaprte in polodprte ankete, na vzorcu treh generacij anketirancev rojenih po letu 1977, preverili zastavljene hipoteze in teoretične utemeljitve in predstavili ugotovitve. **Osmo poglavje** je zaokrožen sklep celotnega diplomskega dela.

V pričujočem diplomskem delu so bile tako uporabljene naslednje metode analize: v začetnem raziskovanju problema smo najprej uporabili metodo zbiranja obstoječih virov na izbrano temo, ki so ji sledili primerjalna analiza, metoda deskripcije, eksplanacije in abstrakcije sekundarnih virov, kot so monografske publikacije, raziskovalna poročila, strokovni članki. Zaradi narave proučevane teme smo kot izvor aktualnih podatkov o razvitosti izbranih regij, podatkov o tokovih migracij ipd., analizirali primarne vire, kot so Strategija razvoja Slovenije 2005, Poročilo o razvoju 2007, raziskovalna poročila Urada republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, poročila, tematske novice in Statistični letopisi iz Statističnega urada republike Slovenije (za posebno uporabnega se izkaže Popis 2002), podatki razvojnih agencij v Idriji in Tolminu itd. V empiričnem delu smo kot najprimernejšo za izbrano delo kombinirali metodi zaprte in polodprte ankete.

2. Definicija osnovnih pojmov

To poglavje namenjam o definiciji oziroma razjasnitvi pojmov, ki jih bomo uporabljali skozi celoten tekst.

2.1 Zaposlitvene priložnosti

Pojem zaposlitvene priložnosti je kompleksen, saj hkrati zajema več pojmov, ki jih naštevamo v nadaljevanju. Ob poznavanju pojma *zaposlitev*, še nič ne vemo o različni *kvaliteti delovnih mest*, za bežeče možgane pa je pomembna ravno ta. Ko pojmom zaposlitev in kvaliteta delovnega mesta dodamo še prostorsko ali konfiguracijsko komponento, pridemo do *zaposlitvenih priložnosti*, ki pa je pojem našega zanimanja, in z njim povezane *verjetnosti zaposlitve* z vidika posameznika.

2.1.1 Zaposlitev

Zaposlitev je formalno, plačano delo, ki ima v vseh družbah, kjer prevladuje evropska tradicija oziroma v vseh sodobnih družbah, centralno mesto. Posamezniku je pogosto omogočena popolna vključitev v druge družbene institucije le, če je zaposlen (Svetlik 1985: 5). Predstavlja osrednji del vsakdanjega življenja in ključni vir socialnih pravic, ki se izražajo v materialni in nematerialni obliki, kot so na primer finančna neodvisnost, status, prestiž, identiteta ter socialna participacija (Rapuš Pavel 2005: 331) oziroma omogoča zadovoljevanje eksistenčnih potreb in potreb po druženju (Wiley 1997). Pomena zaposlitve se zavemo ob dejstvu, da dolgotrajnejša brezposelnost lahko povzroča dolgotrajne psihične poškodbe in posledice na človekovi samopodobi oziroma ima odločilno vlogo za samospoštovanje človeka (Rapuš Pavel 2005: 332).

2.1.2 Delovno mesto

Zaposlitev kot plačano delo se vrši na delovnem mestu². V organizacijsko-personalnem smislu povezujemo v delovna mesta delovne naloge (Butina 2004). Do lastnosti delovnega mesta pa pridemo z njegovo analizo, ki nam pove, kakšen je namen dela, kakšne

---

² Delovno mesto lahko po pojavnih značilnostih opredelimo v: a.) organizacijsko-personalnem, b.) delovno pravnem pomenu, c.) tehnološkem in prostorskem pomenu in d.) ekonomskem pomenu (Butina 2004). Zgoraj uporabljamo delovno mesto v organizacijsko-personalnem pomenu.

so delovne obveznosti, naloge, njihova pomembnost v delovnem procesu, kakšna znanja in sposobnosti so zahtevana, kakšno moč, vpliv ima določeno delovno mesto itd. V kolikšni meri bo delovno mesto zadovoljevalo potrebe, je po Svetliku (2007) v veliki meri odvisno od kvalitete delovnega mesta, ki naj bi bila poleg zahtevnosti po znanju prepoznavna tudi po drugih značilnostih, kot so: možnost strokovnega in osebnega razvoja, kreativnosti usklajenost delovnega in zasebnega (družinskega) življenja, zmerni časovni obremenjenosti ipd. (Hochschild 1997; Černigoj–Sadar 1996). Svetlik (2007) govori o »pametnem« delu, pri katerem je pomembna raznolikost delovnih nalog, ki so kompleksne in posameznik v njih najde smisel.

Ustrezno in kvalitetno delovno mesto torej nudi posamezniku možnost zadovoljevanja človekovih potreb višjega reda oziroma potreb po rasti, kar je povezano s posameznikovimi poklicnimi vrednotami in z osebnostnimi teorijami, kot so Maslowova (1962) teorija hierarhije potreb, Alderferjeva teorija ERG (1967, 1969), Herzbergova (2003) teorija higienikov in motivatorjev itd.

Ugotovljeno je, da so najkakovostnejša delovna mesta tista, ki jih zasedajo ključni delavci (le-ta navadno zahtevajo visoko izobrazbo), ki tudi uživajo obilo ekonomskih in socialnih privilegijev.

2.1.3 Zaposlitvene priložnosti

Zaposlitvene priložnosti imajo znotraj nekega zaključenega območja določen razpored in so različno privlačna za različno izobražene ljudi in glede na njihove lastnosti, kar spodbuja ljudi k migraciji. Njihov vpliv na demografsko sliko nekega območja in s tem tudi na beg možganov, je s korelacijsko analizo za območje Idrijsko-cerkljanske dokazal Velikonja (2005b: 33). Ugotovil je, da imata največji vpliv na demografske trende prav število in struktura delovnih mest.

Spekter zaposlitvenih priložnosti je odvisen od družbenoekonomskega stanja v določeni družbi oziroma regiji in od njene stopnje razvoja. V postindustrijski družbi³ naj bi bili priča nadomeščanju »tipičnih« delovnih mest v tradicionalnem industrijskem sektorju z

---

³V postindustrijski družbi je prišlo do uvedbe modernih tehnologij in visoko produktivne postindustrijske organizacije dela. Je družba visokih dohodkov, kjer visoko kvalificirani terciarni in kvartarni poklici (v storitvah, izobraževanju, znanosti in podobno), presegajo delež primarnih in sekundarnih. Postindustrijsko družbo določa kvaliteta življenja, merjena s storitvami in udobjem (Bell 1973).

novimi, storitveno, tehnološko in informacijsko usmerjenimi delovnimi mesti.⁴ Rosenger (v Ivančič 1999: 53) sklepa, da so dejavniki, ki primarno določajo strukturo zaposlitvenih priložnosti v neki regiji industrijske strukture, politika delodajalcev, strategije delavskih organizacij in državne politike. Ivančičeva (1999: 59) pravi, da je struktura zaposlitvenih priložnosti nekega trga delovne sile enaka stopnji nastajanja prostih delovnih mest, skupaj s porazdelitvijo položajev le-teh.

Van Ham in Büchel (2002) sta določila dva faktorja, ki določata posameznikovo konfiguracijo zaposlitvenih priložnosti, ki že vključujeta možnost migracije iz razloga zaposlitve: 1. lokacija stalnega bivališča glede na prostorsko razporeditev zaposlitvenih priložnosti v širšem okolju in 2. velikost trga delovne sile, ki še sega v območje, v katerega bi se bil posameznik pripravljen seliti, v primeru, da v njem najde sebi primerno zaposlitev.

2.1.4 Verjetnost posameznikove zaposlitve

Verjetnost posameznikove zaposlitve je odvisna od značilnosti posameznika (stopnja izobrazbe, starost, spol, večšine, sposobnosti, delovne izkušnje), splošnih značilnosti trg(a)/(ov) delovne sile v precepnem obdobju in obstoja različnih zaposlitvenih priložnosti na njih (Van Ham in Büchel 2002). Velik vpliv na verjetnost, da se bo posameznik zaposlil in posredno tudi na izseljevanje/dnevno delovno migracijo, ima tudi (časovna) oddaljenost od posameznih zaposlitvenih središč (Van Ham in Büchel 2002; Velikonja 2005b: 7).

Menim, da ima v okviru proučevane regije največji vpliv na verjetnost zaposlitve strukturno neskladje med povpraševanjem in ponudbo na lokalnem trgu delovne sile. Le-to deli mlade izobražence na tehnološko izobražene, ki so zaposljivi s »stoodstotno verjetnostjo«, in na družboslovno izobražene, ki so na tem območju skoraj »nezaposljivi«, zato morajo v namen povečanja svoje zaposljivosti postati geografsko mobilni.⁵

---

⁴ Lahko bi torej rekli, da so določene regije v Sloveniji prešle v postindustrijsko družbo, določene pa ne.

⁵ Menim, da bil za povečanje verjetnosti zaposlitve tudi za družboslovne kadre, potreben kompleksen in sistematičen pristop, s strani več družbenih dejavnikov. Potrebne bi bile »korekture« predvsem s strani izobraževalne politike ter regionalne in državne razvojne politike.

2.2 Pojem migracij kot nadpomenka bega možganov in v kontekstu regije

V spoznavni teoriji beg možganov spada pod pojem *migracije*⁶. Najprej je potrebna pojasnitev navidezne nekonsistentnosti uporabe pojmov migracije in selitve v literaturi. Malačič (2000: 156) pojma loči takole: migracije se od lokalnih selitev razlikujejo po eni bistveni stvari: trgajo družbene, ekonomske, psihološke, sorodstvene in druge vezi in stike med družbenimi akterji. Uporabljali bomo tudi pojem mobilnost, kadar bo poudarek na njihovi pozitivni družbeni funkciji in na trgu dela v skladu z zgornjo opombo. Pojem selitve bo uporabljen, kadar bo obravnava nevtralna, zgolj kot selitev s spremembo kraja bivanja.

Cohen (1995: 7) spoznava, da danes migracijski vzorci postajajo samosvoji, značilni za vsako regijo posebej in se hkrati navezujejo na nove globalne trende, ali kot pravi, drugače: v 21. stoletju so migracijski tokovi postali obsežnejši, kompleksnejši in raznoliki po značaju.

Pojem migracij je nadpomenka bega možganov in je predmet raziskovanja mnogih družboslovnih disciplin, tako na makro-, mezzo- in mikronivoju, kot so: sociologija, demografija, ekonomija, regionalna ekonomija, ekonomika trga delovne sile, ekonomika izobraževanja, ekonomska geografija itd. Toda, kot poudarjajo mnogi avtorji, pojem *migracija* nima univerzalne in enotne definicije oziroma se ji pripiše attribute za posamičen primer (Goetz 2007; Kovač 2003). Tako Long (1988: 133) pravi, da selitve prebivalstva v različnih zgodovinskih obdobjih dobivajo različen socialni in ekonomski pomen in nove pojavne oblike. Bistvo pojava pa ostaja mobilnost prebivalstva v prostoru, ki pogosto pripelje do trajne spremembe kraja bivanja (Bevc *et al* 2004: 3). Tudi Arango (2000: 283) trdi, da splošna teorija migracij ne obstaja, ker so migracije preveč raznovrsten pojav, da bi ga lahko

---

⁶ Določeni avtorji (Salt 2001, Bruff 2007: 1, Beck 2000) poudarjajo neustreznost pojma migracije, posebej še za sodobne oblike mobilnosti ljudi. Salt (2001: 87) pravi, da ko uporabimo pojem migracija, ni jasno kaj pri tem mislimo, saj je konotativno povezan s tradicionalnim pristopom, ki je bolj kot ne, zaznamovan z negativnim »prizvokom«, predpostavlja pa predvsem dolgotrajnost izselitve, ki danes ni več njena osnovna značilnost. V času pozne industrijske, moderne družbe, je bila pomenska in vrednotna ločitev med mobilnostjo in migracijami ostra in jasna:

- *mobilnost* je predstavljala (in še predstavlja) pozitiven in zaželen pojem. Populacijska gibanja znotraj države so (bila) spodbujana, kot dejavnik zmanjševanja medregionalnih razlik in neravnovesij na trgu dela. Je del ideje o »fleksibilnem« delavcu, ki se samodejno seli za prostimi delovnimi mesti. Menim, da je priča temu tudi spodbujanje EU k *mobilnosti* med državami članicami in ne k *migracijam*. Kot zanimivost: leto 2006 je bilo »Evropsko leto mobilnosti«.

- *migracija* je predstavljala mobilnost med državami, zaznamoval jo je negativen prizvok in (bila) je predmet mnogih političnih, zakonskih restrikcij in regulacij (Beck 2000: 30).

Danes gre realno bolj za podkategorijo pojma »gibanje«, ki zajema široko paleto vrst in oblik človeške mobilnosti, ki je mnogo bolj pestra kot denimo 30 let nazaj (študentske izmenjave, delo za določen čas, delo v okviru multinacionalk in podobno), kajti postmoderna, informacijska družba, vpeta v globalizacijske tokove, je prostorsko mobilna (Bevc *et al* 2004).

pojasnili z eno samo teorijo⁷. Iskanje enotne teorije migracij ima kratko zgodovino in je predvsem stvar druge polovice 20. stoletja, pojavljajo pa se predvsem nepovezane teorije, modeli in okvirji. Iz teh razlogov tukaj ne bomo podrobneje obravnavali teorij migracij,⁸ saj se bomo posvetili zelo specifičnemu primeru, begu možganov iz Idrijsko-cerkljanske regije, glede na zaposlitvene priložnosti, s katerimi se ti posamezniki srečujejo. Iz tega razloga bomo v okviru raziskave pričujoče diplomske naloge upoštevali njihovo regionalno/lokalno determiniranost in atributivnost.

Za ponazoritev atributivnosti in kompleksnosti pojava migracij, je po mojem mnenju relevantna Slika 2.2.1, povzeta po Kephartu (1991), o okviru za raziskovanje spremenljivk, ki vplivajo na proces odločanja o migraciji. Model predstavlja osnovne vidike migracije, ki so strukturni dejavniki regij priselitve in odselitve, motivi, cilji, želje dotičnih posameznikov ter družbenoekonomske strukture, ki povezujejo izvirne regije z regijo priselitve. Prav te vidike pa bomo v tem delu tudi obravnavali. To sliko jemljemo kot vsebinski okvir proučevanja vplivnih dejavnikov, vendar ne sledimo razporedu po Kephartu.

---

⁷ V ZDA je bila izdana knjiga avtorja Douglasa S. Masseyja, z naslovom *Theory of Migration*, ki je poskus enotne teorije migracij, pri nas pa (še) ni bila izdana.

⁸ Obstajajo mnogi razlogi ali motivi migracij, kot so geografski, demografski, družbeni, politični, kulturni, psihološki in drugi dejavniki migracij (Malačič 2003: 156-171). Lahko bi rekli, da obstaja prav toliko teorij. Osnovne in najstarejše teorije migracij spadajo na področje klasične ekonomije, še danes pa ekonomski razlogi ostajajo poglobljeni dejavnik pri odločanju za prostovoljno migracijo. »Pionir« na tem področju je bil E. Ravenstein, ki je že leta 1884 izdal svoje *Zakone migracij*, kjer je naštel pričakovane vplive razdalje, spola, zaposlitvenih priložnosti itd., na proces migracije. Tukaj bomo zelo na kratko opredelili nekaj, za naš primer relevantnih pogledov in teorij migracij.

a) Hipoteza potiska in potega (angl. »push« in »pull« hipoteza): migracije razlaga s tem, da na odselitem območju delujejo dejavniki potiska (izguba zaposlitve, izčrpanje naravnih bogastev, upadanje ali prenehanje določene ekonomske dejavnosti, diskriminacija, naravne in druge nesreče, neperspektivnost območja itd.), na priselitem območju pa dejavniki potega (peste zaposlitvene priložnosti, napredovanja in kariere, investicije v razvoj regije, boljša plača, večja izbira kulturnih, intelektualnih, prostočasnih dejavnosti itd.). »Seštevek« obojih lahko vodi do pozitivnega ali negativnega selitvenega prirasta nekega območja.

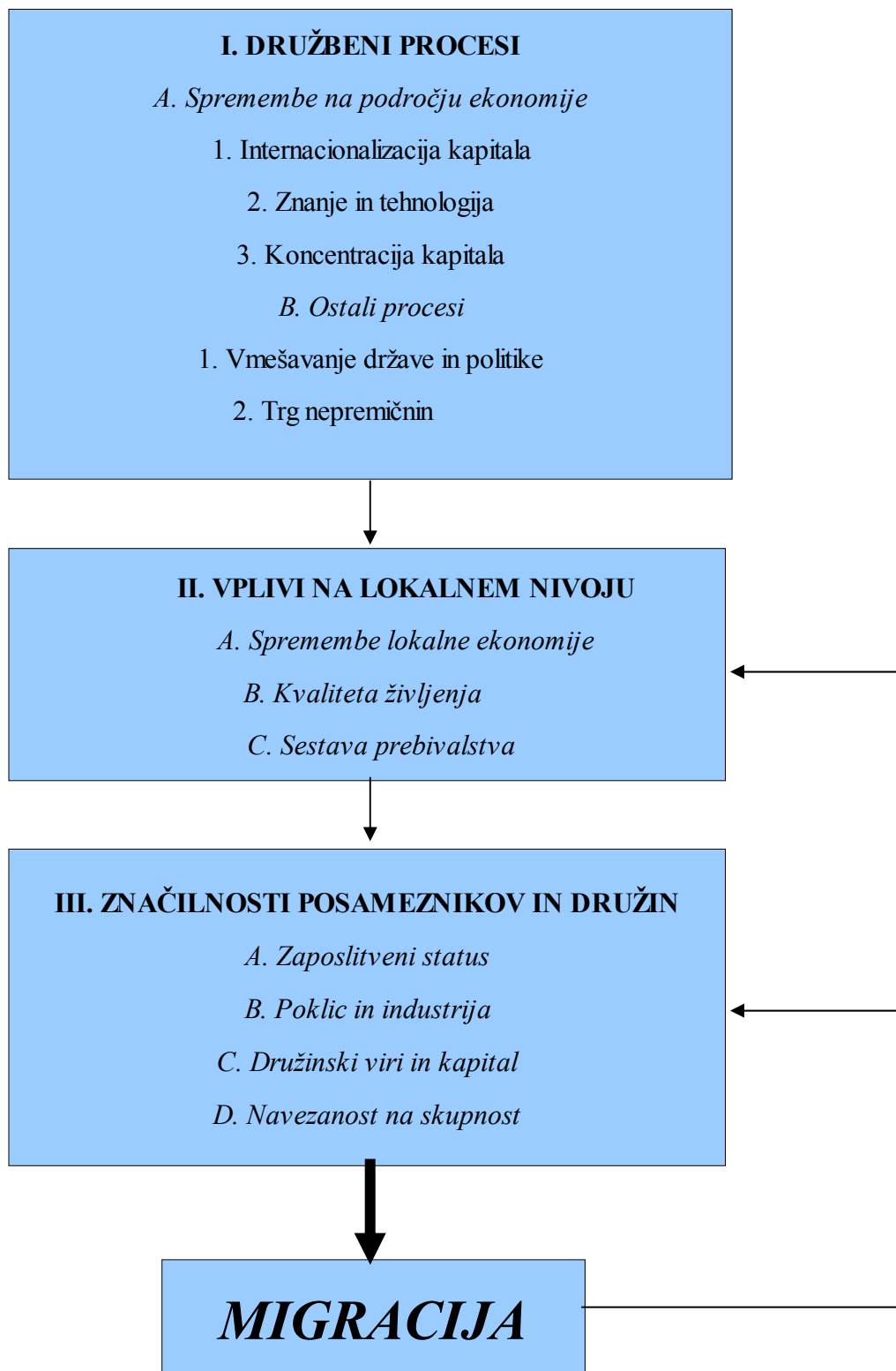
b) Klasični mikroekonomski pristop: predpostavlja popolno konkurenčnost gospodarstva, v katerem mobilnost zaposlenih izvira iz relativnih sprememb možnosti zaposlitve v različnih panogah in sprememb relativnih priložnosti med regijami. Z migracijo posameznik maksimizira individualno koristnost oziroma je optimalno lociran. Raven mezd na trgu dela pa se usklajuje s povpraševanjem po delu in njegovo ponudbo. Tako se po tej teoriji in po načelu *laissez faire* doseže tudi polna zaposlenost (Malačič 2003: 173).

c) Makroekonomski pristop: razlaga migracije z makroekonomskimi kategorijami, kot so agregatna stopnja zaposlenosti, brezposelnosti, bruto domači proizvod (nadalje BDP), potrošnja, investicije, izvoz, uvoz itd., in odnosi med njimi (Malačič 2003: 174). Menim, da je takšen pristop bolj primeren za razlago mednarodnih migracij.

d) Teorija človeškega kapitala: gleda na migracije kot na investiranje v človeški kapital, pri čemer posameznik od migracije pričakuje donos, določen z zaslužkom v kraju priselitve. Značilno za to teorijo je, da se posameznik odloča prostovoljno. Razlika v zaslužku oziroma neto sedanja vrednost selitve mora biti pozitivna. V tem primeru potem pokriva transakcijske, oportunitetne in psihološke stroške selitve, investicija pa se tako tudi povrne (Armstrong in Taylor 2000: 153). Ta teorija je še najprimernejša za razlago bega možganov iz opazovane regije, saj izpostavlja, da so mladi ljudje zaradi koristnosti investicije (daljša doba povračila, manjši oportunitetni in psihološki stroški) bolj mobilni.

e) Vpliv plač in zaposlenosti na migracije/dvosektorski model urbanega in ruralnega okolja: pojasnjuje migracije s pomočjo enega dejavnika in sicer pričakovane plače. Večje kot so razlike med pričakovanimi plačami med urbanim in ruralnim okoljem, krepkejši tokovi potekajo v urbano okolje. Proces se po tej teoriji zaustavi z izenačitvijo plač v mestu in na podeželju (Malačič 2003: 174).

Slika 2.2.1: Okvir za raziskovanje vplivov spremenljivk na odločanje o migraciji

Vir: Kephart 1991: 14.

Uporabljamo jo zgolj kot prikaz kompleksnosti eksplanatornih spremenljivk proučevanega pojava. Vsekakor pa v nadaljevanju najdemo proučitev pomena tako družbenih, lokalnih kot individualnih dejavnikov odločitve o selitvi.

Slika 2.2.1 kaže, kako procesi na makro-nivoju ali nivoju celotne družbe (ali države), ki zajemajo predvsem spremembe na področju ekonomije, posredno vplivajo na spremembe na mezzo- ali lokalnem, denimo regijskem ali občinskem nivoju. Te spremembe, s katerimi se soočijo posamezniki in družine (mikronivo), ki bivajo na tem območju, so bistvene pri odločanju za migracijo. Slika nazorno pokaže, da ima tudi migracija posameznikov iz tega območja povratni vpliv na značilnosti mezzo- in mikro- nivoja in pravzaprav postane »začaran krog« medsebojnih povezav.

2.2.1 Beg možganov

Izraz beg možganov⁹ so prvi »skovali« predstavniki Royal Society¹⁰ iz Londona, da bi opisali odhod znanstvenikov in tehnologov iz Velike Britanije, v ZDA in Kanado v zgodnjih petdesetih letih devetnajstega stoletja.¹¹

Bruff (2007) meni, da je do konca »tradicionalnih industrijskih migracij« prišlo konec 70-ih let prejšnjega stoletja, ko se je diverzificirala struktura migrantov. Prej je šlo večinoma za moške, manualne delavce, ki so večinoma delali v sekundarnem sektorju, potem pa so se jim pridružile še ženske, begunci, družine in, najpomembnejše za naš primer, beli ovratniki in *visoko izobražena delovna sila* (Castles in Miller 1998).¹² Ali, kot pravi Venturinijeva (v Campani 1995: 546), današnjih migracijskih tokov ne poganjajo več kvantitativna neravnotežja na trgih delovne sile, pač pa sektorska neravnotežja, s pomanjkanjem določenih

---

⁹ V literaturi najdemo mnogo ekvivalentnih izrazov za beg možganov, kot so: beg človeškega kapitala, odliv možganov, emigracija visoko izobraženih delavcev, strokovnjakov, profesionalcev, beg strokovno usposobljenih kadrov itd. Kot etimološka zanimivost: definicija besede *beg* po slovarju slovenskega knjižnega jezika iz leta 1994 je *rešitev iz neugodnih razmer*.

¹⁰ Najstarejša angleška akademija znanosti, ustanovljena leta 1660, za pospeševanje naravoslovnih ved (Leksikon CZ 1984).

¹¹ Danes smo ponovno priča odhajanju strokovnjakov, akademikov, raziskovalcev iz evropske celine, predvsem iz Velike Britanije, Irske, Nemčije (na problematiko že opozarja Evropska komisija), pa tudi Rusije, od koder naj bi se selili predvsem Židi, iz dežel v razvoju v razvite države, iz Kanade v ZDA (v ZDA odhajajo predvsem strokovnjaki s področja financ, zabavne industrije, programske računalniške opreme, zdravstvene oskrbe in sicer zaradi višje plače in nižjih davkov), iz Nove Zelandije v Avstralijo. Izmed držav OECD ZDA prejmejo 32% vseh tujih študentov (Cervantes in Guellec 2004), ki potem tam tudi ostanejo. To dejstvo je povezano tudi z novejšo migracijsko politiko: priča smo izdajanju delovnih viz razvitih držav (EU, ZDA, Avstralija) zgolj izobraženim migrantom. Sicer pa je »trdnjava« EU za razliko od ZDA močan »magnet« za nekvalificirane migrante (Kovač 2003).

¹² V Veliki Britaniji se je število izdanih delovnih dovoljenj, za profesionalce in menedžerje v letih 1984-90, povečalo od 6.957 na 15.356 in je obsegalo več kot 80% vseh dovoljenj (Salt v Cohen 1995: 516).

strokovnjakov. Vloga in pomen visoko izobraženih migrantov v družbeno-ekonomskem smislu je postajala vse pomembnejša z razvojem dveh procesov in sicer z internacionalizacijo ekonomskih dejavnosti ter z naraščajočim pomenom in deležem storitvenih dejavnosti, ob hkratnem oženju industrijske proizvodnje in širjenju predelovanja informacij (na primer informacijske tehnologije) v strukturi gospodarstev (Castles 1995). To lahko imenujemo tudi prehod od manualnega k »intelektualnemu delu« oziroma prehod k Bellovi (1973) postindustrijski družbi.

Trditev je podkrepljena še s podatki Svetovne banke (2003), da imajo v strukturi celotnega kapitala, definiranega kot proizvodni kapital, največji delež človeški kapital (64%), naravna bogastva (20%) in finančni kapital (16%) ter mnenjem Kerra (1964) in Bella (1973), da se industrijske družbe razvijajo s pomočjo aplikacije znanstvenih dosežkov in novih oblik tehnologije. Jamšek (2007: 16) pa pravi, da v 21. stoletju samo talent in znanje lahko povečata dodano vrednost.

Definicije bega možganov se delijo na **ožje**, ki pri *najbolj izobraženih* naredijo razmejitve in se navadno omejujejo zgolj na migracijo znanstvenikov, inženirjev, članov fakultet (Mariani 2004: 1). Poznamo pa tudi **širše definicije** bega možganov, kot so na primer: »Beg možganov je migracija (dela) najbolj izobraženih posameznikov iz populacije določene regije, iz manj razvitih v bolj razvite in bogatejše regije« (Batista *et al* 2007: 3), pri čemer je beg možganov opredeljen zelo »poljubno«. Podobno tudi Docquer in Marfouk (2004) kot beg možganov opredelita delež delovno aktivnih posameznikov, starejših od 25 let, z vsaj terciarno izobrazbo, ki so se rodili v določeni državi, toda živijo v drugi.

Sledijo širše definicije, ki beg možganov uvrščajo med ekonomske oziroma delovne migracije. Commander *et al* (2003: 2) pod terminom beg možganov običajno razumejo »migracije iz razloga zaposlitve«. Sem spada tudi definicija Bevčeve *et al* (2003: 4), ki pa podrobneje opredeljuje značilnosti bežečih možganov, zlasti v smeri njihovega prispevka h konkurenčnosti gospodarstva: »Danes se zlasti na področju ekonomskih migracij, z vidika regij emigracije, veliko govori o izobražencih, ki v svojem času (in regiji) predstavljajo izobrazbeni (manjšinski) vrh različnih družbenoekonomskih sfer in pomemben *razvojni potencial*. Gre za posameznike, ki so običajno inovacijsko in razvojno orientirani in iščejo nove možnosti v razvitejših socialnih okoljih«. Zgornji definiciji poudarjata pomembnost

visoke izobrazbe, bolje, človeškega kapitala,¹³ ki ni pomemben le za gospodarsko rast, ampak predvsem za človeka samega in za kakovost njegovega življenja. Tako navajamo Thompsona (1965), da se migracija pojavi, kadar iskanje zaposlitve posameznika privede v območje drugega lokalnega trga delovne sile. Danes namreč geografska mobilnost predstavlja vzvod, preko katerega posamezniki zadovoljujejo svoje potrebe, želje, izboljšujejo svoj družbeni položaj in se usmerjajo k ciljem, ki jih želijo doseči v svoji poklicni karieri (Ivančič 1999: 37) in preko katerega se povpraševanje po strokovnjakih dopolni s ponudbo. V povezavi s slednjim nekateri definirajo beg možganov kot posledico primera, ko je primerno delovno mesto, ki bi posamezniku omogočilo napredek, toliko oddaljeno od izvornega bivališča, da zanj ni več možna oziroma se ne izplača dnevna delovna migracija (Goetz 2007).

Zanimiva je korelacija s pojmom »beg kapitala«, ko je poudarek na izgubljeni investiciji za izvorno regijo migranta (Kapur in McHale 2005):

Beg možganov ali beg človeškega kapitala je emigracija usposobljenih in talentiranih posameznikov v druge regije ali države zaradi pomanjkanja njim ustreznih zaposlitvenih priložnosti (strukturna brezposelnost), ali tudi zaradi tveganj za zdravje v deželi, kjer živijo. Je paralelen pojmu beg kapitala, ki se nanaša na finančni kapital, ki se ne investira več v državi, kjer njegov lastnik živi in kjer ga je zaslužil. Vlaganje v višjo izobrazbo je izgubljeno, kadar se izobraženi posameznik izseli iz države/regije. Z emigracijo izobraženega posameznika se izgubi tudi del njegovega socialnega kapitala.

Tukaj bomo beg možganov opazovali kot gibanje ljudi iz razloga svoji izobrazbi primerne zaposlitve, med regionalnimi trgi delovne sile, tako znotraj kot zunaj države, ki prinaša spremembo bivališča.

Za naše potrebe bomo »uporabili« širšo definicijo bega možganov. V diplomski nalogi bomo kot o bežečih možganih govorili o posameznikih, katerih izvorna regija je Idrijsko-cerkljanska ter so dokončali terciarno izobraževanje. Nosilci bega možganov so

---

¹³ Pojem človeškega kapitala se je pojavil pri neoklasičnih ekonomistih sredi 60-ih let 20. stoletja, z njim pa so označevali izobrazbo, spretnosti in znanje posameznikov v določeni populaciji, ki ga lahko izkorišča posameznik sam ali pa neka država ali regija za svojo rast. Človeški kapital je celota investicij posameznika v dejavnosti, ki povečujejo njihovo produktivnost oziroma njihovo ceno na trgu dela (Becker 1964, Schultz 1966). Za naš primer je zanimivo, da po njenem mnenju na splošno velja, da je posameznik toliko bolj uspešen, kolikor več človeškega kapitala poseduje, kolikor več ga je v njegovem okolju in kolikor bolj se ta kapital izkorišča v produkciji. Za človeški kapital tudi velja, da okolje z veliko človeškega kapitala in visoko stopnjo njegovega izkoristka privlači nov človeški kapital, medtem ko okolja z malo človeškega kapitala izgubljajo še tisto, kar so imela (Ule 2004: 262). Po novejših teorijah, kot so Roosova *et al* (2000) človeški kapital zajema tri sestavine: zmožnosti (znanje, veščine), odnos (motivacija, osebna drža, vedenje) in intelektualna prožnost (prilagajanje, posnemanje, inovacije, opredmetenje le-teh). Vrednost človeškega kapitala se izkaže za pomembno tudi kot vir inovacij in strateških odločitev (Edvisson *et al* 1996).

diplomanti višješolskega strokovnega izobraževanja, visokošolskega strokovnega in univerzitetnega dodiplomskega izobraževanja ter podiplomskega izobraževanja. Drugače rečeno, gre za ljudi s VI., VII. in VIII. stopnjo izobrazbe, ki svoje zaposlitvene priložnosti iščejo izven lokalnega trga delovne sile in s tem preko zaloge svojega človeškega kapitala vplivajo na mnoge družbenoekonomske značilnosti tako izvorne regije kot regije priselitve.

2.2.2 Regija

Ob lastnem zavedanju dejstva, ki je prisotno že v samem naslovu diplomskega dela, namreč da Idrijsko-cerkljanska regija ni uradno¹⁴ priznan pojem, moramo pojasniti pogoje in njene značilnosti, pod katerimi jo bomo na tem mestu obravnavali kot regijo, zaokroženo celoto, oziroma enoto proučevanja. Začenjamo z ugotovitvijo Hačka (2003: 2), da regije v Sloveniji obstajajo, saj je mogoče subjektivni občutek pripadnosti lokalnega prebivalstva neki regiji zaslediti skorajda na vsakem koraku. Ta subjektivni občutek pa ima tudi svoje objektivne temelje.

Pojem regije ima po Klemenčiču (2005: 15) tri pomene: zaznavnega, funkcijskega ter formalnega. Tu so še planske regije, oblikovane z namenom izvajanja različnih razvojnih politik, konceptualne, naravne (geografske, podnebne), narečne regije, združbe regij, regije glede na primarno dejavnost in še bi lahko naštevali¹⁵.

Koncepcija Plazar-Mlakarjeve (2000) pravi, da regija predstavlja tako združbo lokalnih skupnosti v nacionalni državi, povezavo skupin držav ali subnacionalnih entitet na nadnacionalni ravni in povezavo geografsko homogenih območij, kot tudi povezavo območij s podobnimi težavami, v problemsko ali interesno regijo.

Haček (2003) pravi, da gre pri pokrajini oziroma regiji za vmesni prostor med državo in občino. V tem prostoru se pojavljajo aktualne potrebe, ki v svojem bistvu temeljijo na

---

¹⁴ Ravno v času pisanja diplomske naloge se pripravlja zakon o razdelitvi republike Slovenije (nadalje RS) na regije.

¹⁵ Pod te značilnosti bi lahko uvrstila Idrijsko-cerkljansko regijo. Geografsko gledano sta to zelo razgibani hriboviti območji terena, ki ni primerno za masovno kmetijstvo. Zaradi strmih pobočij je tu tradicionalno prevladovala živinoreja. Narečno je področje zanimivo, saj oba dela označuje specifično rovtarsko narečje (ki ga ne razumejo celo Slovenci iz drugih regij Slovenije). Tudi glede na primarno dejavnost v obeh regijah močno prevladuje kovinsko-predelovalna dejavnost v zgozlj nekaj velikih podjetjih, ki tudi zaposlujejo večino prebivalstva. Uporablja se na primer pojem »Idrijsko-cerkljanski industrijski bazen«. Značilno je tudi, da je to območje z najnižjo stopnjo brezposelnosti (le nakaj nad 1% v zadnjih nekaj letih) v Sloveniji.

interesih države, vendar le-te neposredno ne zadevajo; po drugi strani pa gre za izvirne interese lokalnega pomena, ki presegajo zmogljivosti ene same občine.

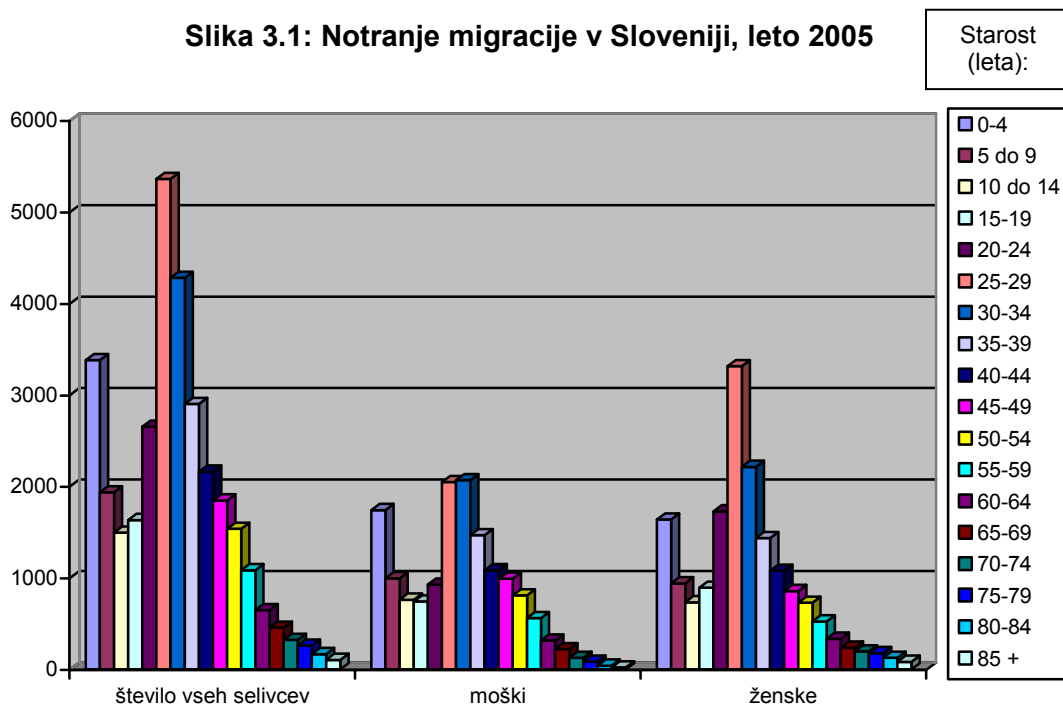
Potrebno je umestiti še pomen regije v sklopu regionalne politike Evropske unije. Članice Evropske skupnosti so predvsem zaradi interesa po uravnavanju ekonomskih razlik in vedno večjih zahtev po decentralizaciji že v 60. letih prejšnjega stoletja začele s procesom regionalizacije, od takrat pa regije postajajo vse pomembnejši in aktivnejši akterji (Keating in Hooghe 1996). V zadnjih letih so postale ena vodilnih moči tako evropske integracije kot tudi decentralizacije.

Dodajamo še opredelitvi, ki ju bomo uporabljali pri analizi: *izvorna regija* je regija, v kateri je opazovani migrant obiskoval osnovno in v večini primerov tudi srednjo šolo, v našem primeru Idrijsko-cerkljanska regija ter *regija priselitve*, regija kamor se je opazovani migrant priselil po končanem univerzitetnem izobraževanju. Ni nujno, da sovpada z registriranim naslovom bivanja, bistvo pa je, da je opazovani v tej regiji zaposlen ter da je vsaj tedenski migrant, čeprav z neprijavljenim bivališčem v Ljubljani.

Regijo v naši študiji obravnavamo kot sistemsko povezavo enot nižje ravni, kot entiteto s povsem svojimi lastnostmi, ki omogočajo specifičen način njene samoorganizacije in organizacije njej lastnih struktur in procesov.

3. Značilnosti (mlajše) visoko izobražene populacije in njihov vpliv na verjetnost migracije

Poglavje začenjamo s sliko 3.1, ki po moji oceni največ pove o tem, katera starostna skupina izstopa po številu notranjih migracij v Sloveniji. S tem že preliminarno potrjujemo hipotezo, da je mladost (in terciarna izobraženost) pozitivno povezana z verjetnostjo migracije in utemeljujemo kasnejši izbor anketnega vzorca v empiričnem delu.

Vir: prirejeno po podatkih Statističnega letopisa 2006: Notranje selitve po starosti in spolu selivcev. Statistični urad RS.

Gre za starostno skupino prebivalcev v starosti 25 do 29 let, kar implicitno nakazuje, da gre najverjetneje za študente, ki so končali študij¹⁶ in iščejo prvo zaposlitev. To trditev zaenkrat navezujemo le na tezo Guglerja (1995: 542), ki meni, da je večina notranjih migracij prostorska refleksija ekonomskih priložnosti. Možno je domnevati, da gre za beg možganov mladih, talentiranih posameznikov. Zanimivo je, da se še kot posebej mobilni izkaže ženski del populacije. To je vsaj delno posledica tega, da je med študentsko populacijo večji delež

¹⁶ Starost pri kateri večina zaključi visokošolski strokovni in univerzitetni študij na dodiplomski ravni, je v Sloveniji 30 let, saj pri tej starosti zaključi študij 58,9% diplomantov na visokošolski strokovni in 81,9 % diplomantov na univerzitetni ravni. Kakor kaže longitudinalna študija (Bevc 2002), je od tistih, ki so se v 90. letih vpisali na visoko šolo, v osmih letih diplomiralo le 50% študentov. Trbančeva (2004: 28) razloge za to najde v načinu organizacije študija v Sloveniji, ugodnostih, ki so vezane na status študentov in v dejstvu, da študentje med študijem pogosto opravljajo različne oblike občasnih in začasnih del.

študentk, katerih napredovanje v doseženem nivoju izobrazbe je bilo v zadnjem desetletju hitreje od napredovanja moških (Svetlik *et al* 2000: 20). Delež žensk s terciarno izobrazbo v vsej populaciji leta 2005 je bil kar za 5.9% višji od deleža moških, vključenost žensk v formalno izobraževanje je za 10% višja od vključenosti moških (Kajzer *et al* 2006: 29). Ženske se poleg tega večinoma izobražujejo na družboslovnih smereh, za katere je več zaposlitvenih priložnosti v večjih mestih ali »centrih rasti« kot v manjših mestih, v katerih velikokrat najdemo večja, bolj ali manj tehnološko napredna industrijska, proizvodna podjetja, ki še vedno (oziroma še bolj) večinoma zaposlujejo moško delovno silo, ki se je izobraževala na tehničnih smereh študija. Število migrantov je še vedno veliko v naslednji starostni skupini, 30-34 let, nakar počasi upada. Hkrati je treba opozoriti na veliko število najmlajših migrantov (0-4 let), kar kaže, da čas zaključka študija sovpada s časom snovanja mladih družin, ki se selijo »na svoje« oziroma poročne selivnosti (sklenitvi zakonske zveze ali nastanku izvenzakonske skupnosti), ki tradicionalno ostaja večinoma življenjski dogodek žensk (Dolenc 2000). Dokaj visoka je tudi številka migrantov v starosti 20-24 let, a jih je skoraj polovico manj kot v naslednji starostni skupini. Zanimiv je podatek, ki nakazuje pravilnost naše domneve, da so medregijski migranti, ob tem da pričakujemo največje selitvene tokove med Idrijsko-cerkljansko in Osrednjeslovensko regijo, v primerjavi z medobčinskimi migranti in selivci znotraj naselja v povprečju mlajši (SURs Popis prebivalstva 2002), ter da je medregijska selitev zelo verjetno povezana z izobraževanjem in iskanjem ali spremembo zaposlitve (Bevc 2004: 1114), torej je v tesni povezavi tudi z begom možganov.

3.1 Mladost in visoka izobrazba

Slika 3.1 izraža veliko številčnost mladih migrantov v primerjavi z ostalim delom populacije. Kot je bilo tudi že mnogokrat empirično dokazano, je mladost močno povezana z nagnjenostjo k migraciji, kar potrjuje tudi Goetz (2007), ki pravi, da je to ena izmed najbolj konsistentnih empiričnih ugotovitev glede migracij. Tudi Haapanen je leta 1995 v svoji raziskavi finskih selitev ugotovil, da so selivci v povprečju kar za 10.5 let mlajši od nemigrantov (povprečna starost migrantov je bila 30.3 let).¹⁷

---

¹⁷ Na primeru ZDA je bila povprečna starost medregionalnih migrantov v obdobju marec 1996-1997 27,9 leta, medtem ko je bila povprečna starost vse ameriške populacije 34,7 leta (Census Bureau 1997).

Pri obravnavanju vloge naslednjih vplivnih individualnih značilnosti v procesih na trgu dela, Sørensen (1977: 970) poudarja pomen individualnih resursov, med katere uvršča izobrazbene dosežke, individualne sposobnosti, aspiracije in poklicne preference ter specialne, za poklic specifične spretnosti. To je povezano z dejstvom, da v postindustrijski družbi individualni resursi pomembneje določajo poti poklicne kariere kakor socialni izvor (Ivančič 1999: 188).¹⁸

Bell (1975) v svoji optimistični paradigmi postindustrijske družbe pravi, da gredo spremembe v poklicni strukturi v smeri oblikovanja »družbe znanja«¹⁹, katere proizvodnja temelji na znanju, vodi pa jo strokovnost. Pomen izobrazbe v družbi znanja Svetlik in Ilič (2004: 313) opredelita takole (o vlogi izobrazbe podobno tudi Bevc *et al* 2001:1): »Družba znanja je družba, kjer znanje predstavlja temeljni vir za zagotavljanje uspešnosti na različnih ravneh družbenega delovanja. Znanje predstavlja glavni vir za zmanjševanje tveganj in negotovosti, s katerimi se v visoko dinamičnih družbah soočajo posamezniki, organizacije, ekonomske panoge in nacionalna gospodarstva.«

Parsons (1978) trdi, da izobrazba postaja temeljno *sredstvo (meritokratične) vertikalne mobilnosti*. Povečuje se njena vrednost pri dostopu do kvalitetnih delovnih mest, s katero posameznik lahko napreduje v družbenem položaju in je osrednji dejavnik pojasnjevanja razlik pri dostopu do položajev na trgu dela, ki so povezani z boljšimi nagradami (Ivančič 1999: 35; Kramberger 1999a: 100; Šaponija 2006: 6). Marshall (1950) govori celo o tekmovalnemu pomenu osebnega izobraževanja.

Blau in Duncan (1967) ter Vodopivec in Van Ours (2004) (za Slovenijo) so z raziskavo potrdili, da so dosežki na trgu dela v obliki dohodka, pogojev dela, avtonomije pri delu, prestiža ipd. toliko ugodnejši, kolikor boljši so izobrazbeni dosežki.

Povezavo med višjo izobraženostjo oziroma človeškim kapitalom ter večjo prostorsko mobilnostjo posameznikov, je prvi opazil Sjaastad (1962). Obravnaval jo je kot investicijo v posameznikov človeški kapital, ki ob ustrezni zaposlitvi prinaša višjo produktivnost, viša

---

¹⁸ Tako naj bi po mnenju nekaterih avtorjev, moderne družbe postajale (z dostopnostjo terciarnega izobraževanja vse širšemu deležu članov družbe) vse pravičnejše in egalitarne, socialne vezi in družbeni izvor naj bi izgubljali svojo moč. Po drugi strani pa med družboslovnimi analitikami sodobnih družb obstaja soglasje, da modernizacijski procesi ob vstopu v novo stoletje ne vodijo k višjim stopnjam družbene enakosti, temveč prej k specifični »okamenitvi« družbene strukture (Ule 2007).

¹⁹ Ta pozitivno konotiran pojem (napram Beckovemu pojmu »družba tveganja«) uporablja tudi Evropska komisija (2000). Lizbonska strategija (2000) predvideva razvoj močnega evropskega in s tem nacionalnih gospodarstev, ki bi temeljila na znanju. Strategija se že odraža v dvigu izobrazbenih ravni prebivalstva, v večini evropskih držav je leta 2002 delež prebivalstva med 25-64 let, z več kot srednjo izobrazbo že presegal 20%. Na Finskem, Irskem, Japonskem, Norveškem, Švedskem in v ZDA, pa so že prestopili mejo 30%, v Kanadi celo 40% (OECD 2003).

posameznikovo mejno koristnost in dohodke. Mladi, ki so tudi visoko izobraženi, so bolj nagnjeni k migraciji (Böckermann in Hämäläinen 2003: 9; Tervo in Ritsilä 1998: 17; Basker 2003) kot delavci v bolj tradicionalnih sektorjih industrije,²⁰ ker so njihove zaposlitvene priložnosti bolj razpršene po državi. To je po Jerovšku (1980) in Krambergerju (1999b) posledica tega, da je za visoko izobražene značilna velika elastičnost trga (absorbcijski pristop), elastičnost poklicev (substitucijski pristop), s katero je povezana elastičnost izobraževanja²¹ (bolj kot je izobrazba splošnejša, večja je substitucija poklicev in fluktuacija in obratno). Poleg tega slednji posedujejo več znanja, veščin in izkušenj, so bolj fleksibilni kot starejši ljudje (Trbanc 2005), kar pa jim močno poveča možnost zaposlitve v regiji izselitve (Justeau in Glemain 2005: 9).

Temu pritrjuje tudi podatek Pečarjeve (2006: 9), da število diplomantov ni nujno visoko v regijah, ki imajo visoko število vpisanih v terciarno izobraževanje. Za Slovenijo velja, da nekatere regije svojih kadrovskih zmožnosti ne morejo izkoristiti tudi zato, ker njihovi diplomanti odidejo v druge regije, na prvem mestu, kot tako Pečarjeva omeni Goriško regijo.

Migracijo visoko izobraženih posameznikov poganjajo *koristi visoke izobrazbe*. Le-te posameznik lahko »vnovči« z vplivom na stopnjo aktivnosti na trgu dela in posredno na dohodke oziroma na donosnost izobraževanja²² za posameznika (Kajzer *et al* 2006: 33, Bevc *et al* 2001: 8), ki se razlikuje med različnimi lokalnimi trgi delovne sile. Po Vodopivcu in Van Oursu (2004) je tranzicija Slovenije najbolj povečala donosnost terciarnega izobraževanja. Navedimo primer, da je v Sloveniji relativna bruto plača na zaposlenega z visoko izobrazbo leta 2002 71.8% višja od slovenskega povprečja, medtem ko je relativna plača zaposlenega z nizko izobrazbo 40% nižja od povprečne, letna donosnost na doseženo

²⁰To je skladno tudi s tem, da se obseg nekvalificiranih položajev vse bolj krči in sicer z zmanjševanjem obsega kmetijstva in zmanjševanjem obsega težkega fizičnega dela (Ivančič 1999: 35). Proporcionalno pa se večja obseg kvalificiranih položajev.

²¹To je bolj značilno za družboslovne smeri izobrazbe. Kot posebej elastične Kramberger (2004) opredeli diplomante fakultete za družbene vede, ki so pri iskanju zaposlitvenih priložnosti še veliko bolj fleksibilnejši, kot na primer diplomanti ekonomske fakultete. Torej tudi to pojasnjuje, da je med migranti več takšnih, z diplomom družboslovne smeri.

²²Največkrat se meri s tako imenovano Mincerjevo funkcijo zaslužkov. Gre za regresijsko enačbo, ki upošteva tezo teorije človeškega kapitala, da osebni dohodek narašča z izobrazbo in delovnimi izkušnjami, vendar je vpliv drugega dejavnika vse manjši. Ponazarja jo naslednja pollogaritemska enačba (Bevc 1991: 108):

$$\ln y_i = a + bS_i + cEX_i + dEX_i^2 \qquad b = \delta \ln y \div \delta S = r$$

y = osebni dohodek

S = število let šolanja posameznika

EX = število let njegovih delovnih izkušenj

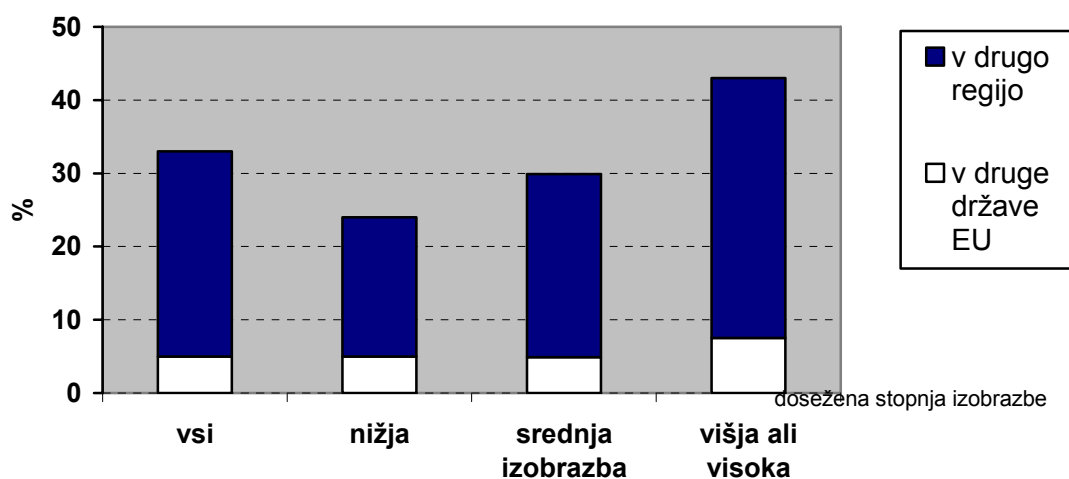
r = povprečna individualna stopnja donosa za eno leto dodatnega izobraževanja

izobrazbo pa 2% za zaposlene z osnovno šolo in kar 20% za tiste z visoko šolo (Vodopivec in Van Ours 2004).

Nekateri avtorji (Fertig in Schurer 2007, Dostie *et al* 2006) govorijo o pojavu migracijskega »elitizma«, ki se pojavlja v razvitih državah, označuje pa trend, da so bolje izobraženi ljudje tudi bolj mobilni. Za sedanje migracijske tokove je značilno, da se ne selijo tisti, ki so socialno in ekonomsko depriviligirani, ampak so to izobraženi, mlajši prebivalci ter skupine, ki si zaradi načina dela ali življenjskega stila svobodneje izbirajo prostor bivanja. Ali kot se izrazi Verlič-Christensenova (1999: 76), se selektivnost ter socialna izključenost vse bolj kažeta tudi v mobilnosti.

Razlike v verjetnosti migracije, ki izhajajo iz stopnje izobrazbe, prikazujemo s sliko 3.1.1, s podatki za EU-25.

Slika 3.1.1: Odstotek državljanov EU, ki so se vsaj enkrat selili v druge regije ali drugo državo EU- po doseženi stopnji izobrazbe, EU-25, september 2005

Vir: Eurobarometer 64.1: Raziskava o prostorski in delovni mobilnosti, september 2005.

Kot vidimo, se odstotek tistih, ki migrirajo, s stopnjo izobrazbe dvigne od približno 22.5%, pri tistih z nižjo izobrazbo, na 30% pri tistih s srednjo izobrazbo, vse do 42% pri tistih z višjo ali visoko izobrazbo. To kaže na tradicionalno značilnost »samoselekcije« na strani ponudbe migrantov, ki razlaga višje stopnje mobilnosti visoko izobraženih (Docquier in Rapaport 2007: 4).

Toda zanimivo je, da ima višja izobrazba večji vpliv na notranje oziroma medregionalne selitve kot v druge države EU. To je tudi posledica tega, da posamezniki hitro dojemajo in reagirajo na odpiranje novih poslovnih priložnosti znotraj okolja, ker jih od

središčne točke odpiranja teh priložnosti loči krajša razdalja (zato imajo tudi manjše psihološke in transportne stroške) in predvsem zato, ker je stopnja informiranosti višja oziroma so informacije dostopne hitreje in ceneje (Gottdiener in Pickvance 1991: 7). Tudi Greenwood (1985) trdi, da so notranje migracije bolj povezane z višjo izobraženostjo kot zunanje. Največ (medregionalnih) migracij izmed članic EU beleži Finska, kjer se je že iz namena študija selilo kar 70% vseh izobraženih ljudi, v primerjavi s tistimi brez izobrazbe, katerih je 42% (Pekkala 2003a).

3.2 Človeški kapital

Sama stopnja izobrazbe, pridobljeni naziv, je zgolj »signal« usposobljenosti, sredstvo identifikacije visoke produktivnosti, primernosti nekega kandidata za delovno mesto. Bistvo primernosti je v človeškemu kapitalu, ki na migracijo (v urbane dele) vpliva s tem, da povečuje mobilnost prebivalstva ter poveča pričakovano višino dohodka, kar je posledica večje produktivnosti ter večja verjetnost zaposlitve v urbanem okolju (Pekkala 2003b: 22).

V teoriji človeškega kapitala se na migracije kadrov gleda kot na investicijo, ki povišuje donose nanjo, saj posameznik z migriranjem išče (in najde) boljše zaposlitvene priložnosti (Bevc 1991). Hkrati pa, kar je posebej pomembno za starostno skupino prebivalcev, ki končuje izobraževanje in išče možnosti za svoj strokovni razvoj (in je najbolj mobilna), so selitve iz razloga zaposlitve tudi naložba v povečanje zaloge človeškega kapitala (Schultz 1972).

Kar še dodatno poveča zaposlitvene možnosti in mobilnost kvalitetnega človeškega kapitala, je dejstvo, da so večšine in znanja izobražencev zelo pogosto generične in globalne oziroma to, da tudi različni delodajalci navadno povprašujejo po podobnih lastnostih potencialnih zaposlencev. Gre torej za posedovanje splošnega človeškega kapitala, kot so spretnosti in znanje, ki pospešujejo delavčevo produktivnost ne glede na to, kje je zaposlen, tako se le-ta, *ceteris paribus*, lahko obrača na relativno veliko število potencialnih delodajalcev (Becker 1964).

Po drugi strani je danes pomemben tudi specifični človeški kapital. Collins (1979) ugotavlja, da pri doseganju poklicnega položaja ni več pomembna samo dosežena izobrazba, saj izobrazbene zahteve delodajalcev postajajo vse bolj specializirane, pomemben postaja človeški kapital. Ali, kot pravita Kopačeva in Trbančeva (2004: 206), pomembno postaja

specifično kontekstualizirano znanje, znanje, po katerem se povprašuje, ki je ključni element konkurenčnosti v sodobnih družbah. Zaradi presežka povpraševanja nad ponudbo na trgu delovne sile v nekaterih strokah (na primer strokovnjaki v računalništvu, programiranju, robotiki, elektrotehniki, tehnološkem razvoju, strokovnjaki s področja telekomunikacij ipd.), strokovnjaki takoj oziroma zelo hitro dobijo dobro in trajno zaposlitev, poleg tega pa lahko sami sebe pozicionirajo. To tudi zvišuje ceno te stroke na trgu delovne sile in razlaga visok dohodkovni in socialni položaj najbolj iskanih poklicev sodobne družbe. Njihova redkost na trgu dela v primerjavi z izobrazbenim kvalifikacijami, ki jih je v obilju, jim daje moč za lastno določanje pogojev delovnega razmerja, poleg tega pa zvišuje njihovo ceno na trgu delovne sile.

Vidimo torej, da gre za vzročno povezanost, ki povezuje izobrazbeno stopnjo, ki je signal za količino, kakovost, smer specializacije človeškega kapitala, z večjimi zaposlitvenimi priložnostmi. Le-te se povezujejo s koristnostjo, tako za posameznika, kot za regijo, ki jo prinaša migracija v, navadno bolj razvito regijo oziroma regijo rasti. Posameznik, ki z migracijo investira v donosnost človeškega kapitala, tako izkorišča svojo (optimalno) koristnost, zaradi česar je zadovoljen z delom. Zadovoljstvo z delovnim življenjem pa je ena bistvenih komponent splošnega zadovoljstva z delom. Višja produktivnost se med drugim odraža tudi v višjih dohodkih in ostalih nepekuniarnih koristih, kar ponazarja lastni razmislek na Sliki 3.2.1.

Slika 3.2.1: Vzročno posledična veriga koristi visoke izobrazbe (človeškega kapitala)

Vir: Lastna interpretacija.

3.3 Življenjski stil

Preko procesa izobraževanja posameznik lahko vpliva na spremembo življenjskega stila, ki odraža človekovo osebnost, njegovo kulturo in vrednote. Ravno te je potrebno po Bevčevi *et al* (2004: 4) proučiti v poskusu preprečevanja bega možganov mladih izobražencev iz določenih regij, saj po Krambergerju (2004: 7) ljudje želijo sodelovati pri sodobni proizvodnji, potrošnji in gojiti sodobne življenjske stile. Po drugi strani pridobljeno znanje in spretnosti omogočajo vključevanje v različne dejavnosti, preko katerih ljudje »bogatiijo« družbene procese in družbeno življenje (Ivančič 1996: 45).

Z njim je tesno povezan način življenja, ki pa govori o delovnih in prostočasnih dejavnostih, preko katerih posamezniki uresničujejo potrebe in zahteve ter uresničujejo svoja »psihosocialna in eksistenčna pričakovanja« (Antončič in Boh 1991: 9). »Težava« je v tem, da dejavnosti, s katerimi bi posamezniki uresničevali te potrebe in pričakovanja, niso enakomerno dostopne v prostoru, zato v mnogih primerih prav te povzročajo selitveni premik. Tako Verlič-Christensenova (2002: 97) kot način življenja v sodobni družbi, ki izhaja iz novih načinov zaposlovanja, definira celo selitev samo.

Po Lenarčiču (2004: 67) novi profesionalni razred (strokovnjaki, poslovneži ipd.) zaradi življenjskega stila in delovnih vzorcev raje biva v urbanih okoljih. To Coates (1996) utemeljuje s tem, da se delovno mesto ali bolje delovno okolje in kakovost bivalnega okolja strneta v življenjski stil, ki predstavlja referenčni okvir socialne ali profesionalne skupine. Širjenje in diferenciacija življenjskih stilov, ki poudarjajo razlike in svobodnejši način obnašanja socialnih skupin prebivalstva, pomenijo novo obliko socialne stratifikacije, ki v pozni moderni delno zamenjuje tradicionalne razredne in kulturne razlike med ljudmi (Ule 2003). Je nekaj, kar ljudje potrebujejo za svojo samopodobo. Ta slog življenja vodi k poudarjanju razlik in svobodnejšemu načinu obnašanja socialnih skupin prebivalstva.

Camstra (1996: 287) meni, da je življenjski stil vse bolj individualiziran, ena izmed posledic pa je tudi velika mobilnost prebivalstva, v naraščajočem segmentu prebivalstva v razvitih državah. Nadalje spoznava, da sta v modernih selitvenih tokovih vse pomembnejša dejavnika življenjski cikel in stil, za katera so odločujoči izobrazba, vrsta dela in kulturni vzorci. Tudi Jamšek (2007: 16) pravi, da je čedalje več zaposlenih, ki pri izbiri poklica, zaposlitve in kraja zaposlitve dajejo izbrani življenjski stil na prvo mesto. Domnevamo, da je tudi življenjski stil, ki ga nudi kvalitetno delovno mesto, pomemben dejavnik bega možganov.

3.4 Osebne potrebe visoko izobraženih

Izobrazba spreminja preference in osebne potrebe ljudi že sama po sebi. Collins (1979) govori o izobraževanju kot o procesu prenosa vodečih kulturnih norm in vrednot v neki družbi na posameznika. Šaponija (2006: 4) navaja, da je institucija obveznega in tudi vse bolj podaljšanega šolanja postopoma prevzela prevladujočo nadzorno in vzgojno funkcijo nad odraščajočimi posamezniki in posameznicami.

Ljudje se ne izobražujejo samo zaradi višjega družbenega položaja in dohodkov.²³ Velik pomen ima tudi »estetizacija dela«, ki je posledica spremembe virov motivacije za delo (Kanjuo Mrčela in Ignjatovič 2004: 231), saj se je premaknila od dolžnosti k smiselnosti dela. To je posebej značilno pri mladih ljudeh, ki jim veliko pomeni zadovoljstvo z delom (ki predstavlja osrednji del zadovoljstva z življenjem ljudi). Samostojnost pri delu, možnost pridobivanja in uporabe znanja ter vključenost v odločanje, spadajo med najvišje človekove potrebe (Svetlik 1996: 345), zadovoljevanje le-teh, pa je najbolj omogočeno na intelektualno zahtevnejših in odgovornejših delovnih mestih (ali kvalitetnejših delovnih mestih), ki za posameznika pomenijo tudi izziv. Omogočajo mu tudi višjo stopnjo samouresničitve in višjo kakovost delovnega življenja (Ilič 1999: 76). Za motive pri različnih odločitvah visoko izobraženih posameznikov (o migraciji, o menjavi delovnega mesta, o izobraževanju in podobno), je značilno, da v ospredje prihajajo nedenarni (ne-dohodkovni) motivatorji (Svetlik 2007), ker so nižje človekove (biološke) potrebe po Maslowu (1982) že zadovoljene.

Takšen »pristop« do dela kot vrednote izhaja iz zadovoljevanja potreb: »imeti«, »ljubiti« in »biti«. Te potrebe je uvedel proučevalec kvalitete življenja Allardt (1993), za katere pa Uletova (2004) ugotavlja, da pri mlajših generacijah postajajo vse bolj razširjene oziroma se jim umikajo tradicionalne vrednote. Glede na starost populacije, ki jo bom izbrala v empiričnem delu naloge, bi jo v teoriji uvrstili v »generacijo y«, ki jo Šaponija (2006: 3) opredeljuje kot »generacijo rojenih po letu 1977, ko naj bi zaznali premike v vrednotnem sistemu ljudi, ko so globalne, ideološke teme izzvenele in so na njihovo mesto vstopila individualizirana vprašanja, načela, pogledi.« V današnji (post)modernejši družbi se je spremenil tudi odnos (mladih) ljudi do dela, od katerega pričakujejo to, kar pričakujejo tudi od prostega časa: 1. vznemirljivo delo, 2. delo, ki bo dalo njihovemu življenju smisel, 3. delo, ki razvija

---

²³ Jerovšek (1980) je teorije motivov na ravni individualnega izobraževanja razdelil na ekonomsko-statusne, ki temeljijo na hipotezi, da posameznik v študij vlaga čas, denar in energijo, za višji socialni status, dohodek in ugodnosti ter na pedagoške, ki vidijo glavni motiv izobraževanja v razvoju osebnosti. Menim, da delujeta obe vrsti motivov.

njihovo ustvarjalnost in imaginacijo (Ule 2004: 7). Te potrebe lahko zadovoljijo z novimi oblikami zaposlovanja, ki po Verlič-Christensenovi (2002: 97) zagotavljajo dobro plačo, omogočajo potovanja in spoznavanje drugih kultur ter dajejo občutek svobode, nezakoreninjenosti.

Predpostavljamo, da bodo tudi izobraženi posamezniki iz Idrijsko-cerkljanske regije iskali kvalitetno delovno mesto, ki jim bo zadovoljevalo tako pričakovanja, ki jih našteva Uletova (2004), kot tudi potrebe po Allardtu (1993).²⁴

3.5 Dostopnost informacij

Ratković (v Bevc 1991: 47) in Rossi (1980) pravita, da imajo izobraženi več informacij o možnostih zaposlitve in so zatorej geografsko in poklicno bolj mobilni. Slednje lahko navežemo na trditev Kerra (1964), ki kot glavni vir napredovanja oziroma vertikalne mobilnosti v industrijskih družbah vidijo neposredno povezavo s poznavanjem priložnosti in individualnimi sposobnostmi, da jih izkoristijo. Takšni posamezniki so tudi bližje idealu predpostavke klasične ekonomije o popolni tržni konkurenci, posebej še o popolni informiranosti, kot neizobraženi ljudje, zato naj bi znali bolj učinkovito upravljati z informacijami (Greenwood 1985). Boljše, temeljitejše, ažurnejše, kot so informacije o potencialni regiji priselitve, prej se bo posameznik selil, saj tako lahko bolje oceni spremenljivke v procesu odločanja o selitvi, po modelu investicije v človeški kapital²⁵ (Sjaastad 1962). Tekom procesov globalizacije, hitrega razvoja telekomunikacij in tehnologije, postajajo informacije vse dostopnejše in bolj ažurne. Tudi iz tega razloga, se je povečala mobilnost ljudi v prostoru.

---

²⁴ Allart (1993) tako razčlenjuje človekove potrebe: **potreba imeti**, je nižja človekova potreba. Pomeni pa zadostno mesečno plačo, ugodnosti in dodatke k plači, ugodno razporeditev delovnega časa. Naslednji dve, sta višji človekovi potrebi. **Potreba ljubiti**: ljubiti delo, ki je posledica visoke individualizacije dela, ki ima majhno kontrolo s strani vodij, malo kontrole s strani tehnologije, z dobrimi odnosi v delovnem kolektivu in z »ravno pravnim« psihičnim naporom. **Potreba biti**: vključuje samostojnost med delovnim časom, samostojnost pri delu, vključenost v odločanje in možnost učenja in uporabe znanja.

²⁵ Sjaastad (1962) s svojim klasičnim mikroekonomskim pristopom opozarja, da posameznik glede na svoje oebnostne značilnosti tehta in dojema odločitev za migracijo kot investicijo s pričakovanimi stroški in donosi pod pogoji *negotovosti* in *tveganja*.

3.6 Teorija življenjskega cikla

Teorija življenjskega cikla poudarja selitvene premike v nekem življenjskem obdobju posameznikov ali socialnih skupin, ki jih generirajo pragmatične odločitve (Verlič-Christensen 1999: 75). Polachek in Siebert (1993: 242) navajata, da ljudje geografsko mobilnost in mobilnost iz razloga zaposlitve pogosto dojemajo kot »odskočno desko« za njihov nadaljnji razvoj. Značilno je, da preučevano populacijo lahko razdelimo v več razredov, saj samo nekateri njeni deli značilno prispevajo k selitvenim tokovom. Poseben primer je mlajša populacija kot ena izmed najbolj mobilnih delov populacije, ki se za selitev pogosto odloča ob življenjski prelomnici, končanje izobraževanja oziroma prehod med študijem in zaposlitvijo (Greenwood 1985, Hoover in Giarantani 2007, Pekkala 2002a, Bevc 1991).

Za Ljubljano med leti 1995-1998 podatki kažejo, da je skoraj polovica priseljenih starih od 20-34 let, petina teh pa od 25-29 let, kar je skoraj identično s podatki slike 3.1, ki govorijo o notranjih migracijah v Sloveniji (Dolenc 2000: 85). Dolenc (*ibid*) je mnenja, da to odraža dejstvo, da samo Ljubljana univerzitetno izobraženim lahko nudi določena delovna mesta, zato nadaljuje, da je velik del priselitev povezan z življenjsko prelomnico, prvo redno zaposlitvijo. Institucija OR-WIN (2007) ugotavlja, da je med leti 2000-2006 med slovenskimi regijami le v Osrednjeslovenski regiji skupna povprečna starost kot tudi povprečna starost za vsakega od spolov nižja od slovenskega povprečja. To po njihovem mnenju pomeni, da se v tej regiji populacija mlajša, da ima ta regija porast mlajše populacije, saj bi težko trdili, da v regiji, ki ima najboljše razvit standard, ljudje dosegajo nižje starosti ali bolj zgodaj umirajo.

Študentje v večini primerov tudi še nimajo svoje družine, zato se več selijo, ker selitev celotnega gospodinjstva predstavlja veliko višji strošek kot ob individualni selitvi. Tako veliko raziskav²⁶ potencialnih selitev v vzorec vzame študente in mlade diplomante²⁷, kar vodi do naslednjega razdelka.

---

²⁶ Denimo raziskava Bevčeve *et al* (2004) o potencialni mobilnosti udeležencev študentske izmenjave »erasmus«, ter študentov tretjih in četrth letnikov.

²⁷ V zvezi z življenjskim ciklom navajam ugotovitev, ki zadeva prihodnost migracij v Sloveniji: demografski trendi naj bi zmanjšali preseljevanje ljudi v mesta, ker so ljudje v povprečju vse starejši, torej bodo imeli vse manj koristi od investicije v migracijo ter, ker se bo zmanjšala rast izobrazbene stopnje ljudi, ki je sedaj v svojem največjem zagonu. Leta 2025 bo po napovedih World Bank (2006) povprečen Slovenec star 47,4 let in bo med najstarejšimi na svetu, poleg tega naj bi se število prebivalcev po eni izmed projekcij v Sloveniji zmanjšalo za do 4%.

3.7 Selitev v univerzitetno središče in transakcijski stroški bega možganov

Slovenija je med prvimi petimi državami z najvišjim deležem študentov, saj študira več kot dve tretjini (67,7 %) vseh prebivalcev, starih do 24 let. V EU imata več študentov le še Finska, 69,8 % in Litva, 69 % (Svenšek 2007, Eurostat 2007). Tako visok delež je povezan z nacionalno strategijo razvoja, ki predvideva, da se bo v različne oblike terciarnega izobraževanja v prvem desetletju 21. stoletja vpisalo 50% vsakokratne generacije²⁸ (Nacionalni program visokega šolstva RS 2002). Ti cilji naj bi temeljili na ocenah potreb slovenske ekonomije po visoko usposobljeni delovni sili (Verša in Spruk 2004), država pa je v ta namen uvedla oziroma ohranja mnoge spodbudne dejavnike izobraževanja, kot so brezplačen študij, subvencionirana študentska prehrana, možnost študentskega dela in njegovo nizko obdavčitev, republiške²⁹ in Zoisove štipendije (*ibid*).

Te podatke povezujemo z domnevo, da je selitev v univerzitetno središče v povezavi z verjetnostjo zaposlitve v le-tem. Tudi za beg možganov v Ljubljano Dolenc (2000: 86) ugotavlja, da je večina priseljenih oseb že med študijem začasno prebivala v Ljubljani ter, da pravzaprav ne gre za novo priselitev, temveč za administrativno legalizacijo prebivanja v njej. Enako se ugotavlja za študente na Finskem, ki se z manjšo verjetnostjo selijo izven univerzitetnih središč, kamor so se večinoma prvič preselili in z večjo verjetnostjo migrirajo v centre rasti oziroma v državna zaposlitvena središča (Pekkala 2003a: 75).

Tako ima vpliv na beg možganov tudi porazdelitev univerzitetnih središč v državi, saj iz tega izhaja oddaljenost od njih in potemtakem tudi migracija.

Miller (1976) je spoznal, da se posameznik, ki je nekoč že živel v potencialni regiji priselitve, bolj verjetno spet priseli nazaj v primerjavi z nekom, ki tam še nikoli ni živel. Tervo in Ritsilä (1998) pa poveujeta prejšnje izkušnje z migracijo kot najvplivnejši dejavnik odločanja za novo. Po Pekkali (2003b: 16) verjetnost zaposlitve na določenem mestu narašča s časom bivanja v njem. Takšen posameznik (za naš primer bivši študent) si je v prvi »epizodi« bivanja nabral veliko izkušenj in informacij o regiji (po nižji ceni, če pa mu študij denimo financira država s pomočjo štipendije, potem lahko trdimo, da celo zastonj), poleg tega pa ima tam že ustvarjeno »socialno mrežo«, prijatelje, ki mu lahko posredujejo

²⁸ Ob temu podatku moramo biti seznanjeni z dejstvom, da se je število živorojenih otrok med leti 1981 in 2001 znižalo za 40% (SURS 2002). Podatki pa kažejo, da je bil delež oseb v starostni skupini 19-23 let vključenih v visokošolsko strokovno in univerzitetno izobraževanje leta 1991 18,1%, leta 2003 pa 42,27%.

²⁹ Z junijem 2007 so to postale »državne« štipendije. V Sloveniji je leta 2005 republiško štipendijo prejemale 23.208 študentov, kar predstavlja 17,2% redno vpisanih študentov (Kajzer *et al* 2006).

informacije, torej se zmanjšajo začetni investicijski oziroma transakcijski stroški (stroški »iskanja« zaposlitve) v procesu odločanja o migraciji v to regijo.

Po Baskerju (2003) ima namreč posameznik pri iskanju zaposlitve na razpolago nekaj alternativnih »tehnik« iskanja, ki so povezane z različnimi **stroški iskanja**:³⁰ zaposlitev lahko išče ob nizkih stroških iskanja, to je lokalno, toda ob tem je verjetnost uspešnosti iskanja zelo majhna. Drug način je iskanje na globalnem nivoju, kjer spet lahko uporabi dve različni »tehniki«. To lahko stori »simultano«, po vseh regijah hkrati, kar zelo poveča verjetnost zaposlitve, toda ob tem se pojavijo zelo visoki stroški iskanja. V primeru, da posameznik na tak način najde zaposlitev v drugi regiji, je stroškom iskanja potrebno prišteti še stroške selitve, ki sledijo stroškom iskanja. Tretji način iskanja zaposlitve je, da se najprej pojavijo stroški selitve, ko se posameznik preseli v regijo, kjer šele nato lokalno, v tej in samo tej regiji (v primerjavi z drugim načinom iskanja) išče zaposlitev. Če je to regija, kjer so zaposlitvene priložnosti zgoščene, potem ima tak posameznik veliko možnosti, da najde zaposlitev.

Ocenjujem, da v primeru bega možganov iz Idrijsko-cerkljanske regije lahko govorimo o tretjem načinu iskanja zaposlitve opazovanih posameznikov. Ob tem so stroški iskanja zanje nižji kot pri ostalih migrantih, saj čas študija lahko združijo s časom iskanja zaposlitve, poleg tega pa večina študentov v univerzitetnem središču biva po »subvencionirani« ceni.

Basker (2003) nadalje ugotavlja, da je verjetnost, da se posameznik seli, ob tem da si je predhodno že zagotovil zaposlitev, občutno večja pri višje izobraženih (glede na nižje izobražene). Tudi po podatkih za ZDA je študij pomemben »posrednik«, preko katerega podjetja pridejo do najboljših delavcev (Cervantes in Guellec 2004)³¹. O slovenskem trgu delovne sile pa v zvezi s tem lahko povemo, da Trbančeva (2005) in ILO (2006) govorita o posebnem segmentu delovne sile, ki se ga poimenuje »mladinski trgu dela« in je lahko pomemben posrednik pri iskanju redne zaposlitve. Glede na te podatke in po trditvah Baskerja (*ibid*) lahko sklenemo, da so stroški iskanja za bežeče možgane iz proučevane regije minimalni, posebno če jih primerjamo z drugimi kategorijami prebivalstva.

S to točko smo analizirali hipotezo, da velik del mladih izobražencev ostane v kraju izobraževanja, ki pa je v večini primerov center rasti (za slovenski primer edini pravi primer-

---

³⁰ To je povezano z Büchlovo in van Hamovo (2003) razdelitvijo na alternative, ki jih ima na voljo brezposelni posameznik ob iskanju zaposlitve.

³¹ Menim, da je v Sloveniji oziroma Ljubljani situacija podobna, še posebej zaradi obstoja študentskih servisov, ki delodajalcem omogočajo nekakšen preizkus študentov, potencialnih delojemalcev, brez tveganja. Obstoj študentskih servisov v Sloveniji močno vpliva na intenzivnost bega možganov iz manj razvitih regij.

mesto Ljubljana), kjer so stroški iskanja zaposlitve zanje najmanjši. Ugotovili smo tudi, da so študentje segment populacije z najmanjšimi stroški iskanja primerne zaposlitve, ki jih v Sloveniji še dodatno zmanjšuje obstoj študentskih servisov.

3.8 Psihološki stroški

Pissarides ter Wadsworth (1989) menita, da bi psihološke stroške lahko enačili s transportnimi stroški, ki jih ima posameznik, ko obiskuje družino v svoji izvorni regiji. Slabljenje sorodstvenih in sosedskih vezi spodbuja geografsko mobilnost oseb z območij, kjer je malo zaposlitvenih priložnosti, na območja, kjer jih je veliko, menita Blau in Duncan (1967).

Po Pissaridesu ter Wadsworthu (1989), je migracija glede psiholoških stroškov upadajoča funkcija in obratno sorazmerna starosti posameznika. Greenwood (1985) h kalkulaciji psiholoških stroškov migracije dodaja še značilnosti regije, kot so topološke, klimatske razmere, okolje (onesnaženost, kriminaliteta itd.), kar lahko razloži, zakaj v nekaterih primerih ne pride do imigracije v okolja, čeprav bi to pričakovali. V povezavi s tem trdimo, da gre pri begu možganov iz Idrijsko-cerkljanske regije za pojav bi-lokalnosti. Menim, da »pripadniki« bega možganov v tej regiji izrabljajo prednosti pozitivnih dejavnikov tako regije izselitve, kot regije priselitve, saj predvidevamo, da so to predvsem »tedenski delovni emigranti«, ki v večjih zaposlitvenih centrih Slovenije čez teden delajo iz razloga zaposlitve ter ekonomskih, kariernih ciljev, v prostem času pa se vračajo domov na počitek in izrabljajo prednosti oziroma ugodnosti domačega kraja, ki jih v večjih mestih ni (čist zrak, neonesnaženo okolje, mir itd.)³². Na ta način še dodatno zmanjšujejo psihološke stroške in zato sklepam, da gre za nekakšen »psevdo« (ne pravi v polnem pomenu besede) beg možganov.

---

³² Menim, da je ta pojav podoben suburbanizaciji, ki prav tako omogoča kombinacijo uživanja ekonomskih prednosti, ki jih nudi bližina večjega centra/mesta, in bivanjskih prednosti, ki jih nudi bivanje v relativno mirnem podeželskem okolju.

3.9 Obstoje socialne mreže

Socialni odnosi, ki se oblikujejo v interakcijah med ljudmi, so vse pomembnejši družbeni in individualni dejavnik razvoja (SRS 2005). Študent, ki se vrača v univerzitetno mesto, ima tudi prednost že ustvarjene socialne mreže, kar tudi manjša psihološke in določene transakcijske stroške in poveča možnost zaposlitve. Pojem ima paralele s pojmom »migracijske mreže«, ki se sicer aplicirajo na mednarodne migracije, gre pa za medosebne odnose, ki povezujejo migrante z državljani/s prebivalci regije priselitve. Predstavljajo obliko družbenega kapitala, tako da novim migrantom omogočajo dostop do drugih dobrin, kot so zaposlitev in visoke plače (Castles in Miller 1998: 23). Število ljudi v mreži se viša s stopnjo izobrazbe (Pečar 2006).

3.10 Spol in beg možganov

Število žensk, konec leta 2003, med vsemi 2499 brezposelnimi mladimi diplomanti, je znašalo kar 1831 (Verša in Spruk 2004). Po Trbančevi (2005: 30) je značilni element brezposelnosti v Sloveniji ta, da je spol pri mladih bistveno pomembnejši določevalec verjetne brezposelnosti kakor pri celotni delovni sili. Mlade ženske so že nekaj let izrazito bolj pogosto brezposelne kakor mladi moški.

Tu in v velikem prilivu diplomantov družbenih in poslovnih ved, ki jih trg delovne sile ne more več hitro »vsrkati«, se skriva razlog za to, kar smo opazili na sliki 3.1. V Sloveniji predvsem mlade ženske predstavljajo velik delež selivcev. Nekatere izmed možnih razlogov za to sem omenila že zgoraj. Velik delež žensk v delovni sili nasploh ter delež migrantk je precej nenavaden tudi v svetovnem, posebej še zahodnoevropskem merilu, čeprav Verlič-Christensenova (1999: 77) pravi, da pri modernejših življenjskih stilih ni več razlik med spoloma, saj oba enako vztrajno kombinirata lokacijo bivanja in dela, ne glede na razdaljo, ki jo povzroči selitev. Raziskave so pokazale, da so razlike med moškimi in ženskami pri nas mnogo manjše kot drugje (Antončič in Gnidovec 1996: 149; Salecl 2006), kjer so ženske največkrat sekundarna delovna sila, njihove zaposlitvene kariere pa se velikokrat prekinejo ob rojstvu otrok. Tako stopnja zaposlenosti žensk v EU-25 med 20-im in 49-im letom, ob rojstvu otroka pade kar za 15%, medtem ko se moškim v razponu te starosti ta stopnja poviša za 6% (Evropska Komisija 2007). Značilno za ženske v Sloveniji je, da jih je za razliko od ostalih držav EU v letu 2006 večina, 88.2% (*ibid*, Poročilo o razvoju 2007)

delala za polni delovni čas. Po podatkih Evropske Komisije (*ibid*) 32.9% žensk v EU-25 dela s skrajšanim delovnim časom, medtem ko je takšnih moških 7.7%. Menim, da to dejstvo³³ izhaja še iz obdobja socializma, ki je žensko formalno izenačil z moškim (enako plačilo za enako delo, pogoji kandidiranja na delovno mesto) in jo tudi zaščitil (porodniški dopust, otroško varstvo itd.).

Za prihodnost nekateri avtorji napovedujejo večji porast zaposlitev žensk zaradi strukturnih sprememb na trgu delovne sile. Postindustrijske zaposlitve naj bi bile predvsem ženske zaposlitve. Zelo ekskalirana smer napovedi je, da bodo v »postfordistični eri«³⁴ ženske kariere na trgu dela celo prevladovale (Naisbitt in Auberdene 1988). Napoveduje se porast socialnih storitev v zdravstvu (Malačič 2006: 6; EU 2003), izobraževanju ipd., kar je v prvi vrsti posledica staranja prebivalstva. Slovenija za povprečjem EU-25 po deležu aktivnih, najbolj zaostaja ravno na področju zdravstva in socialnega varstva, torej gre pričakovati spremembe tej smeri (Pečar 2006: 24). Za poklice v teh storitvah se v večji meri odločajo ženske³⁵ (Myles 1993).

Eden izmed nujnih (in ne zadostnih) pogojev za vzpostavitev določenih storitev v neki regiji, je denimo zadostna gostota prebivalstva, da se le-to pokrije s stroški teh storitev (obstoje policijske postaje, izobraževalnih in zdravstvenih institucij, športno-rekreacijskih objektov ipd.). Navadno pa tem pogojem ustrezajo le kraji večje koncentracije prebivalstva (Rouwental 1999), zato je prisotnost takšnih zaposlitvenih priložnosti pričakovati v urbaniziranih predelih (Vrišer 1998).³⁶

To je teoretska utemeljitev za večji beg ženskih možganov v urbane predele, kjer je več možnosti za zaposlitev, kot sklepamo po razsežnosti spolne segregacije po smereh izobraževanja, ki vodi v poklicno segregacijo (glej Tabela 3.10.1).

Kot vidimo iz spodnje tabele, je v Sloveniji prisotna močna spolna segregacija glede izobrazbe in poklicev. Najmočnejša v prid žensk je ravno v izobraževanju, zdravstvu in socialni oziroma netržnem/javnem storitvenem sektorju, kjer se že nekaj let konstantno giblje

---

³³ Še višji delež polno zaposlenih žensk, 95.2%, po Evropski komisiji (2007) najdemo tudi na Češkem, ki je bila tudi socialistična država. Najnižji delež pa beležijo na Nizozemskem, kjer je za skrajšan delovni čas zaposlenih 75% žensk.

³⁴ Postfordizem se po Lenarčiču (2004: 63) odraža v spremembi načina proizvodnje, ki zahteva fleksibilnega delavca, značilen je odpor do uniformizma. Storitvena podjetja imajo svoje urbane lokacije blizu trga potrošnikov. Zaradi povečanega pomena kreativnosti in inovacij postajajo pomembni in iskani kraji, ki takšne lastnosti spodbujajo.

³⁵ Tako po raziskavi Ivančičeve (1999: 189) obstaja signifikantno nizka verjetnost prehajanja moških v administrativne in uradniške poklice in na položaje polstrokovnjakov v netehničnih strokah, kar pomeni, da jih zasedajo ženske.

³⁶ V Osrednjeslovenski regiji leta 2004 beležimo 194 prebivalcev na kvadratni kilometer, v Idrijsko-cerkljanski regiji pa 40 (SURS, 2006).

okrog 80%. V tem sektorju zgoraj omenjeni avtorji napovedujejo porast povpraševanja v družbi in značilnost njihove zgoščenosti v večjih mestih. Velika spolna segregacija, ki se je v zadnjih treh letih še povečala, je tudi v družboslovnih in poslovnih vedah ter pravo, kjer je že približno 65% žensk. V javnem sektorju je približno trikrat več delovno aktivnega prebivalstva z višjo ali visoko izobrazbo (45.8%) kot v zasebnem sektorju (14.3%) (Kajzer *et al* 2006). Če podatke povežemo s spolno segregacijo na tem področju, potemtako tudi to nakazuje, da se v mesto seli večji delež žensk, kjer so taka delovna mesta skoncentrirana.

Tabela 3.10.1: Študentje visokošolskega izobraževanja po področjih izobraževanja in po spolu, Slovenija, 2006/07

Področje izobraževanja	Visokošolski dodiplomski		
	skupaj	Moški v %	Ženske v %
Skupaj	91.426	40.06	59.94
Izobraževanje	9.389	18.87	81.12
Humanistika in umetnost	7.969	25.19	74.81
Družb., posl. vede in pravo	36.298	34.39	65.60
Znanost, matemat. in račun.	5.163	66.37	33.6
Tehnika, proizvodne in pred.tehnol. in gradb.	14.452	72.79	27.21
Kmetijstvo in veterina	2.955	43.18	56.81
Zdravstvo in sociala	7.886	19.93	80.06
Storitve	7.314	48.78	51.21

Vir: povzeto po SURS 2007³⁷.

Za primer Idrijsko-cerkljanske regije danes velja ravno obratno: velika večina prostih delovnih mest za diplomante se razpisuje na področju, ki je spolno segregirano v korist moškega spola. V Sloveniji je okrog 72% diplomantov na področju tehnike, proizvodne tehnologije in gradbeništva, vzpodbudno pa je, da se je v zadnjih treh letih ta odstotek znižal za 8%.

³⁷ Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=813, (13.6.2007).

4. Vpliv družbenoekonomskih značilnosti okolja in nekaterih družbenih procesov na beg možganov

V tem poglavju soočamo že opisane lastnosti, ki se vežejo na posameznika, z lastnostmi okolja ali družbe, v katerem le-ti bivajo, katerih rezultanta je *lahko* beg možganov. Poleg tega pokažemo, kakšen je vpliv nekaterih sodobnih procesov v družbi, ki prav tako vplivajo na zaposlovanje in življenje v sodobni družbi.

4.1 Fizična razdalja in »prostorska fleksibilnost« bega možganov

V teoriji migracij ima fizična razdalja med izvorno regijo in potencialno regijo priselitve svoje mesto kot dejavnik odločanja o migraciji, že vse od Ravensteina (1885) dalje. Smer delovanja je pričakovana: gre za obratno sorazmerje razdalje med krajema ter verjetnostjo selitve, saj razdalja povečuje tako psihološke kot tudi materialne stroške selitve. Temu moramo dodati, da se njen pomen tekom razvoja telekomunikacij in transportnih povezav v današnji globalni družbi vse bolj zmanjšuje.

Ko vlogo fizične razdalje pri begu možganov obravnavamo kot dejavnik »prostorske fleksibilnosti,« pridemo do zanimivega preobrata: (do določene meje)³⁸ večja oddaljenost povečuje možnosti za izselitev iz razloga zaposlitve. Tako menim, da zgornja Ravensteinova (1885) ugotovitev velja za mednarodne migracije, medtem ko pri medregionalnih veljajo drugačni zakoni.

Tako je prostorska fleksibilnost po van Hamu in Büchlu (2002: 2) sestavljena iz dveh delov: 1. iz pripravljenosti delavcev na vsakodnevno vožnjo na delo izraženo v minutah, toleranca »vozačev« in 2. iz pripravljenosti delavcev na migracijo iz razloga zaposlitve, migracijska toleranca. Ta opredelitev je za naš primer pomembna iz dveh razlogov: občina Cerkljeva Gora je po obstoječem cestnem omrežju leta 1999 (Plevnik 2000: 245) od Ljubljane oddaljena od šestdeset do devetdeset minut, občina Idrija pa manj, in sicer trideset do šestdeset minut. Po nekaterih raziskavah se je zaradi delovnega mesta večina ljudi

---

³⁸ Tako menim, da večja razdalja pospešuje denimo beg možganov (izseljevanje) iz Cerknega v Ljubljano. Če pa bi šlo za možnost bega možganov, na primer v približno 4 ure oddaljen Maribor, bi razdalja povečala psihološke, transakcijske stroške, stroške informacij, zmanjšala morebitno stopnjo bi-lokalnosti prebivalstva, močnejše bi trgala socialne vezi itd. Beg možganov bi bil tako bližje pojmu migracije kot izselitev in Ravensteinovi (1885) ugotovitvi glede vpliva razdalje na migracije.

pripravljena voziti do 45 minut v eno smer (van Ommeren 1996), ženske matere pa še manj (Rouwendal 1999: 494). Velikonja (2005: 7) meni, da je toleranca »vozačev« manjša³⁹, saj pravi, da »je iz teorije in prakse razvidno, da so zaposleni v izohroni 15 minut manj nagnjeni k izseljevanju in, da se nagnjenost za odselitev veča z večanjem razdalje in slabšanjem kvalitete in raznovrstnosti prometnega omrežja.«

Pavlin in Sluga (1999: 260) sta na primeru Ljubljane kot kraje, ki so preveč oddaljeni za dnevno migriranje vanjo, označila vse tiste, pri katerih potovanje traja več kot eno uro. To torej za raziskovano območje pomeni, da za prebivalce Cerkna velja, da je vsakodnevna vožnja na delo v center rasti (Ljubljano) zanje malo verjetna, del te pa se »sprevrže« v beg možganov. To se tudi izkaže za pravilno po raziskavah dnevne delovne mobilnosti (Brnot, 2006), ki je tudi manjša kot delovna mobilnost Idrižčanov. Iz tega lahko nadalje sklepamo, da Cerkljani v večji meri migrirajo, saj dnevne delovne migracije do določene mere nadomeščajo migracijo (Verlič-Christensen 1999: 75) oziroma so v večjem odstotku »vsaj« tedenski migranti, v primerjavi z Idrižčani.

4.2 Strukturna brezposelnost ali spremembe v strukturi zaposlenosti

Strukturna brezposelnost je rezultat neskladja med ponudbo delovne sile in povpraševanjem po njej, ki nastane zaradi neustreznih kvalifikacij ali pa zato, ker posamezniki ne živijo v regiji, kjer so prosta delovna mesta (Armstrong in Taylor 1990: 8). O strukturnem neskladju med povpraševanjem in ponudbo po določenem izobrazbenem profilu v Sloveniji največkrat govorimo v primeru brezposelnosti mladih, kar preseneča iz več razlogov. Tako ugotavljajo Verša in Spruk (2004) ter ILO (2006), da je »zaskrbljujoče«, da je brezposelnost mladih v Evropi v zadnjih desetih letih naraščala kljub demografskim značilnostim upadanja mlade generacije. Poleg tega se, denimo v razvojnih elementih republike Slovenije (nadalje RS), poudarja cilje, kot so »povečanje deleža zaposlenega prebivalstva z višjo, visoko ali podiplomsko izobrazbo na 25% do leta 2005« ter »povečanje deleža prebivalstva, zlasti mladih generacij v terciarnem izobraževanju, tako da bomo imeli

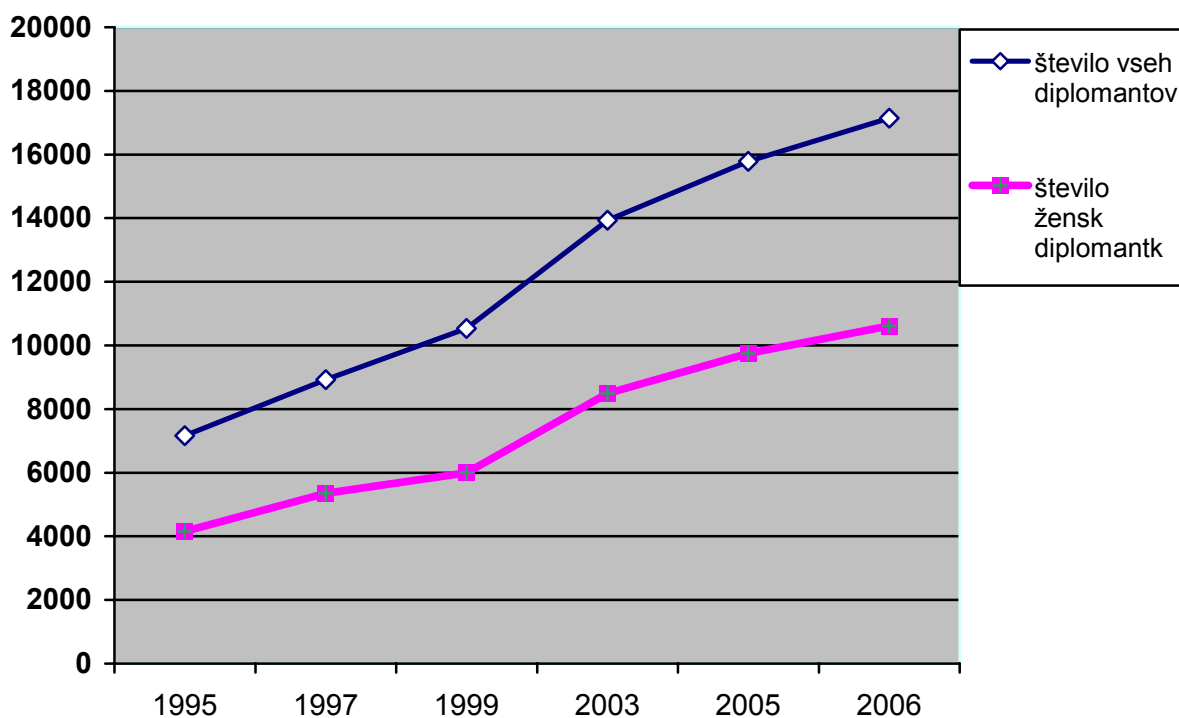
---

³⁹ Menim, da je ta ugotovitev splošno znana kot značilnost Slovencev, ki imajo manjšo toleranco delovnih vozačev, kot druge po Evropi in v ZDA (Bole 2004).

tem desetletju 35 študentov na 1000 prebivalcev⁴⁰ in da se bo v različne oblike terciarnega izobraževanja vpisalo 50% vsakokratne generacije⁴¹. Povečanje deleža mladih brezposelnih izobražencev pa ne preseneča vsej iz enega razloga, ki je veliko povečanje ponudbe diplomantov določenih smeri v zadnjih letih, kar ponazarjamo s sliko 4.2.1.

Slika 4.2.1 Število diplomantov po letih, številu ter po spolu

Vir: prirejeno po SURS, Statistične informacije, Izobraževanje (1995, 1997, 1999, 2003, 2005, 2006).

Med letoma 1995 in 2006 je število diplomantov v ponudbi delovne sile naraslo kar za 161,5%. Med leti 1991 in 2004 se je najbolj povečal vpis na družboslovne in poslovne vede in pravo. Narasel je kar od števila okrog 7000, do približno 30000 (Zgaga 2004; glej prilogo A). Za leto 2005 velja (Kajzer *et al* 2006: 29), da je vključenih 20-letnikov v terciarno izobraževanje v letu 2005 skupaj 51,1 %.

Naraščujoča strukturna neskladja na trgu delovne sile so celo trend, ki se pojavlja v svetovnem, evropskem in tudi slovenskem gospodarstvu. Le-ta se kažejo v zahtevnosti del na eni ter na razpoložljivih znanjih in sposobnostih na drugi strani, pa tudi v regionalnih

⁴⁰ Tako sledimo dejanskemu skokovitemu porastu vpisa ljudi na visokošolske strokovne in univerzitetne programe: v šolskem letu 1998/99 je bilo v vseh letnikih vpisanih 77.648 študentov, v šolskem letu 2000/01 86.734 študentov, v šolskem letu 2003/04 pa že 93.297 študentov (SURIS 2004).

⁴¹ Podatki kažejo, da je bil delež oseb v starostni skupini 19-23 let, vključenih v visokošolsko strokovno in univerzitetno izobraževanje, leta 1991 18,1%, leta 2003 pa 42,27% (SURIS 2002).

neskladnih. Brezposelnost premajhnega povpraševanja po različnih kadrih oziroma sektorjih zaposlitve, je prisotna predvsem znotraj posameznih regij (in držav).

V zvezi s tem bi lahko na beg možganov gledali kot na pojav »preizobraženosti⁴²« v neki regiji. Za goriško statistično regijo, kjer je bila leta 2003 skupna registrirana brezposelnost 6,3%, je stopnja brezposelnost tistih s VI. ali VII. stopnjo izobrazbe dosegala kar 9,6% (leta 2006 pa že 14,9%), kar je glede na Pomurje (kjer znaša skupna stopnja registrirane brezposelnosti 17,6%) z 2,9% veliko (Verša in Spruk 2004).

Za brezposelne osebe Herzog *et al* (1993: 146) ugotavljajo splošno višjo mobilnost kot pri tistih z zaposlitvijo, saj imajo manjše oportunitetne stroške. Tako se potencira verjetnost, da bo posameznik ostal v kraju izobraževanja, če je oseba študent ter se je izobraževala na smereh študija, za katere je v domačem kraju velika verjetnost, da ne bo našel zaposlitve, torej obstaja regionalna strukturna brezposelnost. Pirihoa in Kavčičeva (2006) ugotavljata, da se mladi severno Primorske regije ne odločajo za deficitarne poklice⁴³ tega območja. Zaradi povezanosti s hipotezo diplomske naloge, da pričakujemo večji beg »ženskih« možganov ter tistih, ki so se šolali v družboslovnih smereh, je nujno navesti nazive teh poklicev, ki so po nazivu višje in visoke oziroma univerzitetne izobrazbe diplomirani inženir/ka strojništva, inženir/ka elektrotehnike, inženir/ka kemijskega inženirstva, inženir/ka kemijske tehnologije in inženir/ka mehatronike.

Po podatkih Muniha (2003) je trenutno razmerje med diplomanti tehniških in netehniških ved v zadnjem obdobju zaskrbljujoče: razmerje je namreč 1: 3 (leta 1975 je bilo diplomantov tehniških smeri 58%). Po mnenju Žekša (2003) bi bilo šolstvo potrebno usmerjati v bolj naravoslovna področja, znanost in tehnologijo,⁴⁴ kar najdemo tudi v SRS (2005). Menim, da je ta strategija kratkoročno dobra, saj je po menjavi ekonomskega sistema v RS prišlo do »pretiranega« vpisa na družboslovne smeri študija, ki je bil v socializmu zelo omejen. Poleg tega danes glavna konkurenčna prednost sodobnih gospodarstev, vpetih v globalno ekonomijo, izhaja iz nenehnih tehnoloških sprememb, izboljšav tehnoloških procesov proizvodnje ter iz inovacij.

---

⁴² Preizobraženi so delavci, katerih pridobljena izobrazba, sposobnosti in veščine presegajo zahteve delovnega mesta, ki ga opravljajo (Büchel in van Ham 2002: 2).

⁴³ Deficitarni so poklici po programih srednjega, višjega in visokega izobraževanja, pri katerih 80% ali več prijavljenih potreb po delavcih ni mogoče zagotoviti s prijavljenimi brezposelnimi osebami v isti smeri in stopnji izobrazbe. Za področje celotne Slovenije so po SURS-u (2004) deficitarni isti nazivi poklicne izobrazbe, z dodatkom univerzitetno diplomirani inženir računalništva in informatike.

⁴⁴ Področje znanosti in tehnologije po ISCED 97 zajemata dve širši področji: področje »znanost, matematika in računalništvo« in področje »tehnika, proizvodne tehnologije«.

Število brezposelnih z visoko izobrazbo se iz leta v leto povečuje in je bilo leta 2006 za 7,6% višje kot leto prej ter za 60,6% višje kot leta 2001 (Malačič 2006). To je posledica dejstva, da so posamezniki pri iskanju primernih zaposlitvenih priložnosti omejeni na regionalni in ne na globalni trg delovne sile, ki nima kapacitet za zagotavljanje primernih delovnih mest za vse prebivalce. Van Ham in Büchel (2002) sta ugotovila, da je verjetnost, da bo posameznik rešil problem brezposelnosti in našel zaposlitev, zelo pozitivno povezana z velikostjo trga delovne sile. To sta za migracije v 90-ih na Finskem empirično potrdila tudi Tervo in Ritsilä (1998: 17). V kolikor v izvorni regiji posameznik ne najde ustrezne zaposlitve, je verjetnost njegove zaposlitve odvisna od izbire med tremi možnostmi: 1. da ne sodeluje na trgu delovne sile in ostane brezposeln, 2. da sprejme zaposlitev, ki ne ustreza njegovi izobrazbi in 3. da sprejme zaposlitev, ki ni v okviru izvirnega, regionalnega trga delovne sile (Pekkala in Tervo, 2002: 4). Posledica tretje odločitve je, glede na njegovo migracijsko toleranco, beg možganov ali dnevna delovna vožnja na delovno mesto.

To misel seveda apliciramo na primer kvantitete in kvalitete delovnih mest v Idrijsko-cerkljanski regiji glede večja zaposlitvena središča v Sloveniji (manjši delež tudi zunaj meje), predvsem glede na glavno slovensko zaposlitveno središče- na ljubljansko urbano regijo oziroma mesto Ljubljana. Predvidevamo, da bo posledica razlik beg možganov v smeri iz Idrije, Cerknega v Ljubljano, pa tudi iz Cerknega v Idrijo (čeprav zaradi teritorialne bližine bolj v obliki dnevnih delovnih migracij).⁴⁵

Pekkala (2003b: 22) je na primeru medregionalnih migracij na Finskem⁴⁶ testiral Harris-Todarovo hipotezo (1970) o ruralno-urbanah migracijah, ki pravi, da se posamezniki selijo zaradi medregionalnih razlik v nivoju plač in **verjetnosti zaposlitve**. Nedavni trendi migracij na Finskem so dejansko takšni, da večina migrantov migrira v nekaj večjih centrov rasti,⁴⁷ medtem ko ostali del države izgublja populacijo. Rezultati so potrdili Harris-Todarov model, s tem, da imajo večji vpliv, kot je razlika v višini plač, ravno zaposlitvene priložnosti v mestnem okolju, kjer je trg delovne sile večji. Glede nivoja plač dodatno navajamo Bevčevo (2000: 1115), ki ugotavlja, da so razlike v plačah bolj vplivne spremenljivke, kadar govorimo o dnevni delovni mobilnosti kot pa v

---

⁴⁵ Te so po mojem mnenju na nek način tudi beg možganov, ker se posameznikove sposobnosti, znanja, veščine ne uporabljajo v izvorni regiji. Tak posameznik v izvorni regiji preživlja samo prosti čas in troši svoje monetarne zasluzke.

⁴⁶ Primer Finske navajam zato, ker je v marsičem podobna RS. Tako sta denimo državi z manjšim številom prebivalstva, gospodarstvo obeh od koncu 90-ih doživlja visoke stopnje rasti, obe imata podobno število relativno velikih mest- centrov rasti ter najpomembnejše, v obeh državah je delež mladih, ki se šolajo trenutno največji (v obeh primerih okrog 70% mladih do 24 leta).

⁴⁷ Glavno mesto Finske- Helsinki je bilo najhitreje rastoča mestna regija v Evropi (EU poročilo 1998).

medregionalni, kjer so pomembnejše možnosti zaposlitve. Pekkala (2003b: 23) nadalje ugotavlja, da bo v primeru povečanja zaposlitvenih priložnosti v urbanih regijah na Finskem za 1%, le-to povzročilo kar 5,5% povečanje rasti tokov migracij, od tega kar 12,6% povečanje ruralno-urbanih migrantov.

4.3 Urbanizacija in industrializacija družbe

Po Lindauerju (v Ravbar 1997: 70) je urbanizacija širok družbeno-ekonomski proces, ki zajema vse družbene dogodke, ki potekajo v smeri mesto-ruralne regije. Vrišer (1977) jo opiše kot kompleksen proces, ki je odvisen od deagrariacije, industrializacije, migracij, vertikalne mobilnosti prebivalstva in od rasti funkcij mesta. Migracije v tem primeru predstavljajo selitveni tokovi med ruralnimi predeli in mesti (Long 1988), katerih rezultat se kaže v vse večji koncentraciji ljudi in ekonomskih aktivnosti v določenih regijah. Le-to je v drugi polovici 20.stoletja izkusila večina razvitih držav (Pekkala 2003b). Je najdominantnejši proces preobrazbe svetovnega in tudi našega prostora (Mušič 1999: 8). Verlič-Christensenova (1999: 75) navaja, da kljub postindustrijskemu razvoju tudi v Evropi selitve s podeželja v mesta niso še povsem končane. V Sloveniji se do leta 1999 več kot polovica vseh migracij (53.12%) začne na podeželju (Verlič-Christensen 1999: 81). Koncentracija prebivalstva in zgoščevanje ekonomskih aktivnosti ljudem prinaša nov način življenja in dela.

Za območje raziskovane regije, je pomemben podatek, da je Ravbar (1996) v svoji raziskavi o stopnji urbanizacije slovenskih občin, občino Idrija uvrstil med močno urbanizirano občino, občino Cerkljevo pa je uvrstil med neurbanizirano⁴⁸ občino, torej bi jo na kontinuumu ruralno-urbano lahko opredelili za ruralnejšo.

Produkt procesa urbanizacije je urbanost, ki jo pojmuje kot način ali stil življenja (individualizem, funkcionalna in teritorialna povezanost, resignacija o skupni usodi bivanja), katere vpliv na beg možganov sem obravnavala v točki 3.3. Le-ta izhaja iz ekonomskega načina produkcije (mesto živi od novoustvarjene vrednosti, prisotna je delitev dela). Pomemben se zdi Lindauerjev (v Ravbar 1997: 70) poudarek, da jo v prvi vrsti razume kot **»posvojitve« urbanih kulturnih vrednot** s strani ruralne populacije, ki se kaže v njihovem

---

⁴⁸ Nekatere »polruralne« poteze po Reberniku (2006: 98) so na primer nadpovprečen delež kmetijskih in industrijskih delavcev in podpovprečen socioekonomski položaj prebivalstva.

spremenjenem stilu življenja. Predvidevam namreč, da ruralna populacija⁴⁹ še posebej tekom izobraževanja, ko migrira v univerzitetno središče, »posvoji« urbane kulturne vrednote, tradicionalne (ruralne) vrednote pa se tukaj po Hooverju in Giarantaniju (2007: 17) hitro pozabijo. Prve pa, poleg zaposlitvenih priložnosti, najbolj vplivajo na odločitev za migracijo.

4.4 Proces individualizacije v sodobni družbi in na trgu dela

Individualizacija je pojem, ki izhaja iz procesa industrializacije in urbanizacije. V postmoderne družbi poznamo *strukturno* in *subjektivno individualizacijo*. Strukturna individualizacija pomeni sproščanje posameznika iz kolektivnih oblik združevanja, ki ji sledi subjektivna individualizacija. Le-ta predstavlja kolektivni in individualni način pripisovanja odgovornosti posamezniku za lasten življenjski potek (Slaček Brlek 2006: 16). Po Svetliku *et al* (2004), pa se v postmoderne družbi kaže tudi na trgu delovne sile in sicer kot močan trend načina obnašanja. V svetu in v Sloveniji je predvsem od srede devetdesetih let dalje prišlo do velikega »zasuka«, ki izhaja iz sprememb na področju politike zaposlovanja, socialne politike (prehodu od države blaginje k blaginji, ki temelji na fleksibilnosti posameznika (angl. *flexicurity*)⁵⁰, ki je pri nas še bolj opazen, zaradi večih dogodkov oziroma procesov iz polpretekle zgodovine, ne samo postmodernizacije in individualizacije družbe. Gre za demografske spremembe v smeri staranja prebivalstva, ki se jim je pridružil še razpad socialistične, v industrijo usmerjene države Jugoslavije.⁵¹

Vse te spremembe pomenijo, da si mora socialno varnost posameznik v večji meri zagotavljati sam. To pa lahko stori z vlaganjem v delo, izobraževanje in usposabljanje. Kot pravi Uletova (2003), izguba doživljenjskega delovnega mesta vzporedno z razvojem individualiziranega trga dela, vpliva predvsem na **nove generacije**, ki vstopajo na trg dela. Le

---

⁴⁹ Je dinamična kategorija, ki se spreminja v času. Spreminjajo se njegove tehnološke možnosti, struktura gospodarskih dejavnosti, kot tudi socialno stanje ter stališča prebivalstva (OECD 1994). Vsebinsko je podeželje mnogotematsko in vključuje vsaj demografske, gospodarske, socialne, okoljske in upravno-politične teme. Definicije podeželskih območij se pogosto izkristalizirajo v ruralno-urbani kontinuum, kjer je glavni dejavnik stopnja urbaniziranosti, glavni kriterij pa je ločevanje med urbanimi in ruralnimi značilnostmi. Uporabljeni kriteriji se od države do države razlikujejo (OECD, 1998). Tudi na podeželju danes prevladuje nekmečko prebivalstvo, saj se je delež kmečkega prebivalstva po letu 1960 bistveno zmanjšal.

⁵⁰ Pomeni sposobnost hitrega in učinkovitega prilagajanja spremenjenim pogojem, prožnost vseh akterjev na trgu delovne sile ter njihovo stopnjo kompetentnosti in učinkovitosti, katere temeljni cilj je zmanjševanje tveganj in negotovosti značilnih za globalne postmoderne družbe (Svetlik et al 2004).

⁵¹ Menim, da je v RS do pojava individualizma prišlo na dokaj nenaden način, saj je bil »združen« s procesom razpada socialistične družbe, ki je bila izrazito komunska, kolektivistična in varna, s predvidenimi življenjskimi vzorci in poklicnimi karierami. Tveganja v družbi so bila skupinska, podružbljena- lahko bi rekli, da jih ni bilo. To se je denimo kazalo v tem, da brezposelnosti socialistične družbe planskega gospodarstva niso poznale, če pa že, se je posledice »blažilo« z »razkošnim« sistemom države blaginje.

zaposlitev pa je danes »vstopnica« za aktivnega državljana, ki ni prikrajšan za nikakršno obliko participacije. Posameznik se mora venomer prilagajati, spreminjati, individualno načrtovati uspeh in kariero na trgu znanja, pa najsi gre za lastno dodatno izobraževanje, usposabljanje ali pa celo selitev v prostoru, če je to potrebno. Te spremembe oziroma investicije vase so nuja, že samo za lastno prihodnost, kot denimo garancija za prejemanje pokojnine. Končno pa pomenijo velik pritisk na posameznika (Kanjuro Mrčela in Ignjatovič 2004: 231), »izgovor« zanj, »orožje« posameznikov pa naj bi bila ponovno visoka izobrazba.

Tudi Ravbar (2002: 231) in Uletova (2007) kot trend postmodernih družb, navajata nestalno zaposlitev in zmanjševanje solidarnosti, ki jo oblikuje drugačen, individualističen življenjski slog (v razmerah eksistenčne negotovosti).

Prav tako v SRS 2005 vidimo vpeljavo »ukrepa« individualizacije v socialno politiko države, ki se tu odločno opredeli, da bo uporabljala instrumente teorije ali politike liberalizacije trgov, torej »*laissez faire*«. ⁵² »Ljudje morajo opustiti prepričanje, da jim le država lahko zagotovi varno gospodarsko in socialno prihodnost« (SRS 2005: 23). »Moderni državljan«, »družbeni deležnik«, »aktivni državljan«, s katerim akt označuje državljanke RS, naj bi svobodno razvijal svoje sposobnosti in prevzemal vedno večjo individualno odgovornost za svoj ekonomski napredek in socialno blaginjo. K temu spada tudi podatek, da se za prostovoljno brezposelne štejejo tudi tisti, ki se niso pripravljene preseliti v kraj, kjer so prosta delovna mesta, (Hlača 1995) in na primer tisti, ki se jim zdi njihova izobrazba previsoka, glede na ponujeno delovno mesto (tako so za lastno brezposelnost odgovorni sami). Po mnenju Evropske Komisije (1999) se politike zaposlovanja zaradi pomanjkanja dela usmerjajo k spodbujanju samoodgovornosti posameznikov. Posledica tega je tudi več bega možganov.

---

⁵² Slovenija v svoji SRS razglasa, da je sprejela politiko *laissez faire*, v kombinaciji s partnerstvom države. Tako se po socializmu vračamo v ekonomsko politiko, ko se trg najbolje uravnava sam, s pomočjo tako imenovanega »koordinacijskega mehanizma trga«. Tak pristop pričakuje, da bo liberalizacija trgov postala sredstvo za povečanje gospodarske rasti, konkurenčne sposobnosti in zaposlenosti. Ekonomsko učinkovitost gospodarstva namreč najbolje zagotavlja delujoča tržna konkurenca, ki jo podpirata deregulacija in debirokratizacija države (SRS 2005: 22). Menim, da je takšen koncept oziroma ideologija, prav tako utopična, kot je bil na primer komunizem, saj predvideva, da so vsi ljudje po naravi odgovorni, učeči, samoiniciativni, vedno aktivni, da težijo k samouresničitvi in osebni rasti. V resnici vsi posamezniki niso takšni, to pa bi lahko bila odločilna slabost, kakor se ni izkazala za resnično Marxova predpostavka, na kateri je temeljila njegova teorija, da so vsi ljudje dobri (Marx 1867/1961), zaradi katere, po mojem mnenju ni vzdržal realni socializem.

4.5 Nekateri podatki o mobilnosti prebivalstva v EU in v Sloveniji

V zvezi s pospeševanjem notranje mobilnosti v EU, OECD (2007) za leto 2006⁵³ poroča, da so evropski državljani v povprečju dvakrat manj mobilni od državljanov ZDA. V primeru menjave služb na leto, to v povprečju stori le 8,2% vse delovne sile, največ v Veliki Britaniji in na Danskem (13%), najmanj pa v Grčiji in na Švedskem (5%). Delavci v EU v povprečju ostanejo pri istem delodajalcu 10,6 let, v ZDA pa 6,7 let. Tudi glede mobilnosti izven matične države, Evropejci ne dosegajo ZDA. Le 1,5% državljanov EU ne živi v državi rojstva, stopnja emigrantov pa že 30 let ostaja na isti ravni (Eurostat 2007).

Nadaljujemo z nekaterimi podatki za Slovenijo. Dolenc (2000: 82) in Verlič-Christensenova (1999: 78) ugotavljata, da je sodobna prostorska mobilnost prebivalcev Slovenije v primerjavi z evropskimi državami na zelo nizki stopnji. V obdobju 1995-1998 je tako zamenjalo občino prebivališča le devet od tisoč prebivalcev, regijo pa celo manj kot trije. Nasploh je Goriška regija, katere del je Idrijsko-cerkljanska regija, regija najmanj mobilne delovne sile v RS (SURs 2002). V Goriški regiji so se leta 2004 na tisoč prebivalcev v drugo regijo preselili 3 prebivalci, leta 2005 pa 3,3. Za primerjavo: po Dolencu (2000) je bilo v Nemčiji leta 1994 48 migrantov na tisoč prebivalcev, od tega na deželni (medregionalni) ravni 13; na Danskem pa je bilo leta 1997 na tisoč prebivalcev notranjih selivcev 63. Kljub majhnim številkam pri medregijskih selitvah velja, da je v primerjavi z medobčinskimi ali znotraj istega naselja pomemben vzrok zaposlitev, ki v Sloveniji znaša 17,8%.

Še pomembnejši podatek za naš primer je, da je za Goriško v zadnjem desetletju značilen beg možganov, saj se kar **polovica diplomantov** po končanem študiju ne vrača v domačo regijo (Valič 2005).

Vzroke za stanje migracijske dinamike na slovenskem Verlič-Christensenova (1999), pa tudi Mandičeva in Cirmanova (2006) najdejo v pomanjkanju stanovanj, še posebej v mestih ter v relativno kratkih razdaljah med prebivališčem in krajem dela, kar se odraža v zelo intenzivni dnevni migraciji.

V obdobju od leta 1999 do 2006 se je geografska mobilnost vseh zaposlenih povečala in v povprečju se je delež zaposlenih oseb, ki so zaposlene v občini stalnega bivališča, znižal za skoraj deset odstotnih točk (SURs 2006). V letu 2004 je bilo 47% oseb zaposlenih izven

---

⁵³ Leto 2006 je bilo evropsko leto mobilnosti delovne sile. V ta namen je bilo narejenega veliko, za spodbujanje notranje mobilnosti med državami, od razpisov za najboljše ideje, do ozaveščanja javnosti o pravicah in dolžnostih, ki izhajajo iz določbe o prostem pretoku delovne sile.

občine stalnega bivališča (Bevc *et al* 2004), pri čemer višji delež dnevni migrantov predstavljajo moški. Delež dnevni migrantov je v povprečju višji v manjših občinah (tistih, ki imajo manj kot pet tisoč zaposlenih, takšna je tudi občina Cerklje). Dnevne migracije so bolj verjetne v območja, kjer je več prostih delovnih mest. V letih od 2000 do 2005 je bilo največ delovnih mest prostih v Osrednjeslovenski regiji.

Predpostavljamo, da bo beg možganov izven slovenske državne meje iz Idrijsko-cerkljanske regije predstavljal zelo majhen delež, tako da bo največ govora o medregionalnem begu možganov, torej o *notranjih migracijah*,⁵⁴ ki predstavljajo selitve med občinami in med naselji znotraj občin in ne prestopajo državne meje (Bevc *et al* 2004: 3).

---

⁵⁴ Le te povesod po svetu predstavljajo največji delež človekove mobilnosti. Za primer ZDA: v obdobju marec 1996 do marec 1997 je dve tretjini selivcev ostalo znotraj istega okrožja, le 15% se jih je preselilo v drugo zvezno državo (Cohen 1995).

V Sloveniji se je delež notranjih selitev po letu 1995 povečal na blizu 70% (Bevc 2000: 1095). Notranje migracije v Sloveniji in posebej migracijski tok z Osrednjeslovensko regijo odločilno vplivajo na oblikovanje sodobne družbenogeografske zgradbe Slovenije, še posebej mesta Ljubljana.

5. Verjetnost bega možganov glede na značilnosti izvorne Idrijsko-cerkljanske regije

Kot je razbrati že v shemi slike 2.2.1 (glej stran 9), tako tudi *SRS 2005* (2005) poudarja, da je število in struktura posameznikov v neki regiji posledica odločitev posameznikov ter pogojev, v katerih le-ti živijo. Podobno meni tudi Goetz (2007), ko navaja, da migracija lahko spremeni značilnosti populacije v določeni regiji, zato je ključnega pomena poznati značilnosti migrantov, če želimo razumeti, kaj se dogaja z regijo. To velja tudi za Idrijsko-cerkljansko regijo.

Do sedanjega stanja pojava bega možganov v Idrijsko-cerkljanski regiji je prišlo tekom mnogih družbenoekonomskih procesov, ki smo jih nekatere obširneje, druge pa manj obširno opisali v prejšnjih poglavjih. Vseeno jih strnjeno povzemamo: prva prelomnica je bil **propad planskega gospodarstva** in socialistične družbene ureditve leta 1991, ki je v Sloveniji zmanjšal pomen v času Jugoslavije značilnih migracij (večinoma nekvalificiranih posameznikov) iz nekaterih nekdanjih republik.⁵⁵ Novi družbeni red, kapitalizem je sam po sebi zaradi izboljševanja konkurenčnosti gospodarstva **povečal notranjo mobilnost ljudi**, v smislu optimalnega zasedanja delovnih mest z ustreznimi, kvalitetnimi, visoko izobraženimi kadri, kar je spodbujala tudi politika izobraževanja, saj je prišlo do močne **terciarizacije** izobraževanja.

Zaradi večanja razlik v razvoju regij, kar je posledica »zatona« manjših, na industriji temelječih krajev ter pospešenega centralnega razvoja mesta Ljubljana, prihaja do večje notranje in zunanje mobilnosti v prostoru, del katere je beg možganov. Nova značilnost moderne urbanizacije je, da **ljudje sedaj zapuščajo celo srednje velika** mesta, kjer je prevladoval industrijski in storitveni sektor in prihajajo izključno v največja mesta⁵⁶. Ta proces je po Boletu (2004: 45) povezan tudi s širjenjem urbanizacije in suburbanizacije oziroma procesa »urbanizacije zaposlitvenih priložnosti«, saj ljudje sledijo zaposlitvenim priložnostim.

---

⁵⁵ Opozoriti je treba, da je leta 2005 na področju imigracij v Slovenijo prišlo do ponovnega preobrata, saj se je selitveni prirast v primerjavi s preteklim desetletnim obdobjem močno povečal. Povečalo se je tako število priselitev kot odselitev. Število prebivalcev v Sloveniji se povečuje, leta 2005 je preseglo 2 milijona, predvsem zaradi naraščajočega selitvenega prirasta manj kvalificiranih oseb iz področja nekdanje Jugoslavije (Kajzer *et al* 2006: 49). V obdobju 2001-2006 je bilo več kot polovica vseh dovoljenj izdanih za zaposlitve v gradbeništvu (med 55 in 60%). Terciarne dejavnosti še ne iščejo prednosti v cenenem delu, ki ga ponujajo tuji delavci (Malačič 2006: 7).

⁵⁶ Le-ta že prerašča v značilnost postindustrijskih družb-»suburbanizacijo« selitev (premožnejših) ljudi iz mestnih središč v njegova satelitska mesta in predmestje.

V sledečih poglavjih bomo nadaljevali z raziskovanjem vzrokov bega možganov iz Idrijsko-cerkljanske regije in sicer tako, da bomo sledili Portesu (1998: 8) in njegovi določitvi determinant bega možganov, ki jih razdeli na:

1. **Terciarne determinante:** *individualni faktorji* odločanja za emigracijo. Po njem so to preteklo izobraževanje in dosežki, sedanje življenjske razmere in mreža družbenih odnosov in podobno. To so že zgoraj obdelane značilnosti bežečih možganov, ki se soočajo s primarnimi in sekundarnimi determinantami bega možganov.
2. **Sekundarne determinante:** *faktorji potiskanja* iz emigrantskih dežel/regij, med katerimi izpostavi notranjo neuskklajenost med ponudbo in povpraševanjem po strokovnem znanju.⁵⁷ Predvidevam, da bomo to značilnost našli v Cerknem, v Idriji pa gre najverjetneje za mešanico primarnih in sekundarnih determinant, ki na posameznika vplivajo glede na njegove terciarne determinante.
3. **Primarne determinante:** To so *objektivne prednosti* razvitejših dežel/regij, pri pridobivanju visoko izobražene delovne sile (privlačnejši dohodki, več zaposlitvenih priložnosti, boljše delovne razmere, socialni standard itd.). Ob pregledu značilnosti gospodarstva, prebivalstvene strukture ipd., bomo proučili domnevno največji center rasti v Sloveniji, glavno mesto Ljubljano. Gledano s perspektive Cerknega pričakujem, da bo za Cerkljane center rasti tudi Idrija.

5.1 Skupne značilnosti občin Idrija in Cerkno

V Regionalnem razvojnem programu Severne Primorske 2007–2017 (Kutin 2007: 3), je Idrijsko-cerkljanska regija omenjena kot geografsko, zgodovinsko, prostorsko in upravno zaokrožena entiteta oziroma »subregija«.⁵⁸ Tudi Mlakar (v Pavšič 1999: 10) jo omenja kot »neformalno Idrijsko-cerkljansko regijo«, »pred leti veliko občina Idrija,« ki se je leta 1994 razcepila na dva dela.

---

⁵⁷ V namen usklajevanja povpraševanja in ponudbe po izobraženih kadrih na severnem Primorskem je bilo ustanovljeno Visokošolsko in raziskovalno središče (VIRS) Severne Primorske, ki je zavod, ustanovljen s strani občin in podjetij. Predstavlja interese predvsem regijskega gospodarstva in lokalnih skupnosti glede razvoja terciarnega izobraževanja v regiji (predstavitev na spletni strani <http://www.virs-primorske.si>).

⁵⁸ Piry (2005: 6) ugotavlja, da se je v okviru priprave državnih regionalnih razvojnih programov, v večih regijah pokazala notranja diferenciacija in pripadnost novih občin mnogo ožjim identitetam, kot jih predstavljajo statistične regije. Nastajajo različne oblike »mrežnih« povezav, na območju Goriške, Gorenjske in Obalno kraške regije. Vendar ravno Idrijsko-cerkljansko nekateri avtorji predlogov regionalizacije Slovenije uvrščajo med območja, ki gravitirajo tako na ljubljansko mestno regijo kot na mesto Nova Gorica. V enem izmed mnogih predlogov o regionalizaciji Slovenije, Idrijsko-cerkljanska regija nastopa celo kot samostojna enota (Čokert 2000: 271).

Piry (2005: 41) za Slovenijo opaza, da je kljub nekaterim novim mejam občin še zmeraj opazen vpliv »tradicionalnih« povezav⁵⁹, ki imajo v večini primerov, poleg tradicije, tudi druge, pomembnejše temelje, na primer prostorsko bližino, časovno dostopnost (časovna razdalja Idrija-Cerkno je 20 do 30 minut), podobne interese ali problematiko.

Predpostavljamo, da bo v tej točki govora o mešanici primarnih (prednosti regije) in sekundarnih (slabosti regije) determinant bega možganov. Povedati je treba, da občini Idrija in Cerkno nista popolnoma homogeni po svojih značilnostih. Vendarle bomo razlike obravnavali v ločenih poglavjih, sedaj pa navajam njune skupne značilnosti.

5.1.1 Naravne, demografske in geografske značilnosti regije

Nekatere skupne značilnosti in osnovne podatke podajamo v spodnji Tabeli 5.1.1.1, za primerjavo pa, podobno kot v poglavju 5.1.4, podajamo tudi podatke za občino Domžale⁶⁰.

Tabela 5.1.1.1: Nekateri podatki in kazalniki za občini Idrija in Cerkno

Prebivalstvo (30.6.2006)				
Občina	Površina km ²	Prebivalci Skupaj	Gostota Preb./km ²	Indeks staranja prebivalstva
Domžale	72	31.902	441	79.4
Idrija	294	11.935	41	118.7
Cerkno	132	5.030	39	119.4

Vir: prirejeno po Pečar 2006: 149.

Kot vidimo, imata oba dela resnično nekaj zelo homogenih lastnosti, od katerih izstopa predvsem gostota prebivalcev na km², ki je izjemno nizka: le 39 v cerkljanski občini in le malo višja, 41, v idrijski občini. To dejstvo je tudi vzrok, da so naselja v regiji tudi slabo oskrbno opremljena, kar je prav tako eden izmed razlogov izseljevanja. Kot smo na kratko že omenili, je to predvsem posledica naravnih razmer, saj je več kot polovica območja označena za demografsko ogroženo in višinsko-gorsko, torej transportno težko dostopno. Tako bi po gostoti prebivalstva v opredelitvi podeželja nekaterih avtorjev (v Witham 1993), da je to območje, kjer je število prebivalcev manjše od 150 na km², to področje spadalo k podeželju.

⁵⁹ Nekateri smo že našli v uvodni definiciji regije. Območje ima tudi skupno razvojno agencijo, je enotna upravna enota in ima skupen urad za delo.

⁶⁰ Zakaj ne mesta Ljubljana? Podatki bi bili namreč zavajajoči, saj ima denimo tudi samo mesto indeks staranja 134, zaradi procesa suburbanizacije. Zaposleni pa prihajajo na delo in »suburbije«, kjer so indeksi staranja tudi zelo nizki (okrog 70). S primerjavo z občino Domžale sem želela predvsem pokazati absorpcijsko moč Ljubljane, ki je v Domžalah izredno velika. Del te absorpcijske moči se čuti tudi kot beg možganov iz Idrije in Cerkna.

Toda ta kriterij preko držav močno variira in ni objektivno merilo razvoja. Kot že rečeno, je Ravbar (1997) cerkljansko občino dejansko uvrstil med neurbanizirano območje, občino Idrija pa med močno urbanizirano področje.

Domžalska občina nam kaže popolnoma drugačno sliko: na površini, ki je od idrijske občine štirikrat in od cerkljanske občine dvakrat manjše, živi na km² desetkratno število ljudi.

V občinah Idrija in Cerklje je zelo podoben tudi indeks staranja, ki je dokaj zaskrbljujoč, saj se približuje številu 120, če vemo, da indeks staranja nad 100 pomeni, da je v populaciji več prebivalstva, starega več kot 64, kot mladega prebivalstva starega do 14 let. To je deloma posledica nizke rodnosti in deloma bega možganov (Velikonja 2005b: 1). V Domžalah je indeks staranja zelo nizek, gre za močno rast prebivalstva, v populaciji je visok delež aktivnih, uveljavlja se urbanizacija, kar po Velikonji (*ibid*: 3) kaže na to, da gre za demografsko močno razvijajoče se naselje.

Opazimo pa tudi razliko, ki je število prebivalcev. V idrijski občini je po Velikonji (2005a: 3) stanje zadovoljivo, saj ima 12000 prebivalcev, kar je dvakrat več kot cerkljanska, ki jih ima »le« 5000, kar označuje, da je stanje slabo. Ob tem je zaskrbljujoč podatek, da se je na cerkljanskem številu prebivalcev v zadnjih 10 letih zmanjšalo za do 5%, v idrijski občini je stanje boljše, kjer je bilo zmanjšanje prebivalstva v zgoraj omenjenih 10 letih približno 1.5% (Kutin 2007: 8).

5.1.2 Nekatere značilnosti gospodarstva v regiji

Regija ima izjemno nizko stopnjo brezposelnosti oziroma najnižjo stopnjo brezposelnosti v Sloveniji, za občino Cerklje junija 2007 le 1,2% ter 1,6% za Idrijo (ZRSZ 2007). To je sicer pozitiven podatek, ki regijo denimo po študiji Rovana in Sambta (2003: 276) uvršča med najbolj razvite regije⁶¹ v Sloveniji, kar je najverjetneje posledica naslednjega pomembnega dejstva s tega območja, ki ga nazorno predstavljata Tabeli 5.1.2.1 in 5.1.2.2. Tu namreč deluje majhno število velikih delodajalcev, v katerih je zaposlena velika večina prebivalstva (Velikonja 2005b: 1). Najbolj znana podjetja so: koncern Kolektor Group v Idriji, tovarna komutatorjev, Rotomatika in Ydrija Motors v Spodnji Idriji (proizvodnja elektro motorjev in komponent), IMP Klima v Godoviču (proizvodnja elementov za

---

⁶¹ Kot spremenljivke za določanje razvitosti, sta vzela: indeks staranja, davčno osnovo občanov, stopnjo brezposelnosti, število študentov v populaciji, število avtomobilov v gospodinjstvu, indeks dnevne migracije, indeks rasti prebivalstva, delež kmečkega prebivalstva.

klimatizacijo), Iles (pohištvena industrija) in podjetje Eta Cerčno (proizvodnja vgradnih elementov za belo tehniko, poleg tega pa podjetje opravlja tudi dejavnost proizvodnje strojev in orodij ter izdelkov sive litine).

Nobeno od teh podjetij s prehodom iz centralnoplanskega gospodarstva v tržno ni imelo večjih težav. Tudi vstop v EU za podjetja ni pomenil negativnih sprememb, ampak kvečjemu pozitivne, saj vsa tri podjetja že sedaj uspešno poslujejo in prodajajo izdelke na globalnem trgu (Grahelj 2003).

Tabela 5.1.2.1: Nekateri kazalci o podjetjih v občini Idrija, za leto 2003

IDRIJA	<i>Skupaj</i>	<i>Velike</i>	<i>Srednje</i>	<i>Male</i>
Število družb	232	13	18	201
Zaposleni	3629	2511	619	499
<i>Sektorji dejavnosti</i>	<i>Število družb</i>	<i>Število zaposlenih</i>	<i>Prihodki (v 000 SIT)</i>	
D- predelovalne dejavnosti	50	2.575	48.147.833	
F- gradbeništvo	20	183	3.333.233	
G- trgovina, popravila motornih vozil	53	204	6.933.625	
K- finančne, tehnične in poslovne storitve	64	163	6.152.637	

Vir: Gospodarska zbornica Slovenije – Območna zbornica za severno Primorsko.

Z zgornjo Tabelo 5.1.2.1 smo želeli poudariti, da je v občini Idrija leta 2003 zgolj 13 delodajalcev zaposlovalo le malo manj kot tri četrtine vsega delovno aktivnega prebivalstva (glej Sliko 5.1.2.1), od tega jih skoraj 90% predstavljajo zaposleni v kovinsko- in elektropredelovalni dejavnosti (glej tudi Sliko 5.1.3.1). Zaposleni v storitvenem sektorju in gradbeništvu v tej občini predstavljajo zanemarljiv delež.

Za vpliv na beg možganov je pomemben podatek, da so to »dobro stoječa« podjetja (tudi v svetovnem merilu), nobeno od njih v poslovanju ne beleži izgube (Grahelj 2003). Še

več, to so zelo uspešna podjetja⁶², ki s svojimi izdelki pokrivajo svetovna tržišča in (med drugim tudi zaradi pomanjkanja ustrezne delovne sile), postajajo transnacionalna podjetja.

Tabela 5.1.2.2: Nekateri kazalci o podjetjih v občini Cerklje, za leto 2003

CERKLJE	Skupaj	Velike	Srednje	Male
Število družb	40	3	2	35
Zaposleni	1.516	1.320	139	57
<i>Sektorji dejavnosti</i>	<i>Število družb</i>	<i>Število zaposlenih</i>	<i>Prihodki (v 000 SIT)</i>	
D- predelovalne dejavnosti	9	1.302	19.172.564	
F- gradbeništvo	1	3	35.595	
G- trgovina, popravila motornih vozil	11	20	435.334	
K- finančne, tehnične in poslovne storitve	10	12	654.356	

Vir: Gospodarska zbornica Slovenije – Območna zbornica za severno Primorsko.

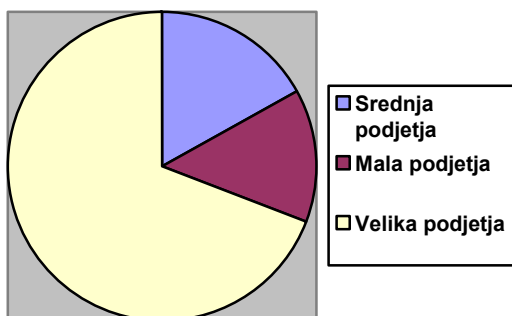
S tabelo 5.1.2.2. prikazujem zelo podobno oziroma še bolj »potencirano« stanje v številu in velikosti zaposlovalcev na cerkljanskem območju. Ta podobnost je tudi eden izmed razlogov, da tukaj obe občini skupaj obravnavamo kot enotno regijo. V občini Cerklje je delovno aktivno prebivalstvo še bolj »skontcentrirano« pri še manjšem številu, treh velikih delodajalcih, in še manjši odstotek prebivalstva ni zaposlen v kovinsko-predelovalni industriji (glej tudi sliko 5.1.3.2).

Pomen velikosti tukaj delujočih podjetij je »dvoličen«. Po eni strani je majhna razdrobljenost kapitala in vodstvenih ciljev lahko zelo dobra osnova za razvoj neke regije, saj višjo stopnjo inovativnosti, vlaganj v izobraževanje, deleža vloženih sredstev v raziskave in razvoj najdemo ravno v večjih podjetjih (Stanovnik in Kovačič 2005: 70), ki omogočajo tudi izrabo koristnosti, ki izhaja iz ekonomije obsega. Zaradi svoje velikosti in pomembnosti za

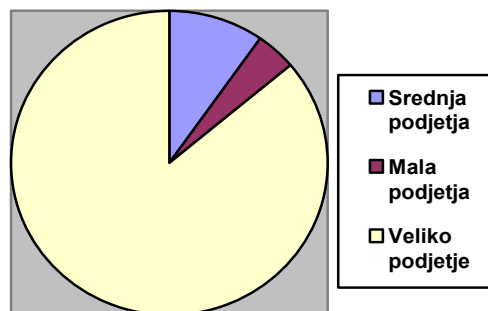
⁶² Koncern Kolektor Group je v letu 2007 postal najbolj dobičkonosno podjetje Severne Primorske. Prehitel je goriški Hit Casino (spletna stran podjetja 2007).

razvoj v lokalnem okolju imajo takšna podjetja tudi velik politični vpliv, ki ga lahko uveljavljajo z lobiranjem ali tudi s financiranjem lokalnih projektov (po lastni izbiri). Tako vplivajo ne samo na lasten razvoj, pač pa tudi na usmerjenost širšega družbenega razvoja. Menim, da so manjša podjetja veliko bolj usmerjena v lasten obstoj, rast in razvoj ter poslovne strategije načrtujejo dosti bolj kratkoročno in ozko kot velika podjetja. Le-ta si zaradi močnega »zaledja« kapitala in ljudi lažje »privoščijo« odstopanja od ustaljenih strategij, »eksperimentirajo« in vlagajo v razvoj. Velika podjetja pa so tudi bolj odvisna od značilnosti (družbene, demografske lastnosti, ponudba kadrov na regionalnem trgu dela ipd.) lastnega družbenoekonomskega okolja, zato ob morebitnem neskladju v teh značilnostih nanje poskušajo vplivati (so-ustanavljanje univerz in inštitutov, izdajanje svojih časopisov, izvajanje prireditev, vlaganje v zdravje zaposlencev itd.). Menim, da so manjša podjetja odvisna od dejavnikov v bolj mikro ali mezzo- »perspektivi«, v primeru Idrijsko-cerkljanske regije pa tudi od velikih podjetij, v smislu »sodelovanja« z njimi. To sodelovanje poteka predvsem v obliki zunanjega izvajanja (*angl.* »outsourcinga«) nekaterih proizvodnih dejavnosti (na primer orodjarstvo, prevoznništvo, proizvodnja nekaterih proizvodov, ki so v »upadanju« itd.) (Velikonja 2005b). Nasprotno pa kot pozitivno lastnost manjših podjetij vidimo v njihovi fleksibilnosti, ki je najpomembnejša za uspeh storitvenih dejavnosti.

Slika 5.1.2.1: Delodajalci po deležih v občini Idrija

Slika 5.1.2.2: Delodajalci po deležih v občini Cerklje

Vir: Prirejeno po tabelah 5.1.2.1 in 5.1.2.2.

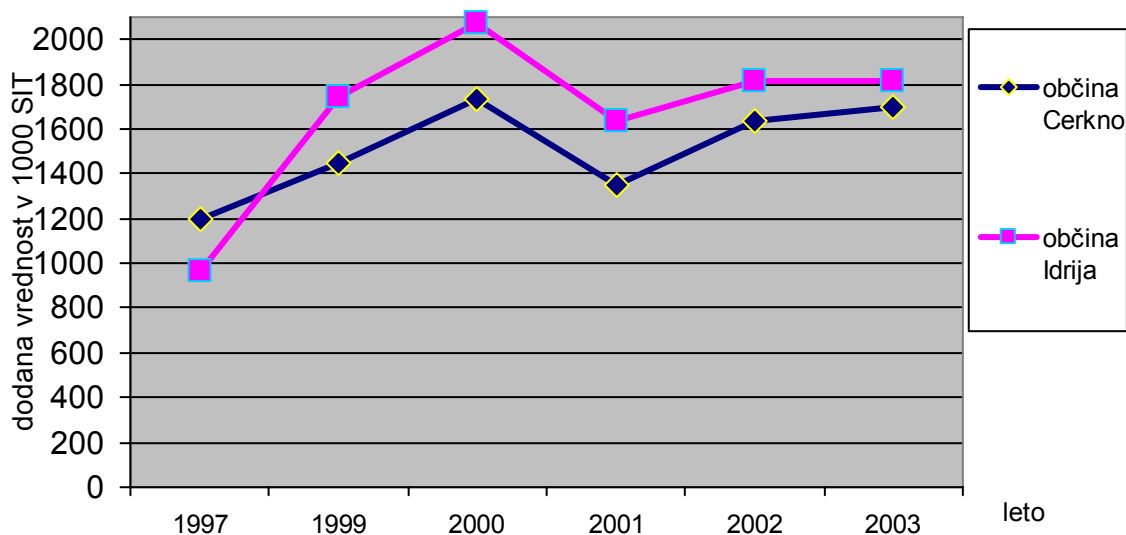
Slabost koncentracije gospodarstva v zgolj nekaj subjektih in malo panogah je večje tveganje ob morebitnih svetovnih spremembah ali »šokih« v teh panogah.

Če primerjamo delež prihodkov velikih podjetij v obeh občinah, ta v idrijski zajema 72%, v cerkljanski pa približno 84%. Čisti dobiček na zaposlenega je mnogo višji v družbah lociranih v občini Idrija, kjer je višja tudi dodana vrednost na zaposlenega.

Nared (2003) cerkljansko občino umesti med podpovprečne, idrijsko občino pa med nadpovprečno razvite regije. Tako bomo na Slikah 5.1.2.3 in 5.1.2.4 govorili tudi o razlikah med regijama (pa tudi o podobnostih, kot je na primer stopnja dodane vrednosti, ker sta to podobni gospodarski panogi, podvrženi podobnim svetovnim trendom).

Na spodnji sliki prikazujem gibanje kazalnikov dodane vrednosti v obeh občinah, ki je pomemben kazalnik perspektivnosti, pa tudi tehnološke intenzivnosti neke panoge.

Slika 5.1.2.3: Gibanje kazalnikov dodane vrednosti na prebivalca v občinah Cerknno in Idrija, v letih 1997– 2003

Vir: Velikonja 2005b: 28.

V začetnem letu opazovanja kazalnikov dodane vrednosti občina Cerknno še zelo presega občino Idrija in sicer kar za 237.000 SIT na prebivalca, potem pa se v letih 1997 in 1998 zgodi velik preobrat, ko občina Idrija »odločno«, kar za 302.000 SIT prehitijo občino Cerknno. Vrh pri dodani vrednosti obe občini dosežeta leta 2000, ki pa se že naslednje leto zelo zmanjša.⁶³ Po velikemu padcu v letu 2001, v letih 2002 ter 2003 stopnja dodane vrednosti v obeh občinah ostaja konstantna, vendar za 123.000 SIT/prebivalca višja v občini Idrija. Glede

⁶³ Menim, da je to posledica večje produktivnosti na zaposlenega, saj je v tem času (v Idriji ravno od leta 1997 dalje) prišlo tudi do zmanjševanja števila delovnih mest v obeh občinah. V manjši meri je k temu pripomogel tehnološki razvoj in svetovna gospodarska konjunktura. Za primerjavo: v občini Tolmin, je povprečna dodana vrednost na zaposlenega leta 2003 924.000 SIT/prebivalca.

na to lahko napovedujemo in razlagamo selitve in dnevne delovne migracije iz Cerknega v Idrijo.

Ob koncu tega poglavja dodajamo še Sliko 5.1.2.4, ki prikazuje gibanje izbranih ekonomskih in »socialnih« kazalnikov v občinah Idrija in Cerkno, iz katerih lahko sklepamo o značilnostih in uspešnosti gospodarstva.

Slika 5.1.2.4: Nekateri ekonomski in »socialni« kazalci uspešnosti podjetij v občinah Idrija in Cerkno ter povprečje za Slovenijo, v letih 1997 in 2003 (zaokrožene vrednosti)

v 000 SIT

	Prihodek na prebivalca	Osnovna sredstva na prebivalca	Finančni izid na prebivalca	Produktivnost na zaposlenega
Občina Idrija, leto 1997	3272	2250	13	13000
Občina Idrija, leto 2003	5891	1750	700	22000
Občina Cerkno, leto 1997	3069	2500	118	10000
Občina Cerkno, leto 2003	5284	2750	420	17000
Povprečje Slovenija, leto 1997	3290	2000	-3	14500
Povprečje Slovenija, leto 2003	6250	3000	230	24000

Vir: Gospodarska zbornica Slovenije – Območna zbornica za severno Primorsko.

Kot prikazuje zgornja tabela, glede prihodka na prebivalca obe občini v izbranih letih zaostajata za slovenskim povprečjem. Ta zaostanek pa se bolj povečuje v Cerknem. V idrijski občini že precej presega tistega v cerkljanski in se leta 2003 že zelo približa slovenskemu povprečju.

Osnovna sredstva so v idrijski občini v tem času celo upadla, sta se pa zelo izboljšala finančni izid na prebivalca, ki beleži 50-kratno rast in produktivnost na prebivalca, ki v letu

2003 le malo zaostaja za slovenskim povprečjem. Vsi ti podatki, kakor tudi podatek o skokoviti rasti dodane vrednosti s Slike 5.1.2.3 nam nakazujejo, da zelo verjetno gre za velika vlaganja v tehnologijo in izboljšave v tehnoloških procesih, ki se izvajajo v podjetjih.

V občini Cerkljeva Gora so osnovna sredstva na prebivalca v tem obdobju rahlo narasla, finančni izid beleži skoraj štirikratno rast in je boljši od slovenskega povprečja. Produktivnost na zaposlenega se je zelo povečala, a je še vedno precej nižja od slovenskega povprečja. Ti kazalci ter podatek o stopnji dodane vrednosti iz Slike 5.1.2.3 za podjetja v občini Cerkljeva Gora nakazujejo, da gre za razmeroma dobro »stoječe« gospodarstvo, ki ne beleži izgub v poslovanju.

Za ilustracijo podajamo še podatek o povprečnih mesečnih plačah na zaposlenega v letu 2006 (Pečar 2006: 182), saj je višina dohodka vplivna spremenljivka pri procesu odločanja za migracijo. Ob tem Bevčeva (2001) ugotavlja, da imajo dohodkovne razlike največji vpliv na dnevne delovne migracije, medtem ko so za medregionalne selitve odločilne razlike v zaposlitvenih priložnostih. Navkljub temu trdimo, da razlike v dohodkih v obeh primerih delujejo v naslednji povezavi: večja kot je razlika v dohodkih, večji je vpliv te spremenljivke na odločitev za izselitev iz neke regije.

Neto plača v prvem četrtletju leta 2006 (Pečar 2006: 182) v občini Idrija je znašala 172.804 SIT, v občini Cerkljeva Gora je bila malo nižja, 161.624 SIT. To pa lahko primerjamo s povprečjem za mestno občino Ljubljana, ki je znašala 207.692 SIT. Glede na tukaj navedene razlike v dohodkih lahko sklepamo, da bo v tem primeru migracijski tok tekkel proti Ljubljani.

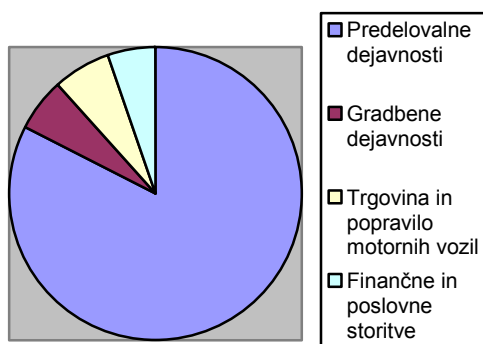
5.1.3 Sektorska sestava gospodarstva in struktura zaposlitev

Kot smo že nakazali v prejšnjem poglavju, je za naše področje raziskave pomembna sektorska sestava delovnih mest v Idrijsko-cerkljanski regiji. Pri vseh večjih delodajalcih jo zastopata *elektro-* in *kovinsko-predelovalna dejavnost*, ki spadata v sekundarni sektor. Kot že rečeno, so z velikimi podjetji v tej regiji močno povezana tudi mala in srednja, ki sodelujejo na primer kot mali dobavitelji, izdelovalci orodij ipd., kar naredi pomen te dejavnosti v regiji še večji. Če njene deleže povežemo s spoznanjem, da je za stopnjo razvitosti regije in njeno zaposlitveno privlačnost pomemben pokazatelj pestrost zaposlitvenih priložnosti ter delež zaposlenih v terciarnih in kvartarnih dejavnostih (Verlič-Dekleva 1996: 238), potem lahko obstoječe stanje označimo za neugodno. Poleg tega Velikonja (2005b: 8) pravi, da struktura

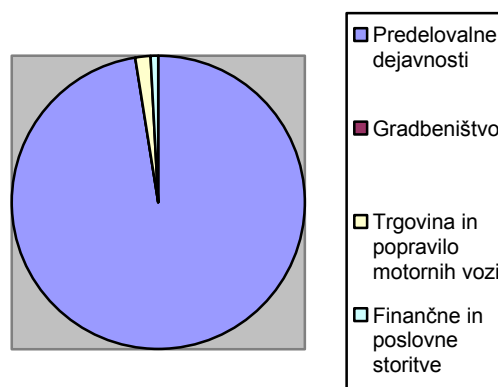
delovnih mest po dejavnostih kaže na relativno kupno moč, ki je višja v terciarnem in sekundarnem sektorju zaposlitve, s tem pa blagostanje prebivalstva v ožjem ekonomskem smislu.

Kako visoka je skoncentriranost delovno aktivnega prebivalstva v kovinsko-predelovalni industriji, ilustriramo s Slikama 5.1.3.1 in 5.1.3.2 (za primerjavo glej Sliko 6.2.1, o deležih zaposlitev po dejavnostih v mestu Ljubljanski urbani regiji).

Slika 5.1.3.1: Deleži zaposlitev po dejavnostih v občini Idrija

Slika 5.1.3.2: Deleži zaposlitev po dejavnostih v občini Cerkno

Vir: Prirejeno po tabelah 5.1.2.1 in 5.1.2.2.

Vendar ne moremo tako enoznačno govoriti o pojavu visoke skoncentriranosti v elektro- in kovinsko-predelovalni dejavnosti in pri le nekaj večjih delodajalcih v regiji. Velikega deleža zaposlitev v storitvah v regiji ne moremo pričakovati že zaradi majhnega števila prebivalcev, glede na velika mesta. Poleg tega so omenjena tri velika podjetja v prostoru prisotna že desetletja (Eta Cerkno že več kot petdeset let). Ves ta čas so ustvarjala polno zaposlenost prebivalcev, tako da ni bilo pričakovati velike podjetniške iniciative. Poleg tega nekatera podjetja pospešeno uvajajo moderno tehnologijo, le-ta pa ukinja nekvalificirana delovna mesta in ustvarja nova, kvalifikacijsko zahtevnejša (Ivančič 1999: 39). V cerkljanski občini je stanje zadovoljivo, saj glede tehnološke opremljenosti prevladujejo tehnološko intenzivna delovna mesta, vendar je več tudi delovno intenzivnih mest. V idrijski občini je prevladujoči tip delovnega mesta dober, saj prevladuje tehnološko zelo intenzivna proizvodnja (Velikonja 2005a: 3). To je v skladu z Bellovo napovedjo (1973: 410) razvoja in sprememb v poklicni strukturi, ki jih označuje ravno ekspanzija tehničnih strokovnjakov in

poklicev ter strokovnjakov v znanosti in tehnologiji. Po Munihi (2003) analiza OECD kaže, da je med 60 in 75% bruto nacionalnega produkta v industrijsko razvitih državah pridobljenega v proizvodnih dejavnostih. Na primeru Slovenije leta 2004 govorimo o 87.553 registriranih podjetij, od katerih jih okrog 60% uvrščamo v sektor industrije,⁶⁴ 40% pa v sektor storitev, od tega ustvari industrija 82% vseh prihodkov od prodaje (SURS 2004). Po Munihi (*ibid*) industrijska izdelava najrazličnejših proizvodov za lokalna in globalna tržišča predstavlja tisto »pogonsko« razvojno silo, ki najbolj učinkovito krepi gospodarsko moč regije.⁶⁵

Za skladen razvoj so po Munihi (2003) tehniški poklici in sektor višje in visoke tehnologije nenadomestljivi in nad tem znanjem se lahko zgradi celotna druga »poklicna piramida«. Ravno k takšni zaposlitveni strukturi pa, sodeč po razpisih štipendij in zaposlitvenih oglasih, »težijo« ta podjetja. Malačič pravi (2006: 4), da je ob množičnemu vpisu na višje in visoke šole za diplomante višjih in visokih šol vse pomembnejša tudi smer izobrazbe. Bistveno več zaposlitvenih možnosti imajo tisti z naravoslovno oziroma tehnično diplomom, kar sodeč na zgoraj povedano še posebej drži za Idrijsko-cerkljansko regijo.

5.1.4 Struktura brezposelnih v regiji

V naslednji Tabeli 5.1.4.1 prikazujemo strukturo brezposelnih na Uradu za delo Idrija, dne 31.12. 2006, v primerjavi z Uradom za delo Domžale, kjer se po Pavlinu in Slugi (2000: 241) okrog 80% delovno aktivnega prebivalstva vsakodnevno vozi na delo v Ljubljano. Vzroki za selitve so v Sloveniji v pretežni meri ekonomski, zato je Osrednjeslovenska regija (znotraj te pa mestna občina Ljubljana) glede zaposlitvenih priložnosti najprivlačnejša (Pečar 2005: 23). Domžalski lokalni trg delovne sile sega vse do urbanega območja mesta Ljubljana, kar izboljšuje njegovo stanje in kaže na strukturo povpraševanja po (višje) izobraženih v ljubljanski urbani regiji. Le-ta izkazuje presežek zaposlitvenih možnosti, ki bi jih lahko izkoristile vse regije v Sloveniji. V tem primeru bi dnevne delovne migracije zamenjala migracija s spremembo bivališča.

---

⁶⁴ V to skupino so vključene sledeče gospodarske panoge: rudarstvo, predelovalna industrija, oskrba z elektriko, plinom in vodo ter gradbeništvo. Od tega je v Sloveniji največji delež predelovalnih dejavnosti. Leta 2005 zaposluje kar 29.4% vsega delovno aktivnega prebivalstva, povprečje EU-25 je bilo tega leta 18.3%.

⁶⁵ Po SRS 2005 naj se skupni delež predelovalnih dejavnosti v BDP nadalje ne bi povečeval, podjetja visoko in srednje visoko tehnoloških panog pa naj bi dosegla 50 odstotni delež pri ustvarjanju dodane vrednosti.

Po raziskavi Velikonje (2005b: 2), so zaposlitvene priložnosti v regiji zadovoljive,⁶⁶ kar pomeni, da na eno delovno mesto prideta dva prebivalca oziroma da je občina Idrija leta 2002 beležila primanjkljaj delovnih mest v številu 1487⁶⁷. V idrijski občini se je zmanjševanje števila delovnih mest začelo leta 1997 in sicer za število 437. V Cerknem je bilo leta 2002 742 delovnih mest premalo in se je od leta 1992 zmanjšalo za 159. Menim, da se ugotovitvi o zmanjšanju števila delovnih mest in primanjkljaju delovnih mest v regiji ne skladata z izredno majhno brezposelnostjo. Če torej gre za primanjkljaj delovnih mest za eno delovno mesto na vsakega prebivalca in za zmanjševanje delovnih mest, potem je zelo verjetno, da ti prebivalci predstavljajo bežeče možgane.

Iz spodnje Tabele 5.1.4.1 najprej razberemo, da je **na uradu za delo v Idriji prijavljenih največ mladih**, ravno v starosti, ki smo jo v teoriji in tudi na Sliki 3.1 že opredelili za najbolj mobilno. To je starost 25-30 let, ki za 1.2% presega brezposelnost oseb v skupini 50-60 let. Zanimivo je, da se delež 25.3%, razpolovi na dva enaka dela: prvi predstavlja gimnazijske maturante, drugi pa tiste z visokošolsko diplomom.

Tabela 5. 1.4.1: Registrirane stopnje brezposelnosti po stopnji izobrazbe ter po starosti (v %), na dan 31.12.2006

Urad za delo Idrija

<i>Stopnja izobrazbe/ starost</i>	<i>Vsi brezposelni v %</i>	<i>Ženske</i>	<i>I.</i>	<i>II.</i>	<i>III.</i>	<i>IV.</i>	<i>V.</i>	<i>VI.</i>	<i>VII.+ VIII.</i>
<i>> 18 let</i>	1.14	-	1.14	-	-	-	-	-	-
<i>18-25</i>	18.3	8.0	8.0	3.4	-	1.1	3.4	1.1	1.1
<i>25-30</i>	25.3	13.8	2.3	-	-	2.3	10.3	-	10.3
<i>30-40</i>	13.8	5.7	3.4	-	-	2.3	4.6	-	3.4
<i>40-50</i>	14.9	9.1	8.0	-	-	2.3	6.9	-	-
<i>50-60</i>	24.1	6.9	9.1	2.3	-	9.1	3.4	-	-
<i>> 60</i>	2.3	-	-	-	-	-	1.1	1.1	-
	100	43.6	29.9 ⁶⁸	5.7	-	17.2	29.8	2.3	14.9

Vir: lastni preračun v odstotke, po podatkih ZRZS (2007), Območna služba Ljubljana, Letno poročilo 2006.

⁶⁶ Regija je prejela oceno 3 na lestvici od 1 do 5. Ocena 5 pomeni, da je stanje zelo dobro oziroma da se za eno delovno mesto potegujeta manj kot 1.5 prebivalca.

⁶⁷ Po projekciji Velikonje (2005b: 6) naj bi se ta do leta 2011 zmanjšal na 1039.

⁶⁸ Za primerjavo: v Ljubljanski mestni regiji je bilo leta 2002 med brezposelnimi največ delavcev z nižjimi stopnjami izobrazbe (44,4%), saj ne ustrezajo zahtevam sodobnega trga delovne sile. Med brezposelnimi je bilo v prvi polovici leta 2002 le 17,5% mladih, kar je bil drugi najnižji delež v državi.

Delež brezposelnih žensk v tej starosti je za 2.3% večji, kar ni velika razlika, smo pa pričakovali, da jih bo glede na spolno segregacijo pri izobraževanju in glede na zaposlitvene priložnosti v domači regiji več.

Morda to v sebi skriva podatek, da so ženske dela bega možganov zelo verjetno (že) migrirale izven regije in niso bile prijavljene kot brezposelne osebe. Na to raziskovalno vprašanje bomo posredno odgovorili s pomočjo ankete.

Do naslednje starostne kategorije se delež visoko izobraženih dokaj hitro zmanjša. Vprašanje je, ali so se ti posamezniki zaposlili ali pa so migrirali v druge regije. V primerjavi z brezposelnostjo mladih v regiji glede na domžalsko občino (glej Tabelo 5.1.4.2) pa je treba povedati da ima slednja kar 8.4% manj brezposelnih v starosti 25-30 let. Vseh brezposelnih mladih do 25 let je v domžalski občini 32.2%, v primerjavi z 43.6% v Idrijsko-cerkljanski regiji. Torej obstaja velika verjetnost, da razliko 9.4% »v prid« Domžal lahko pojasnujemo z zaposlovanjem v Ljubljani, ki poskrbi za zaposlovanje v terciarnem in kvartarnem sektorju. Ne smemo pozabiti, da so Domžalčani »zgolj« dnevni delovni migranti, zato zmanjšanje ni posledica migracij s spremembo stalnega bivališča (ki je osnova določanja občine za dohodnino, kraj potrošnje, preživljanja prostega časa itd.).

Tabela 5.1.4.2: Registrirane stopnje brezposelnosti po stopnji izobrazbe ter po starosti (v %), na dan 31.12.2006.

Urad za delo Domžale

<i>S stopnja izobrazbe/ starost</i>	<i>Vsi brezposelni v %</i>	<i>Ženske</i>	<i>I.</i>	<i>II.</i>	<i>III.</i>	<i>IV.</i>	<i>V.</i>	<i>VI.</i>	<i>VII.+ VIII.</i>
<i>> 18 let</i>	0.13	-	0.13	-	-	-	-	-	-
18-25	15.3	8.0	5.7	1.0	-	3.76	4.5	0.06	0.3
25-30	16.9	10.7	2.7	0.8	-	2.9	6.6	0.1	3.6
30-40	19.3	11.2	6.4	0.8	0.2	3.5	5.4	1.1	1.8
40-50	19.0	10.9	7.4	0.53	0.4	5.3	4.3	0.5	0.47
50-60	27	12.7	11.9	0.7	0.06	7.5	5.4	0.9	0.4
> 60	2.1	0.13	0.5	-	-	0.4	0.67	0.4	0.13
	100	53.9	35.0	3.9	0.67	23.4	26.9	3.2	6.78

Vir: lastni preračun v odstotke, po podatkih ZRZS (2007), Območna služba Ljubljana, Letno poročilo 2006.

Zanimiv je podatek iz obeh uradov, da je najmanj brezposelnih tistih s III. stopnjo izobrazbe. V Idriji govorimo o obstoju poklicne kovinarske šole, katere učenci praktično takoj najdejo zaposlitev v enem izmed večjih podjetij. Tudi v Domžalah ni veliko brezposelnih v tej skupini. Gre za tudi za posledico velikega upada vpisa na te šole (Pečar 2006).

Iz tabele je razvidna ugotovitev, ki sicer velja v mnogih slovenskih občinah, da je stopnja brezposelnosti višje in visoko izobraženih v tej regiji obratno sorazmerna s stopnjo skupne brezposelnosti. V Idrijsko-cerkljanski regiji je s VI., VII., VIII. stopnjo izobrazbe skupno brezposelnih 14.9% oseb, kar je skoraj 5% več kot na Domžalskem. Veliko razliko opazimo pri starostni skupini 25-30 let, kar 6.7%. To so, kot že rečeno, »sveži« diplomanti, ki v Domžalah oziroma v Ljubljani očitno hitro najdejo zaposlitev, v proučevani regiji pa se soočajo z deficitom ustreznih zaposlitvenih priložnosti. Brez bega možganov, bi bila potemtakem stopnja brezposelnosti v regiji še višja (to je eden redkih pozitivnih dejavnikov bega možganov). Tudi za leto 2005 je bila stopnja brezposelnosti tistih z višješolsko in visokošolsko izobrazbo na Idrijskem in Cerkljanskem višja od povprečja. V Idriji je bilo takšnih brezposelnih 12.4%, v Cerknem pa 13.5%, s tem, da moramo po Velikonji (2005b) vedeti, da je v občini Cerčno izobrazbena struktura slabša kot v občini Idrija.

5.1.5 Nekateri podatki o mobilnosti delovno aktivnega prebivalstva v Idrijsko-cerkljanski regiji

Nekaj podatkov o mobilnosti prebivalcev Idrijsko-cerkljanske regije lahko razberemo iz naslednje Tabele 5.1.5.1.

Tabela 5.1.5.1: Zaposlene in samozaposlene osebe po občini prebivališča in občini delovnega mesta po spolu, občine, letno

	2000		2003		2005	
	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske
Cerkno (prebivališče)						
Cerkno (delo)	791	696	762	688	736	651
Idrija (delo)	279 (25%)	157 (17.7%)	290 (26%)	155 (17.5%)	322 (28%)	185 (20.7%)
Ljubljana (delo)	40	30	49	38	65 (5.7%)	54 (6%)

Idrija (prebivališče)						
Cerkno (delo)	65	56	72	65	68 (2.7%)	55 (2.8%)
Idrija (delo)	2.306	1.850	2.245	1.706	2.245	1.683
Ljubljana (delo)	130	107	183	168	200 (8%)	164 (9%)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno preko: <http://www.stat.si/pxweb/Dialog/SaveShow.asp>, (13. julija 2007).

Po preračunih v deleže vidimo, da je delež Cerkljanov, ki so zaposleni v občini Idrija skoraj 30% in je še vedno v trendu naraščanja. V primerjavi s tem, je delež Idrijčanov, ki so zaposleni v občini Cerkno skoraj zanemarljiv, saj ne preseže 3% delovno aktivnega prebivalstva in je pri ženskah v letu 2005 najnižji, glede na izbrana leta opazovanja. Tako tudi desetkrat več cerkljanskih žensk dela v občini Idrija kot v obratni smeri, trend pa je še vedno v rahlem naraščanju. Počasi narašča tudi število tistih, ki imajo zaposlitev v Ljubljani. Posebej v Cerknem je ta delež večji, če upoštevamo tiste, ki so se v Ljubljano zaradi migracijske tolerance zelo verjetno že odselili (beg možganov).

5.2 Družbenoekonomske značilnosti občine Idrija

Idrija je mesto, ki je nastalo ob naravnem viru. Znano je po rudniku in proizvodnji živega srebra, ki se je začela leta 1490 in je konec 20. stoletja ukinjena (Lah 1999: 13). Pomembna je opredelitev Idrije kot mesta, saj so mesta središča, v katerih je največ razvojnih možnosti in obenem tudi dejavnikov, ki lahko to prednost izkoristijo. Kot pravijo Ravbar *et al* (2005: 32), mesta *morajo* skrbeti za odpiranje novih, privlačnih in visoko kakovostnih delovnih mest, s katerimi postajajo »magnet« za bolj izobraženo prebivalstvo. Nadalje Plut (1999: 36) meni, da mesta svojim prebivalcem nudijo več dela, kulture in boljšo oskrbo.

Vrišer (1998: 309, 313) ter nato Ravbar *et al* (2001: 6) Idrijo uvrščajo med mesta, tretje stopnje (od skupno sedmih stopenj, primer slednje je na primer Ljubljana) središčnosti, oziroma kot središče regionalnega pomena ter nadpovprečno opremljenostjo s storitvami. Samo mesto ima 6100 prebivalcev, občina Idrija pa 12.000.

Kot je razvidno iz prejšnjega poglavja, sta v občini dva pomembnejša (družbenoekonomska) akterja in sicer grupacija Hidria ter podjetje koncern Kolektor Group (nadalje Kolektor), katerih poslovanje in poslovni strategiji zelo močno vplivata na lokalno okolje. Zgolj zaradi prostorske omejenosti diplomske naloge in zaradi nekaterih bolj tipičnih kazalcev razvitosti, tukaj obravnavamo Kolektor.

Novaković (2003: 67) meni, da se je zahvaljujoč uspešnemu politično-gospodarskemu sodelovanju, s poudarkom na vodilnemu podjetju v občini Idrija, podjetju Kolektor, število razvojnih dejavnikov v zadnjem desetletju izredno povečalo in izboljšalo. Gospodarski razvoj pa prinaša kakovostne premike »na boljše«, obsega pa tako gospodarsko rast, za katero je med drugim potrebna tudi rast prebivalstva, kot tudi izboljšanje kakovosti življenja (Senjur 1991). Območje občine Idrija zaposluje veliko število ljudi, tudi iz drugih občin. Bole (2004: 41) mesto Idrija ocenjuje kot močno zaposlitveno središče. Je eno redkih v Sloveniji, ki je internacionalizirano, saj ima podružnice po celem svetu, od Kitajske do ZDA (Jaklič 2006: 4).

Za zadržanje prebivalcev, zlasti najbolj usposobljenih, je ključen skladen in ugoden gospodarski in širši družbeni razvoj, vključno s kakovostnim izobraževanjem (Bevc 2004: 4). Sledi analiza, kako je s tem v občini Idrija.

5.2.1 Občina Idrija kot učeča se regija

Eden od družbenih dejavnikov, ki prispevajo k uspešnosti občine Idrija, je dejstvo, da regionalna raven, povezana z decentralizacijo funkcij, pridobiva na pomenu ter da se danes učeče se regije, za kakršno bomo opredelili Idrijo, povezuje z globalno konkurenčnostjo, prav ta pa je lastnost centralnega podjetja Kolektor (Jaklič 2006: 4). Prav tako menita Diez in Esteban (2000), da je danes, v dobi globalizacije ter znanstveno intenzivnega kapitalizma, ravno regija ključno središče za učenje in ustvarjanje znanja, ki je s tem tudi poglaviti vir inovacij in gospodarske rasti. Ravbar (2005: 62) o tem meni, da se danes privlačnost določene regije skuša povečati z iskanjem endogenih ustvarjalnih faktorjev oziroma oblikovanjem učečih se regij. Glede na značilnosti učečih se regij po Morganu (1997), tudi občino Idrija lahko opredelimo kot učečo se regijo.

Prva značilnost po Morganu je tedaj visoka stopnja izkoriščenosti lokalnih človeških virov. V občini se to kaže v izjemno nizki stopnji brezposelnosti in celo preseganju števila delovnih mest glede na število delovno aktivnih prebivalcev v občini Idrija. Slednje se odraža v velikem obsegu dnevnih delovnih imigracij, kar izraža zaposlitveno privlačnost neke regije

(Bole 2004). Po Brnotovi (2005) je bila Idrija leta 2005 zmerno delovna občina⁶⁹, z indeksom delovne migracije 103.

Za občino Idrija drži tudi teza o gospodarski specializaciji regije, ki je usmerjena v predelavo kovin in visokotehnološko industrijo. Tu najdemo tudi močne inovativne stike znotraj regije, ki jih spodbujata največji podjetji. Nadalje po Morganu (1997) ugotavljam tudi visoko stopnjo sinergije med lokalnimi podjetji, predvsem v obliki sodelovanja manjših podjetij kot podizvajalcev, dobaviteljev, velikih podjetij. Znotraj večjih podjetij je prisoten tudi kolektivni proces učenja, ki Kolektor nadgrajuje tudi z razvojno-raziskovalnimi centri. Notranje učenje je uveljavljeno kot politika upravljanja s človeškimi viri, podjetja pa sodelujejo tudi z regionalnim visokošolskim izobraževalnim središčem. Visok delež zaposlenih s terciarno izobrazbo pa je pomemben dejavnik rasti tako za regijo kot za podjetje.

Občina izpolnjuje tudi Morganovo predpostavko o močni povezavi z »zunanjim« svetom (na primer že to, da je Kolektor transnacionalno podjetje).

V občini je prisoten močan kolektivni duh, močna lokalna in regionalna identiteta (Bendl v Šemrl 2007; Petrič v Novaković 2003) in poudarjena koordinacija razvojnih aktivnosti (na primer močno sodelovanje med občino ter velikimi podjetji, na skupnih projektih)⁷⁰, kar so vse značilnosti učečih se regij. Kot prednosti občine Idrija, ki večinoma pripadajo človeškemu kapitalu, Bendl⁷¹ (v Šemrl 2007: 11) navaja »kritično maso« inteligence, ki je pripravljena pomagati mestu ter mu pomagajo osvojiti različne programe, kapital in druge vire ter so sposobni ustvarjati vizijo mesta.

Nadalje je za občino značilna nizka stopnja fluktuacije zaposlenih. Tako pravi Petrič (v Novaković 2003: 68), da »gre za razmeroma majhno mobilnost srednjega in spodnjega managementa, ki je vezan na domače okolje in »čuti«, da mu mora nekaj pozitivnega vrniti. Nanj je vezan socialno, ker pa je okolje majhno, to predstavlja dodatno motivacijo, da ne

---

⁶⁹ Kazalnik, s pomočjo katerega se razvrščajo občine v posamezne kategorije delovnih oziroma bivalnih občin, je indeks dnevne migracije; to je razmerje med številom delovnih mest in številom zaposlenega prebivalstva v posamezni občini. V letu 2005 je bilo 14 občin razvrščenih med izrazito delovne občine (to so občine, ki imajo najmanj 16% več delovnih mest kot imajo zaposlenih in samozaposlenih prebivalcev). Občina Idrija spada med pretežno delovno občino, Ljubljana pa med izrazito delovne občine. Zaradi pospešenega razvoja industrializacije in vedno boljših prometnih povezav se v Sloveniji povečuje tudi število medobčinskih delovnih migrantov, tako med sosednjimi občinami kakor tudi med bolj oddaljenimi. V letu 2000 je bilo 299 188 medobčinskih delovnih migrantov, v letu 2005 pa se je njihovo število povečalo na 347 715 (Brnot 2006).

⁷⁰ Kot primer vloge podjetja v razvoju občine in medsebojno povezanost obeh družbenih struktur, navajam Petriča (2004), da je podjetje v Nemčiji kupilo drugo podjetje, ki ga poskušajo postaviti na noge. Zatem bodo del njegove proizvodnje verjetno prenesli v Idrijo. Hkrati se Kolektor pripravlja tudi na nakup drugih tujih podjetij, da bodo lahko čez nekaj let v Idrijo prenesli novo tehnologijo, ki bo tu ohranjala delovna mesta.

⁷¹ Helge Bendl je raziskovalec in novinar ugledne nemške revije *Zeitungspiegel*. Jeseni leta 2007 bo izdana knjiga, v okviru raziskave »Prihodnost v Alpah«, organizacije CIPRA (Društvo za varstvo Alp). V njej bo opisana preobrazba Idrije od rudarskega mesta do centra visoke tehnologije.

prihaja do preveč napak pri delu«. Tudi Bendl (ibid) kot veliko prednost mesta navaja močno pripadnost prebivalcev mestu, zaradi katere se ljudje ne odselijo, ko nastanejo problemi. To se sklada s sedmo Morganovo značilnostjo učeče se regije, pa tudi s pomenom navezanosti na regijo, ki ji velik pomen daje tudi teza o ustvarjalnih okoljih, kar deloma zmanjšuje beg možganov.

Občina in podjetja imajo vse bolj kvalificirano delovno silo, velik je pomen tehničnega znanja, ki ga ima Idrija in zaradi katerega podjetja uspešno poslujejo (Petrič v Novaković 2003). Podjetja stremijo k izboljšanju izobrazbene strukture in sama usmerijo in napotijo zaposlene k izobraževanju, kar jim tudi financirajo. Imajo sodobne oddelke kadrovskih služb, ki temelji na individualni gradnji kariernih poti in sledijo novim spoznanjem s področja kadrovskih virov (Mohorič 2006). Imajo močno strukturo podeljevanja kadrovskih štipendij, v letu 2005 sta bili podjetji Hidria in Kolektor med prvo četverico najintenzivnejših (odstotek stroškov štipendij v stroških dela) štipenditorjev v državi, štipendije pa so se večinoma podeljevale bodočemu **tehnološko izobraženem kadru** (Milič 2007)⁷². Ti podatki pomenijo, da v bližnji prihodnosti še ni pričakovati preobrata v smeri več zaposlitvenih priložnosti za ženske ter da še nadalje lahko pričakujemo večji beg ženskih možganov iz Idrije, saj se le-te večinoma ne izobražujejo v naravoslovnih smereh. Temu v prid govorijo tudi podatki SURS-a (2007), da se je v obdobju 1999-2006 **število moških prebivalcev v občini Idrija povečalo za 33 oseb**, medtem ko se je **število žensk zmanjšalo kar za 82 oseb**. Iz tega podatka že lahko sklepamo o večjem deležu bega možganov pri ženskah v občini Idrija.

Nekatere izmed značilnosti občine, ki vplivajo na zaposlitvene priložnosti v tej občini, podrobneje pojasnjujemo na primeru podjetja Kolektor, ki je njen največji delodajalec.

5.2.2 Koncern Kolektor Group kot globalno podjetje in center visoke tehnologije

Upad težke industrije v regiji in usmeritev podjetja v tehnološki razvoj ter uporaba moderne tehnologije omilijo posledice centralizacije države in predstavljajo prednost za manjša mesta. Za manjše razvite regije je po ugotovitvah nekaterih avtorjev najboljša strategija specializacija v manjšem številu panog (Perpar 2002). Tesna prostorska povezanost

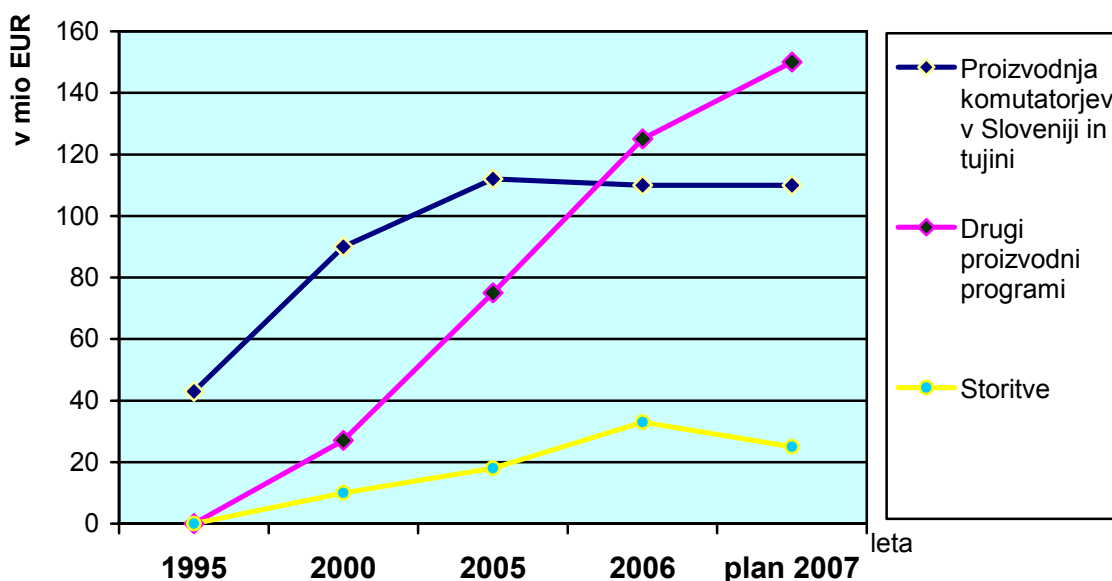
---

⁷² Na primer, Kolektor za šolsko leto 2006/2007 razpisuje 69 štipendij, od tega skupaj z vsemi stopnjami izobraževanja 62 na naravoslovnih smereh in le 7 na družboslovnih (podatki dostopni na spletni strani podjetja).

podjetij s podobno proizvodno usmerjenostjo (industrijski distrikti) le-tem omogoča specializacijo, zanesejo pa se lahko tudi na bogato znanje iz njihove okolice (Ravbar *et al* 2005: 32). To strategijo razvoja je s pomočjo vodilnega podjetja »ubrala« tudi Idrija, z glavnim gibalom razvoja, podjetjem Kolektor. Tako denimo Bendl (*ibid*) ugotavlja, da se je Idrija prestrukturirala iz rudarskega mesta v center visoke tehnologije.

Najprej lahko opredelimo podjetje Kolektor kot intenzivno izvozno usmerjeno podjetje, saj je globalno povpraševanje po regionalnih proizvodih v idrijski občini veliko. V letu 2006 je bil Kolektor najintenzivnejši izvoznik v Sloveniji (SloExport 2007). Kajzerjeva *et al* (2006) so ocenjevali, da v strukturi stalnih sredstev izvozno usmerjenih podjetij v povprečju na posameznega zaposlenega odpade več sodobne tehnološke opreme in naprav ter da so navadno večja, kar jim omogoča usmerjati se v raziskave in razvoj.

Slika 5.2.2.1: Rast proizvodnje komutatorjev v Sloveniji in tujini, rast drugih proizvodnih programov in rast storitev v deležu proizvodnje koncerna Kolektor Group

Vir: Prirejeno po (nerevidiranih) podatkih podjetja.

Iz Slike 5.2.2.1 vidimo rast proizvodnje v podjetju Kolektor po izbranih letih in po proizvodnih programih. S proizvodnjo komutatorjev je podjetje začelo proizvodnjo že desetletja nazaj, bila pa je osnova oziroma vir sredstev za diferenciacijo proizvodnje, ki je zahtevala vlaganje v raziskave in razvoj (Petrič 2007). Proizvodnja komutatorjev je na nižjem tehnološkem nivoju proizvodov podjetja in, kot vidimo iz tabele, že od leta 2005 stagnira oziroma je v rahlem upadanju. Zato pa se od leta 1995 dalje »strmo« dviga proizvodnja

drugih programov, za katere je značilno, da so vse bolj tehnološko zahtevni, vse bolj inovativni in torej v svoji prodajni ceni zajemajo vse več dodane vrednosti. V strategiji podjetja Petrič (2005) omenja, da je cilj do leta 2010 dodatno vrednost na zaposlenega povečati na več kot 60 tisoč evrov⁷³. Ustvarjena dodana vrednost na zaposlenega pa je dober pokazatelj tega, katera dejavnost je perspektivna, saj ponazarja ustvarjanje dobička, ki omogoča vlaganje v razvoj⁷⁴ in kakovost ter na ta način pripomore k trajnejšemu razvoju (širšega okolja) in dvigu konkurenčnosti (Kušar in Mally 2004). Petrič (2005) pravi, da je eden izmed ključnih dejavnikov razvoja podjetja veliko vlaganje v razvoj, ki je edini pravi način zoperstavljanja konkurenci. Kar še vidimo iz tabele 5.2.2.1 je, da ima podjetje od leta 1995 dalje tudi manjši delež prihodkov, ki izhajajo iz storitev, ki so sicer v planu za leto 2007 nekoliko upadle.

Razvoj regije je odvisen od dveh zunanjih dejavnikov: od povpraševanja po regionalnih proizvodih oziroma zunanjih viri prihodkov ter od ponudbe virov, ki jih regija potrebuje za svoje gospodarske aktivnosti (Hoover in Giarratani 2007: 15). Pozicija povpraševanja po proizvodih v občini je, kot smo utemeljili zgoraj, dobra. Šibkejša stran občine je neusklajenost ponudbe in povpraševanja, ko prihaja do velikega povpraševanja po tehnično izobraženi delovni sili, po družboslovno izobraženih kadrih pa povpraševanja skorajda ni. Po Petriču (v Novaković 2003: 68) povpraševanje po visoko kvalificiranih (tehnično izobraženih) človeških virih narašča zaradi tehnološkega razvoja⁷⁵. Visokokvalificirana delovna sila je potrebna v vse večjem obsegu, za razvoj novih tehnologij in vpeljavo v delovne procese (Ivančič 1999). Ena novejših študij o učinkih tehnoloških sprememb na večje povpraševanje po kvalificiranem delu kaže, da povečano zaposlovanje bolj izobražene delovne sile pomeni tudi večjo spodbudo za vlaganja v tehnologijo. To pa vodi do komplementarnega tehnološkega razvoja, ki spet spodbuja povpraševanje po bolj izobraženi in usposobljeni delovni sili (Kiley 1999). To spoznanje apliciramo na informacijo,

---

⁷³ Povprečna dodana vrednost na zaposlenega v Sloveniji leta 2006 je bila 26.452 EUR (UMAR 2007: 22). Povprečje za EU-25 istega leta je približno trikrat višje (Eurostat 2007).

⁷⁴ Deleži prihodkov podjetja Kolektor, ki jih namenja raziskavam in razvoju (nadalje R&R), mi zaradi zaupnosti podatkov niso bili dostopni (gibljejo pa se okrog 5%, glede na podatek s spletne strani podjetja). Tako o njih lahko posredno sklepamo glede na podatke Tabele 5.2.2.1. Izdatki za R&R so naraščali skladno s povečevanjem proizvodnje drugih razvojnih programov, saj so le-ti tehnološko bolj napredni (Petrič 2007).

⁷⁵ Ta sam po sebi pomeni zamenjavo človeškega dela s stroji oziroma tehnologijo (torej zmanjšuje povpraševanje po delovni sili), vendar ta proces ni absoluten. Nadomesti lahko dela, ki jih opravijo manj ali srednje kvalificirana delovna sila (Ivančič 1999). V Sloveniji se je med leti 1995-2005 število zaposlenih v predelovalnih dejavnostih znižalo za 16%, od 284.000 na 45.000, kar pove, da je šlo za defenzivno prestrukturiranje tega sektorja (Kajzer et al 2006: 26). To pomeni skrčevanje stroškov za delo oziroma ohranjanje konkurenčnosti od isti stopnji izobrazbe in manjšem številu zaposlenih. V podjetju Kolektor pa se je število zaposlenih z vse višjo izobrazbo v tem času vseskozi povečevalo, kar pomeni, da je šlo za ofenzivno prestrukturiranje (kakršnega poznajo na Finskem in Madžarskem).

da skupina Kolektor veliko »pozornosti« namenja **razvoju in raziskavam**⁷⁶, ki jim leta 2006 namenja 4.5% prihodkov letno in jih bo še povečalo (Petrič 2007). Svoje raziskovalne inštitute ima po celem svetu, direktor podjetja pa je na prvi razvojni konferenci podjetja letos napovedal skorajšnjo gradnjo razvojnega inštituta v Idriji, ki bo, do leta 2010, na enem mestu zbral okrog 300 inženirjev, magistrov in doktorjev tehničnih in naravoslovnih poklicev, ki bodo z novimi programi prispevali k nadaljnji rasti podjetja (Mohorič 2007). Sicer ima podjetje že danes zaposlenih 200 inženirjev strojništva.

Naslednje je dolgoletno industrijsko sodelovanje z Inštitutom Jožefa Stefana, kjer na skupnem Nanotesla inštitutu z nanotehnologijo iščejo nove rešitve za izdelke z visoko dodano vrednostjo, za industrijo premazov in tudi za tekstilno ter obutveno industrijo. Podjetje načrtuje usmeritve na nova področja, prizadevalo si bo pridobiti status razvojnega dobavitelja in tehnološkega vodje na področju elektronike, mehatronike in informatike (Kranjec 2007).

Petrič (v Novaković 2003: 70) za celotno občino napoveduje še eno pozitivno eksternalijo te strategije ali »scenarija« prihodnosti. To je porast storitvenega sektorja, saj podjetje načrtuje, da bo v Idriji ostalo znanje, projektiranje, razvoj, inženiring, ki potrebujejo več različnih servisov, kot jih obstaja danes. To se sklada z že zgoraj navedeno trditvijo ali napovedjo Muniha (2003), da je trdna visokotehnološka baza gospodarstva osnova, predpogoj za poklicno piramido, z »vrhom« pri storitvah. Poleg tega je za območja, kjer je koncentracija človeškega kapitala visoka, značilno, da prihaja do priliva novega. Menim, da bi lahko prav ustanovitev razvojnega inštituta kot tehnološkega, raziskovalno-razvojnega središča, za regijo pomenila potrebno inercijo za še trdnejšo »prepoznavnost« regije kot »učee se regije«, kar bi kot pozitivno eksternalijo s seboj »prineslo« vsesplošno družbenoekonomsko prosperiteto te občine.

5.2.3 Občina Idrija kot izobraževalno središče

Ustrezna ponudba delovne sile, na oblikovanje katere regija lahko vpliva s podpornimi ustanovami, kot so izobraževalne ustanove, raziskovalni inštituti in vladne ustanove, je po Hooverju in Giarantaniu (2007: 15) eden ključnih virov, ki jih regije

---

⁷⁶ Rezultat razvoja in raziskav, so inovacije, kot so na primer: izdelek vsesmerni prikazovalnik, ki se že uspešno predstavlja po svetovnih trgih. Novice, podatki o izdelkih itd. na spletni strani podjetja www.kolektorgroup.com.

potrebujejo za svoj razvoj in je (nujni) del tako imenovanih »ustvarjalnih okolij«. Tako tudi Rodriguez in Sosteric (1999)⁷⁷ glede regionalnega razvoja in vloge izobraževanja menita, da:

ni nobenega dvoma o tem, da izobraževalne institucije (posebej še univerze) spreminjajo okolje, v katerem so ustanovljene. Sam nastanek izobraževalnih ustanov vpliva na vrednost okolice s tem, da vzpostavlja urbano infrastrukturo, kulturne dejavnosti in zaposlitvene priložnosti. Poleg tega, da so privlačni dejavniki izobraževanja, predstavljajo tudi magnet za regionalni razvoj. Če bi se razvil bolj regionaliziran izobraževalni sistem, bi se decentralizirala tudi koncentracija strokovnjakov v državi in 'izvozila' znanje in izkušnje v območja, kjer je le-to najbolj potrebno.

Podobno tudi Heeb (2003) meni, da je značilna posledica prisotnosti visokih šol v regiji ta, da povečujejo človeški kapital ter inovacijski potencial, s tem pa prednost nekega območja v globalni konkurenci. Tako postanejo visoke šole inkubatorji znanja in obenem motivatorji razvoja.

Prav to: regionalno izobraževalno središče z višjo elektro in strojno šolo ter seveda že dlje časa delujočimi gimnazijo, srednjo tehnično šolo in kovinarsko šolo ima Idrija. Menim, da je ključna prednost lokalnega izobraževalnega središča njeno prilagajanje zahtevam gospodarstva, kar prispeva h konkurenčnosti regionalnega gospodarstva in ohranjanju delovnih mest predvsem tehničnih smeri, preko gospodarskega razvoja pa povratno vpliva na povečevanje njihove kakovost.

Iz poglavja o značilnosti idrijske občine ugotavljamo, da gre za močno zaposlitveno središče s potencialom vedno bolj kakovostnih delovnih mest, vendar zaenkrat še vedno pretežno za tradicionalno moške, tehnične poklice. Povpraševanje po le-teh je tukaj večje od ponudbe. Primanjkuje pa delovnih mest, ki jih tradicionalno zasedajo ženske. Pričakujemo lahko beg moških možganov iz Cerknega v Idrijo, ter iz Idrijsko-cerkljanske regije v Ljubljano. To je podkrepitev teze razdelkov 4.5.1 ter 5.1.4.

---

⁷⁷ Dostopno na: <http://www.sociology.org/content/vol004.002/rodriguez.html> (12. september 2007).

5.3 Družbenoekonomske značilnosti občine Cerklje

Tukaj opisujemo osnovne značilnosti občine Cerklje, ki imajo velik pomen in vpliv na beg možganov.

5.3.1 Občina Cerklje kot odmaknjena regija

V obdobju od leta 1991 dalje se je po Pelcu (2000: 209) v območjih, ki so pod gravitacijskim vplivom mest, zelo spremenila socialna, zaposlitvena in izobrazbena struktura prebivalstva, v območjih odmaknjenih od urbanih centrov pa je prišlo do obsežnejše depopulacije in staranja prebivalstva. Enakega mnenja je Kladnik (1999), ki te lastnosti označuje za lastnosti podeželja. Po OR-WIN-u (2007: 6), imajo redkeje poseljena območja nekaj skupnih imenovalcev, kot so slaba prometna povezava, zahteven relief, neprimernost tal za kmetijsko obdelavo, kar vse velja za Cerkljansko.

Po Vrišerju (1998: 309) kraj Cerklje spada pod središčno naselje druge stopnje oziroma je središče občinskega/lokalnega pomena s povprečno opremljenostjo. Torej ni opredeljeno kot mesto, kar že nekaj pove o pričakovani sestavi zaposlitvenih možnosti.

Občino Cerklje lahko opredelimo kot odmaknjeno (časovna oddaljenost od Ljubljane in Nove Gorice več kot 60 minut) in območje z ruralnimi lastnostmi, poleg tega pa Primožičeva (1997) pravi, da se je že koncem devetdesetih let za Cerkljansko ugotavljalo, da se **mlad kader po študiju skorajda ne vrača v Cerklje**. To potrjujejo podatki, saj se je, kot že rečeno, v cerkljanski občini od leta 1991 do leta 2002, ko se je opravljal popis prebivalstva, število ljudi zmanjšalo za več kot 5,1%⁷⁸ (SURSTAT 2002). Ob tem je zelo zanimiv podatek (SURSTAT 2007), ki potrjuje hipotezo o večjem izseljevanju žensk, da se je od leta 1999 do leta 2006, v cerkljanski občini **število žensk zmanjšalo za 97**, medtem ko se je **število moških** zmanjšalo za polovico manj, »le« **za 45** ljudi. Če vemo, da se prebivalstvo Slovenije stara ter da je to območje z enim najvišjih indeksov staranja, potem trdimo, da gre za zmanjšanje števila mladih, izobraženih ljudi. K temu gre še splošno priznana ugotovitev, da je izguba prebivalstva dober indikator ekonomskega upada neke regije (Maynard *et al* 1997: 135). Preučiti želimo, čemu je temu tako v občini Cerklje.

---

⁷⁸ V primerjani občini Domžale pa se je število prebivalcev povečalo za več kot 500 (SURSTAT 2006).

5.3.2 Značilnosti zaposlitvenih priložnosti v občini Cerkno

Ekonomski razvoj regije je odločilen za raven v okolju prisotnega družbenega standarda ter za razvitost in velikost kraja. Po Kušarjevi in Mallyjevi (2004) je za regije, ki so v gospodarskem upadu, značilno, da so ekonomske aktivnosti skoncentrirane v malo dejavnostih.⁷⁹ Iz teh pa izhajajo zaposlitvene priložnosti, katerih pomanjkanje je po Perparju (2002: 72) v vzročno-posledičnem odnosu z razvojem regije. Na Cerkljanskem je bila **kovinsko-predelovalna industrija** več kot petdeset let vodilna gospodarska panoga, za katero se že ugotavlja, da ni več tista, ki bi v Cerkno prinašala velike količine kapitala ter mladini neposredno zagotavljala izobrazbo in zaposlitev (Primožič 1997). Torej upada vodilna gospodarska panoga, ki pa nima »resnih naslednikov«.

Za Cerkno je značilna skoraj stodontna stopnja zaposlenosti (SURS 2007; Kutin 2007), ki pa je sestavljena pretežno iz nezahtevnih in nizko kvalificiranih delovnih mest oziroma iz neustreznih zaposlitvenih priložnosti za visoko izobražene kadre⁸⁰. Del tega stanja izhaja iz regionalne politike druge polovice prejšnjega stoletja, ki je razlike v regijah skušala zmanjševati s finančnim subvencioniranjem in ustvarjanjem novih delovnih mest (pretežno) v industriji in za pretežno nekvalificirano delovno silo (Ravbar 2005: 264) ali kot pravi Kramberger (1999: 93), so bila to dela, v katerih je prevladovala izraba fizične sile ljudi, ne pa njihovega znanja. Danes si vsled tega vse večji delež (mlajšega) prebivalstva poišče delo zunaj območja regije. To poleg migracij pomeni, da je več tudi dnevni delovni migracij in da potemtakem regijo označimo kot bivalno. Cerkno se po Brnotovi (2006) umešča med zmerno bivalno občino, torej obstaja pomanjkanje (ustreznih) delovnih mest, večina in vedno več moških Cerkljanov pa glede na ugotovitve razdelka 4.5.1 dnevno migrira v Idrijo.

Bell (1973) navaja, da industrijske družbe proizvajajo blago, medtem ko postindustrijske družbe temeljijo na storitvah in informacijskih dejavnostih. Postindustrijsko družbo določa kvaliteta življenja, merjena s storitvami in udobjem. Kariere so razgibane, medtem ko je bilo v industrijski družbi značilno, da so zaposleni celo kariero ostali v istem poklicu ali celo na istem delovnem mestu.

Iz Bellove delitve družb lahko dorečemo, da občina Cerkno pravzaprav zaostaja v razvoju in ostaja industrijska družba, ki proizvaja blago. Zelo malo ljudi je zaposlenih v

⁷⁹ To je v nasprotju s citatom, da je za manjše regije boljša koncentracija v manj dejavnostih, zato menim, da je to odvisno od razvojnih potencialov, inovativnosti, naprednosti, sektorja teh dejavnosti.

⁸⁰ Za ilustracijo navajam, da ima podjetje Eta Cerkno kar nekaj dnevni delovni migrantov iz drugih občin (Kranj, Podbrdo, Tolmin), ki opravljajo dela, za katere primanjkuje delavcev. Gre za preprostejša dela, ki ne zahtevajo visoke izobrazbe. Dela se fleksibilno, preko agencij za posredovanje delavcev.

storitvah in informacijskih dejavnostih; tukaj je dostopnih le malo javnih in tržnih storitev (glej sliko 5.1.3.2). Tudi zaposlitvene kariere tistih, ki se tu zaposlijo, ostajajo nerazgibane, kar lahko posredno sklepam iz podatka Slike 5.1.3.2, da je skoraj stodontni delež tukajšnjega prebivalstva zaposlen v predelovalni dejavnosti, iz podatkov Slike 5.1.2.3, ki kaže na stagnacijo dodane vrednosti na prebivalca v občini Cerklje ob Kopu (kar kaže na majhna vlaganja v raziskave in razvoj) in tudi iz podatkov raziskave Velikonje (2005b: 7), ki kažejo, da je izobrazbena struktura v občini Cerklje ob Kopu slaba, saj je imelo leta 2006 dokončano osnovno šolo kar 48% prebivalstva.⁸¹ Za nižje izobražene pa je značilno, da imajo manjše perspektive tako glede zaposlitvenih, posledično pa tudi kariernih priložnosti.

5.3.2.1 Podjetje Eta Cerklje ob Kopu kot glavni delodajalec

Zaposlitvene priložnosti torej izhajajo iz sektorske strukture lokalnega gospodarstva, predstavili pa smo tudi dejstvo, da tukaj obstaja zgolj en velik delodajalec, ki zaposluje več kot 1300 ljudi, podjetje Eta Cerklje ob Kopu (nadalje Eta). Podjetje deluje že od leta 1947, glede na klasifikacijo dejavnosti⁸² je uvrščeno v skupino *proizvodnja električnih gospodinjskih aparatov*. Osnovo programa predstavlja proizvodnja komponent za vgradnjo v izdelke bele tehnike. Zaradi ugotavljanja tehnološke zahtevnosti navajamo celoten proizvodni program: litoželezne grelne plošče (ki so proizvod v »zatonu«), sevalniki za steklokeramične plošče, cevni grelci, žlebasti grelci, kapilarni termostati,⁸³ poleg tega pa še proizvodnja in obdelava ulitkov sive in druge litine, izdelava vseh vrst orodij in opravljanje orodjarskih storitev, izdelovanje in vzdrževanje strojev in naprav, opravljanje storitev na področju galvanizacije (Grahelj 2003). Sklepamo lahko, da ne gre za način proizvodnje, ki zahteva visoko tehnologijo. O tem priča tudi to, da v primerjavi z idrijskim vodilnim podjetjem kljub temu, da je podjetje Eta prav tako intenzivno izvozno usmerjeno, nima lastnih razvojnih inštitutov.

Emri (2003) meni, da je velika večina tehnologij v naših podjetjih zastarelih in napoveduje, da bodo vsa ta podjetja v naslednjih desetih letih zašla v resne težave. Kot primer

---

⁸¹ Za primerjavo: v občini Idrija je imelo leta 2002 (SURS) dokončano osnovno šolo 39.5% prebivalstva, nižjo in srednje poklicno izobrazbo 25.9% prebivalstva (občina Cerklje ob Kopu 25%), srednjo strokovno in splošno je imelo dokončano 23.3% prebivalstva (občina Cerklje ob Kopu 19.4%) ter višjo in visoko izobrazbo 11.3% prebivalstva (občina Cerklje ob Kopu 7.1% prebivalstva).

⁸² Statistični urad Republike Slovenije - Obvestilo o identifikaciji in razvrstitvi po dejavnosti za poslovni subjekt.

⁸³ Proizvodnja le teh se meri v milijonih, način dela je deloma avtomatiziran, vseeno pa velik del poteka na »fordističen način«, za tekočim trakom.

tehnologije, ki je že dosegla vrh, daje ravno belo tehniko, za katero napoveduje selitev v desetih do petnajst letih in sicer v države s cenejšo delovno silo.⁸⁴

Zanimivo pa je, da podjetje v šolskem letu 2007/2008 razpisuje kar veliko, to je 52 štipendij, od tega skupaj po vseh stopnjah izobraževanja 38 na tehničnih in 14 na družboslovnih, kar tudi nekaj pove o smeri bega »ženskih« možganov.⁸⁵

Posebnost ali slabost Ete Cerknio v primerjavi s Kolektorjem je, da je kar 75% podjetja v lasti tujega podjetja, kar pomeni, da se ne more neodvisno odločati o razvojni strategiji. Menim, da se to že odraža v lokalni politiki, ki išče nove razvojne strategije in se usmerja v razvoj turizma (podjetje Eta je v zadnjih letih veliko vlagalo v razvoj sodobnega smučarskega središča Cerknio, projekt iskanja termalne vode, pospešeno se obnavljajo se magistralne ceste), ki naj bi zapolnil manjkajočo vrzel potreb po mladih intelektualcih in jim z razvojem vzporednih dejavnosti omogočil zaposlitev tako na družboslovnih kot na tehničnih področjih (Primožič 1997). Nevlaganje v lasten razvoj podjetja pa morda tudi nakazuje pričakovano smer sprememb v podjetju. Sicer je tudi za prihodnost Slovenije po Perparju (2002) nematerialna proizvodnja v obliki turizma in »rekreacijske industrije« za podeželje pomemben sektor zaposlitve, čemur je že tako v bogatejših državah.

5.3.3 Segmentacija trga delovne sile v občini Cerknio

Kot pravi Trbančeva (2004: 30), je v Sloveniji že opazna delitev trga delovne sile na dva segmenta: enega s še vedno zelo varnimi zaposlitvami za tiste, ki imajo sklenjeno delovno razmerje za nedoločen čas, in drugega z bolj negotovimi, fleksibilnimi zaposlitvami za mlade (za določen čas, za nepolni delovni čas).

Glede zaposlitve občane Cerknega lahko razdelimo na dva dela. Po Trbančevi (2005: 30) je zaposlitvena varnost stalno zaposlenih (kljub spremembam zakonodaje s tega področja) še vedno zelo visoka. To so v Cerknem starejši, nekvalificirani ljudje ali ljudje z nižjo izobrazbo, s pogodbo o zaposlitvi za nedoločen čas (v veliko primerih še iz obdobja socialistične družbenoekonomske ureditve) ali po Bellu (1973), industrijske družbe. Čeprav

---

⁸⁴ Že sedaj je ena od posledic globalizacije tendenca zmanjševanja zaslužkov predvsem v ekonomskih aktivnostih, ki zahtevajo malo znanja in so nadpovprečno prisotna v podeželskih območjih (Perpar 2002).

⁸⁵ Podatki o izobrazbeni strukturi podjetja mi niso bili dostopni. Po kontaktu s podjetjem sem dobila odgovor, da so podatki interne narave. Podjetje tudi nima nikakršnega »informaterja«, časopisa podjetja, kot ga ima na primer Kolektor (Komunitator), zato o podjetju podajam malo informacij. V tem sklopu navajam tudi odgovor enega izmed anketirancev, po izobrazbi inženirja elektrotehnike (te smeri so deležne dodatnega izobraževanja), da je bil glede štipendiranja, omogočanja in financiranja izobraževanja in prenašanja znanja v podjetju zadovoljen. Manjkali pa so izzivi in raziskovalno delo.

so ta delovna mesta dokaj varna, imajo tudi mnogo slabosti, kot je v večinoma »fordistični«, količinski način proizvodnje, ni kapacitete za napredovanje in kariero, dohodek je nizek. Po Antončiču in Gnidovčevi (1996) pravzaprav umanjajo vsi dejavniki kvalitetnega delovnega mesta ali primarnih delovnih mest v teoriji segmentacije trga delovne sile. Temu se pridružuje že prej omenjeno dejstvo, da zaposleni celo kariero ostanejo v istem poklicu ali celo na istem delovnem mestu.

Če sledimo Maslowovi (1982) teoriji potreb ali Allardtovi (1993) razvrstitvi potreb, bi lahko rekli, da ta, čeprav stalna in varna delovna mesta, ne morejo zadovoljevati višjih človekovih potreb, kot so potrebe po pripadnosti, spoštovanju in ugledu, samopotrjevanju. Kot smo ugotovili v podpoglavju 3.3, imajo mladi izobraženci visoko potrebo po zadovoljevanju tovrstnih potreb, zato lahko iz tega razloga pričakujemo, da bodo zaposlitvene priložnosti iskali drugje.

Podjetja zaradi zmanjšanja lastnega tveganja želijo imeti tudi čim bolj prožno delovno silo, zato prenašajo tveganje na mlade, novo zaposlene ljudi, z veliko variabilnostjo in fluktuacijo v zaposlitvenih epizodah, ki predstavljajo lokalni sekundarni trg delovne sile. Nekateri štipendisti (zaradi odnosa nadrejenih, nizke plače, ne-zmožnosti za napredovanje, pomanjkanja izzivov in raziskovalnega dela) po koncu študija štipendijo celo vračajo. To kaže na veliko fluktuacijo v podjetju, za katero Jerovšek (1980) pravi, da je lahko kazalnik nestimulativne organizacijske strukture.

Takšen razcep v družbi in na trgu dela opažajo tudi Mednarodna organizacija za delo (nadalje ILO) ter Kopačeva in Trbančeva (2004: 31), ki dodajata, da mladi nosijo večino bremen prožnega zaposlovanja, kot so manjša socialna varnost in druge ugodnosti ter slabši ekonomski položaj. Med vsemi mladimi zaposlenimi v Sloveniji, je 42,9 % zaposlenih za določen čas. To pa vpliva na poznejše osamosvajanje, podaljševanje študija, kasnejše formiranje lastnih družin (*ibid*).

Težave iskanja primerne zaposlitve so na cerkljanskem tudi spolno strukturirane, saj se več žensk in več diplomantov družboslovnih smeri sooča z dejstvom, da zaposlitvenih priložnosti zanje v Cerknem preprosto ni.

6. Verjetnost bega možganov glede na značilnosti regije priselitve

Po Verlič-Christensenovi (1999) so selitve v zadnjih letih povezane z rastjo ali stagnacijo mest in rastjo ekonomije.⁸⁶ Po Carigrajski deklaraciji (1996) so mesta gonilo rasti, kraji najbolj intenzivnih sodobnih urbanih in kulturnih gibanj, tvorca inovacij in nosilci uspešnejšega regionalnega razvoja. Mesto ima vlogo družbenega pojava in spodbujevalca razvoja (Mušič 1999: 11). Velika mesta so »oko in ušesa«, posrednik neke regije, s katero slednje sprejema nove ideje, dobrine in postopke iz sveta (Hoover in Giarratani 2007: 14). Vse naštetu je značilno za opisovanje kreativnih ali inovativnih miljejev, oziroma ustvarjalnega okolja (Ravbar *et al* 2005: 32), ki je tudi sodobno okolje privlačevanja (izobraženih) migrantov.

Glavno zaposlitveno in gravitacijsko središče v Sloveniji je mesto Ljubljana⁸⁷ (Plut 1999), ki je leta 2000 zaposlovalo 21.8% vseh delovno aktivnih ljudi v Sloveniji⁸⁸ (Pavlin in Sluga 2000: 258), s tem da prednjačijo zaposlitve v terciarnem ali kvartarnem sektorju gospodarstva. Na njenem območju ima danes prijavljeno stalno prebivališče že četrtna prebivalcev Slovenije (OR-WIN 2007: 3), koncentracija pa se še nadaljuje (Pečar 2006: 7). Od leta 1997 ima edina poleg Savinjske regije tudi pozitiven naravni prirast (ob tem pa je okrog tretjina slovenskega ozemlja, predvsem hribovskega ali drugače omejevanega, ter obmejna območja podvržena depopulaciji, kar vse nakazuje na izseljevanje mladih izobražencev iz teh regij).

V Sloveniji kot majhni državi je gibanje v smeri glavnega mesta, s centralno geografsko lego, ustrezno izobraževalno, gospodarsko in upravno infrastrukturo, pričakovano (Haček 2003: 6; Pečar 2006: 7) in je posledica njene nadpovprečno močne rasti in hitrega razvoja od leta 1991 dalje (Haček 2003: 6).⁸⁹ Tudi Ravbar *et al* (2001) ugotavljajo, da na nivoju makroregionalnih centrov ni opaziti pomembnejših razlik, se pa je v zadnjem desetletju okrepila vloga Ljubljane kot državnega centra.

---

⁸⁶ Poleg tega so dejavniki vpliva še: procesi združevanja v Evropi, razvoj infrastrukture, mednarodne migracije, brezposelnost, daljša življenjska doba in delovno prestrukturiranje (Verlič-Christensen 1999: 80).

⁸⁷ V Ljubljani je 9/10 vseh delovnih mest v ljubljanski mestni regiji (Ravbar, 2002: 227). Pavlin in Sluga (2000: 257) pravita, da ni bistvenih razlik, če štejemo delovna mesta na ozemlju celotne mestne občine ali zgolj na območju mesta Ljubljana, kakršno je opredeljeno v Registru teritorialnih enot Slovenije. Večina delovnih mest je torej zgoščena na območju naselja.

⁸⁸ V celotni Osrednjeslovenski regiji se število vseh delovno aktivnih prav tako povečuje in je 31.12.2006 znašalo 31.6% (SURS 2007).

⁸⁹ Po Hačkovem mnenju (*ibid*) je stopnja centralizacije Ljubljane vedno večja, kar predstavlja glavno oviro pri vzpostavljanju enakosti prebivalcev slovenskih regij glede kvalitete življenja.

Pod vplivom tržnih sil se industrijske, trgovske, bančne, zavarovalniške in druge gospodarske dejavnosti, s tem pa tudi ustvarjalno okolje, izobraževanje in kultura ter preostala družbena infrastruktura kopičijo v razvitejših okoljih. Na tej podlagi temelji privlačnost regije in njen položaj v okviru narodnega in globalnega gospodarstva (Ravbar 2005: 63). Tako se po Ravbarju (2002: 220) Ljubljana zaradi geopolitičnega položaja, prometnega vozlišča in osrednje lege v republiki Sloveniji, doseženega količinskega in kvalitativnega razvojnega praga (npr. BDP/prebivalca), koncentracije znanja in raznovrstnosti ponudbe gospodarskih, upravnih, znanstvenih in kulturnih dejavnosti, postopoma spreminja v **središče metropolitanske regije mednarodnega pomena** z več kot pol milijona prebivalcev oziroma je center rasti splošnega, gospodarskega, inovacijskega in tehnološkega razvoja RS.

Dinamičen pretok dobrin, kapitala, različnih tehnologij, pa tudi človeških virov krepi konkurenčnost Ljubljane oziroma njene mestne regije pred drugimi mesti v državi.

6.1 Lokacijski faktorji Ljubljane, ki prispevajo k naraščanju zaposlitvenih priložnosti

Po Ravbarju (2002: 220) ljubljanska mestna regija (p)ostaja smer privlačevanja migrantov, saj ima vse potrebne lokacijske faktorje za oblikovanje proizvodnih središč in zaposlitvenih priložnosti. Poglavitni dejavniki naraščanja zaposlitvenih priložnosti v Ljubljani so: pokrajinska mikavnost (*angleško*: »natural amenities«) in atraktivna kulturna ponudba. Slednje za Ljubljano vsekakor lahko potrdimo, saj je center kulturnega dogajanja v Sloveniji, z največ kulturno-umetniškimi institucijami in dogodki, kamor se steka tudi največ proračunskih sredstev za kulturo. Poleg tega je v njej prisotna koncentracija visoko kvalificiranih strokovnjakov ter že izgrajeno infrastrukturno in komunikacijsko omrežje. Po Plevniku (2000: 246) bo z izgradnjo prometnega križa med vsemi regionalnimi središči najbolj pridobila Ljubljana. Že danes znotraj polurne izohrone biva okrog 566.000 prebivalcev oziroma skoraj 30% prebivalce Slovenije.⁹⁰

K lokacijskim dejavnikom za nastajanje zaposlitvenih priložnosti v Ljubljani lahko po Ravbarju *et al* (2005: 28) pripišemo še nekaj dejavnikov privlačevanja centrov rasti, kot so nova terciarizacija mest oziroma novo-nastajajoča ponudba in povpraševanje po storitvenih

---

⁹⁰ Toda zaradi rasti individualnega prometa in zaradi nezavedanja pomena javnega prometa to manjša njeno pokrajinsko mikavnost in degradacijo bivalnih razmer. Ljubljana je po Plevniku (2000: 249) tudi že dosegla svojo absorpcijsko sposobnost.

dejavnostih. Tehnološki razvoj je vzrok za prisotnost visoko produktivnih raziskovalnih dejavnosti. To med drugim potrjuje vloga Ljubljane kot univerzitetnega središča, saj je v njej 200 raziskovalnih institucij, na Univerzi v Ljubljani pa je bilo vpisano kar 70 odstotkov vseh diplomantov. Ljubljana ima tudi najugodnejšo razporeditev investicijskih dejavnosti v Sloveniji ter določene lokalno specifične dejavnike kvalitete življenja, ki jih ne najdemo v drugih slovenskih regijah. Vse to so sestavine **ustvarjalnega okolja**⁹¹, ki ga raziskovalci prepoznavajo kot sodobno okolje privlačenja, regijo priselitve. Pomen značilnosti ustvarjalnega okolja kot območja priselitve se poudarja predvsem v novejših raziskavah migracij⁹² ter že sam po sebi »daje slutiti«, kakšne bodo značilnosti migrantov, saj ustvarjalno okolje išče kadre, ki imajo zadostno zalogo znanja. Odločilna postaja prostorska koncentracija sorodnih dejavnosti in ustvarjanje novih znanj, družbeni kapital (Ravbar *et al* 2005: 29) oziroma prioriteta v ustvarjanju gospodarske rasti in rasti dodane vrednosti.

6.2 Značilnosti zaposlitvenih priložnosti v Ljubljani

Na ravni regij ima Osrednjeslovenska regija najvišji presežek delovnih mest nad tam bivajočim formalno delovno aktivnim prebivalstvom oziroma beleži 11.7% primanjkljaj ponudbe ustrezne delovne sile, glede na domače delovno aktivno prebivalstvo (Pečar 2006: 61). Ker Idrijsko-cerkljanska regija spada v Goriško regijo, navajam, da je tukaj v obdobju 2000-2006 prišlo do zmanjšanja števila delovnih mest za 2%, v Osrednjeslovenski pa se je v istem času število delovnih mest povečalo za več kot 10% (UMAR 2007).

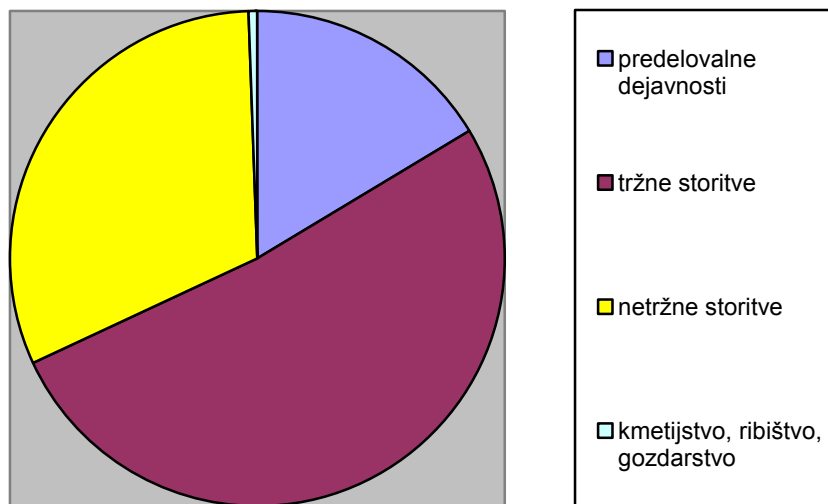
Skupna struktura delovnih mest v ljubljanski urbani regiji glede na sektorje dejavnosti po Standardni klasifikaciji dejavnosti je ponazorjena na Sliki 6.2.1.

---

⁹¹ Uporablja se tudi komplementarne pojme: učeča se regija, industrijski distrikt, inovativni grozdi.

⁹² Zaslediti ga je mogoče tako pri geografskih raziskavah, ki postopajo od videnih sprememb, k teoretskemu okviru, kot pri praktično vseh družboslovnih disciplinah, ki se ukvarjajo s tem pojavom.

Slika 6.2.1: Deleži zaposlitev po dejavnostih v Ljubljanski urbani regiji leta 2000

Vir: prirejeno po Pavlin in Sluga 2000: 262–264.

Od skupno 170.234 delovnih mest, jih je kar 50% v sektorju tržnih storitev, sledijo delovna mesta v sektorju netržnih storitev s 30,3%. Numerična ilustracija podatka pove, da je samo v kvartarnem sektorju 51.346 delovnih mest na območju ljubljanske urbane regije (45.434 v mestu Ljubljana) (Rus in Stanič 1999: 268). V predelovalnih dejavnostih je 16,6% delovnih mest, v kmetijstvu, gozdarstvu in ribištvu pa le 0,6%. Posebej pomemben je podatek, da se tukaj nahajajo praktično vse zaposlitvene priložnosti v neformalnem ali javnem sektorju, saj je tukaj sedež vseh ministrstev in večine vladnih služb, zato v mesto privablja veliko komplementarnih služb. V javni upravi, kjer je tudi varnost zaposlitev razmeroma visoka, in v podjetjih z visoko dodano vrednostjo se zaposluje visoko izobražena delovna sila, ki je tudi bolje plačana. Za izobraževanje v tej smeri velja spolna segregacija v korist žensk. To je skoraj obratna slika glede na Sliki 5.1.3.1 in 5.1.3.2 o stanju v Idrijsko-cerkljanski regiji.

6.3 Značilnosti priseljencev v Ljubljano

V mestih se je že od začetka ruralno-urbanih migracij akumuliral človeški kapital oziroma nivo povprečne stopnje izobrazbe je naraščal hitreje v mestih kot drugje⁹³ - prihajalo

⁹³ Tako za finske centre rasti Helsinke, Oulu, Tampere, Turku in Jyväskylä leta 1997 velja, da imajo 19,6% populacije s terciarno izobrazbo, v primerjavi z ostalimi regijami, kjer je bil njihov delež 10,2% (Pekkala, 2003b: 11). Na Finskem je bilo leta 2006 34,1% populacije s terciarno izobrazbo, kar je največ v EU-25. V Ljubljani leta 1999 je bilo 13,4% tistih z višjo in visoko izobrazbo, v primerjavi z najnižjim odstotkom tistih v Posavju, 5,5% in na primer v Goriški, 8,5% (Poročilo o razvoju 1999). V Sloveniji je delež tistih s terciarno izobrazbo leta 2006 pa 21,5% (Poročilo o razvoju 2007).

je do vse večjega izobrazbenega »prepada« med urbanimi in ruralnimi predeli. Najbolj mobilne in izobražene skupine ljudi (akumulacija človeškega kapitala) so v večji meri prisotne v regijah rasti, kamor je tok priseljavanja največji.⁹⁴ Tako Pekkala (2003a: 46) v svoji raziskavi predpostavlja, da večja kot je posameznikova »zaloga« veščin, znanja, sposobnosti, ki jo uradno »signalizira« nivo izobrazbe, več koristi bo le-ta imel od selitve v drugo regijo, še posebej, če je to regija rasti. V primeru migracij v Ljubljano izobraženci sploh ne migrirajo, če gre za slabo plačane zaposlitve, bežeči možgani pa dejansko prevladujejo v netržnih storitvenih dejavnostih (Pavlin in Sluga 2000: 259).

Prav tako menita Kauhanen ter Tervo (2002: 210), da je za ljudi z višjo izobrazbo značilna večja verjetnost, da bodo migrirali v regijo rasti, kjer prevladuje njim podobna izobrazbena stopnja. Tako lahko rečemo, da gre v mestu Ljubljana za povečevanje »kakovosti« prebivalstva, saj je povečana terciarizacija delovnih mest povezana s priseljavanjem višje izobraženega (in tudi mlajšega) prebivalstva iz celotne Slovenije (Rebernik 2002: 97)⁹⁵ Tudi Christensen-Deklevova (1996) meni, da so v zadnjih dvajsetih letih večja središča pridobivala na kakovosti rasti in ne pri ekspanziji. V drugi polovici 90. let 20. stoletja je bila polovica priseljencev starih od 20 do 34 let, kar 20% priseljenih je imelo višjo ali visoko izobrazbo, kljub temu pa je bilo leta 2002 med brezposelnimi le 17,5% mladih, kar je bil drugi najnižji delež v Sloveniji (Pečar 2003). Navedimo še podatek iz Popisa prebivalstva 2002 (SUR5), da se je med leti 1991 in 2002 število prebivalcev v celotni regiji povečalo za 5,5%, dejanski obseg priseljavanja pa je precej večji, saj veliko oseb ob selitvi le-te ne prijavi.

Za zaposlitvene priložnosti v netržnih storitvah, kot so področja dejavnosti javne uprave, obrambe in obveznega socialnega zavarovanja, je značilno, da se zanje najbolj potegujejo migranti. V tej dejavnosti jih je bilo leta 1999 po Pavlinu in Slugi (2000) zaposlenih 13%. Od skupno 66.641 migrantov, se jih je 32,4% zaposlilo v netržnih storitvah-po številu delovnih mest sledita šolstvo s 7,7% in zdravstvo s 7,8% zaposlenih migrantov. Nadalje jih je bilo leta 1999 52,7% zaposlenih v tržnih storitvah in 15,2% v industrijsko-predelovalnih storitvah. Iz tega po Pavlinu in Slugi (2000: 257) že lahko razberemo, da migranti težijo k zahtevnejšim in boljše plačanim zaposlitvam. Predvidevata tudi, da imajo v

---

⁹⁴ Migracija človeškega kapitala v regije rasti celo poveča BDP, poveča splošno blaginjo, saj se poveča mejna produktivnost (Becker 1964).

⁹⁵ Priselitve niso omejene samo na Ljubljano, ampak so pogosto usmerjene v suburbano območje okrog Ljubljane (Repovž 2004).

povprečju višjo izobrazbo od povprečja Ljubljančanov. Ker v lokalnem okolju ne najdejo svoji izobrazbi ustrezne zaposlitve, je poiščejo v Ljubljani.

Ljubljana torej postaja metropolitansko središče mednarodnega pomena, je najpomembnejše slovensko zaposlitveno (gravitacijsko) središče z ustvarjalnim okoljem in regija rasti. Takšna »rast in razvoj« pa zahtevata svoje vire, med drugim tudi človeške, ki jih črpa iz preostalih regij Slovenije. Vpliv njene rasti in razvoja se čuti tudi v Idrijsko-cerkljanski regiji, ki »doživlja« velik beg možganov ravno v Ljubljano, saj le tam najdejo svoji izobrazbi primerno zaposlitev. Temu je potrebno dodati še obstoj javnih služb in državnega aparata, ki jih nikjer v Sloveniji ni najti tako zgoščenih kot ravno tu.

6.4 Beg možganov v države EU

Za današnje migracije visoko izobraženih je značilno, da se njihov človeški kapital akumulira v regijah, kjer ga je že v izobilju, torej v najbolj razvitih državah sveta, na kar ima velik vpliv tudi selektivna migracijska politika in migracijska samoselekcija izobražencev. Kljub temu je ravno tam najbolje nagrajen (Docquier in Rapaport 2007: 3).

Za migracije visoko izobraženih je značilno, da njihova prisotnost ne moti državljanov države gostiteljice⁹⁶ (Cohen 1995: 3), le-te ugotavljajo celo pozitivne vplive njihove prisotnosti (Batista *et al* 2007: 3). Bolj kot kdajkoli prej je za migracije izobražencev značilno nekakšno kroženje ljudi v globalni ekonomiji, ki ni škodljivo za nobeno stran. Nekateri ga navajajo celo kot dober primer migrantske skupine, ki predstavlja ekonomske koristi tako delojemalcem kot tudi družbi/državi gostiteljici in ob morebitnem povratku, »kroženju možganov«, tudi izvorni državi migranta (Cohen 1995: 4). Povratni migrant s seboj prinese novo pridobljeno znanje in »proizvodne veščine«, ki pozitivno prispevajo k zalogi »državnega človeškega kapitala« (Batista *et al* 2007: 3). Začetek te nove oblike migracij, ki jo Cohen poimenuje tranzitna migracija izobražencev, se je pojavil koncem 20.stoletja, v Veliki Britaniji.

Toda tu je potrebno poudariti, denimo po Findlayu (1995: 516), da »so visoko izobraženi kadri postali glavni element v trenutnih evropskih migracijah, kljub temu, da se njihovo število zdi majhno, pa se jim pripisuje velik ekonomski pomen.« Ali pa navedimo

---

⁹⁶ Začetek te nove oblike migracij, ki jo Cohen (1995: 3) poimenuje tranzitna migracija izobražencev, se je pojavil konec 20.stoletja v Veliki Britaniji.

Verlič-Christensenovo (1999: 171), ki govori o tem, da se je Slovenije »dotaknik« *problem* nove mobilnosti proti evropskim državam in še dlje. Število migracij visoko izobraženih narašča, saj so vse moderne ekonomije vpletene v izmenjavo možganov. Menim, da je to del vplivov globalizacije ter olajšanega transporta in komunikacije, ki sega tudi na lokalni nivo. Mlinar (1994) tako navaja, da se v sodobnih družbah »zmanjšuje pomen teritorialno zakoreninjene skupinske identitete« oziroma da »prihaja do razvrednotenja na mnogih ravneh prostorske hierarhije«. Tako geografska določenost ali vloga izvorne regije pri iskanju življenjskih (in zaposlitvenih) priložnosti postaja vse manj pomembna. Po Mlinarju (1994) bi lahko rekli, da je prišlo do njene »deteriorizacije«. Tudi Verlič-Christensenova (1999: 167) meni, da »moderni selitveni tokovi sledijo predvsem zaposlitvenim priložnostim ali delovnemu okolju in kakovosti bivalnega okolja«, dodaja pa še, da »sedanje združevanje v Evropi in proces globalizacije ta proces le *dinamizirata*.« To je tudi posledica že opredeljevenega procesa individualizacije, ki pa v tem kontekstu predvsem zmanjšuje (psihološke) stroške migracij.

Findlay (1995: 517) poudarja, da gre pri begu možganov za namerno dejanje z določenim pomenom in kompleksnimi razlogi za vsakega posameznika (glede na migracije manj izobraženih) in je torej še bolj atributivne narave, kot migracija manj izobraženih.

Predpostavljali bomo, da so dejavniki, ki privlačijo beg možganov v države EU, isti kot znotraj države, le da ti posamezniki iščejo zaposlitvene priložnosti na globalnem trgu zaposlitvenih priložnosti in si tako še povečajo verjetnost zaposlitve (Büchel in Van Ham 2002). Pomembno je tudi, da s tem dejanjem »oplajajo« svoj človeški kapital in mu dodajajo »evropsko komponento«. Izkušnje v tujini potem povratno povečajo možnost zaposlitve na drugih delovnih mestih (za določena delovna mesta pa so postala že pogoj). Zaradi izpostavljenih predpostavk bo to poglavje kratko, beg možganov v EU bomo zgolj številčno opredelili, saj bomo v empiričnem delu predpostavke tudi preverili.

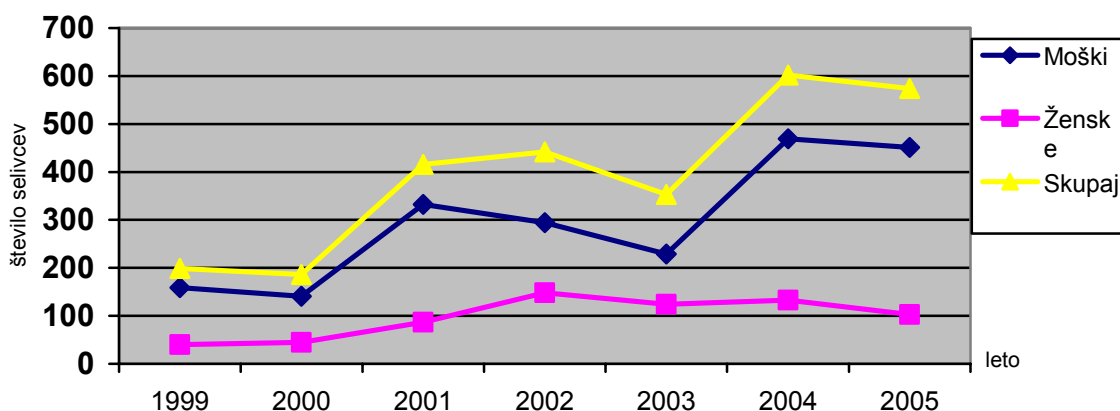
6.4.1 Nekateri podatki o begu možganov v EU iz Slovenije in Idrijsko-cerkljanske regije

Znano je, da Slovenija ni izpolnila pričakovanj, o številu povečanja migrantov v države EU, po njeni priključitvi k integraciji, čeprav tudi v EU zamenja bivališče (skupni delež notranjih in zunanjih migracij) »le« 7,2% državljanov na leto, kar je skoraj za polovico

manj od deleža državljanov ZDA, ki znaša 16,2 odstotka (Eurostat 2007).⁹⁷Navedimo še primer Kitajske, katere 2.4% prebivalcev (35 milijonov od skupnega števila milijarde in štiristo milijonov) stalno biva v tujini, emigranti pa so razseljeni po najmanj 145 državah sveta (Kwong 2007). Opozoriti pa je treba, da je v Sloveniji opaziti naslednji porast emigracije (SURS 2007): leta 1995 se je v tujino odselilo 1.7 ljudi na 1000 prebivalcev, leta 2000 1.8 ljudi, nato pa so se leta 2005 izven državne meje preselile že 4.3 osebe, leta 2006 pa že 6.8 oseb na 1000 prebivalcev.

V Goriški statistični regiji, katere del oziroma subregija je tudi Idrijsko-cerkljanska, se je v 90-ih v tujino odselil manj kot 1 selivec na 1000 prebivalcev (Bevc 2000). A tudi tu se je število meddržavnih selivcev od leta 2000 dalje močno povečalo. Na spodnji Sliki 6.4.1.1 ilustriramo obseg teh selitev.

Slika 6.4.1.1: Gibanje meddržavnih selitev prebivalstva Goriške statistične regije, v obdobju 1999-2005

Vir: Prirejeno po: Selitveno gibanje in skupni prirast prebivalstva po občinah, Slovenija, letno (SURS 2007).

Kot vidimo, se je obseg meddržavnega preseljevanja v Goriški regiji v tem obdobju močno povečal, o vzrokih pa tukaj lahko le špekuliramo, saj se je preobrat »zgodil« že pred vstopom v EU. Velik porast beleži tudi občina Idrija, ko se je v tem obdobju število meddržavnih selivcev povečalo od manj kot 2 na 1000 prebivalcev v devetdesetih letih, na kar 6, v letu 2005 (SURS 2007). V tej občini izseljevanje lahko pripišemo internacionalizaciji

⁹⁷ Tako so bile leta 1999 regije z najmanjšim deležem državljanov RS, ki so začasno v tujini, Goriška, Notranjsko-kraška regija in Koroška regija. Delež je bil povsod manjši od 1% (Bevc 2000).

njenega največjega podjetja Kolektor. V Cerknem pa izseljevanje v tujino ostaja majhno in zajema le 0.6 prebivalca od 1000 (SURS 2007)⁹⁸.

Od vseh novih članic EU-25, ima Slovenija najmanjši potencial večjega odseljevanja na zahod, ne glede na vrsto odseljevanja in ne glede na trajanje bivanja v tujini (krajše, daljše obdobje). Kljub temu je v zadnjem desetletju 20. stoletja emigracija tistih s terciarno izobrazbo izmed vseh migrantov presegala 10%, kar je značilno za večino držav EU-25⁹⁹ (Docquier and Marfouk 2004).

Emigracija dosedanjih »erasmovcev« (študentov, ki so se v obdobju 1999-2004 udeležili mednarodne študentske izmenjave Erasmus) znaša 8%. Potencialno dolgotrajna ali trajna emigracije med erasmusovci zelo visoka, med zaposlenimi z visoko izobrazbo pa zelo nizka (Bevc *et al* 2004).

---

⁹⁸ Menim, da je takšna raznolikost podatkov na tako majhnem območju dokaz visoke atributivnosti tokov migracije in migracijskih procesov na mezzo- in mikro- ravni.

⁹⁹ Najnižja je v Španiji 2.6% in najvišja na Malti 55.2%. Opazno je, da je migracija tistih s srednjo izobrazbo presegala 10% le na Portugalskem in na Malti.

7. Empirični del

Potem ko smo temeljito preverili značilnosti izobraženih posameznikov, ki vplivajo na njihovo odločanje o migraciji in, ko sem v teoriji preverila značilnosti izvorne regije in regije priselitve, ki smo jih podkrepili z nekaterimi statističnimi podatki o mobilnosti prebivalstva, se selimo k zadnjemu, empiričnemu delu naloge. V njem bomo analizirali odgovore v nadaljevanju definirane »kohorte« bežečih možganov iz Idrijsko-cerkljanske regije, ki bodo dokončno potrdili ali ovrgli zastavljene hipoteze.

Anketo smo uporabili tudi zato, ker statistike o selitvah sicer obstajajo, a so za naš primer zastavljene preširoko (denimo na nivoju regij, ne delijo migrantov po stopnji izobrazbe ipd.) in nam zakrivajo ravno tisto, kar nas zanima. Poleg tega pa velik del proučevanih selitev (državne) statistike niti ne beležijo.

7.1 Predmet in cilj raziskave

Najbolj »verodostojen« način preverjanja teoretskih izhodišč in zastavljenih zakonitosti je njihovo ustrezno empirično preverjanje. Z raziskavo smo želeli ugotoviti, kako bežeči možgani iz Idrijsko-cerkljanske regije doživljajo izvorno regijo, v primerjavi z regijo priselitve, s poudarkom na obstoju zanje primernih zaposlitvenih priložnosti. Ugotoviti smo želeli naslednje:

- ali sta spol in smer izobrazbe ključna dejavnika odločanja o begu možganov iz regije,
- katere so glavne razlike v dojetanju značilnosti regije priselitve in regij odselitve (kakšna je njihova predstava o regijah),
- ali je študentsko delo delovalo kot »katalizator« odločanja o selitvi v regijo priselitve,
- koliko bežečim možganom pomeni, da imajo delovno mesto primerno njihovi izobrazbi,
- koliko jim je pomembno zadovoljevanje potreb imeti, biti, ljubiti in ali držijo postavke o estetizaciji dela,
- ali je mestni stil življenja postal tako pomemben del njihovega načina življenja, da se »ne morejo« ali nočejo več vrniti v izvorno regijo,
- ali bi se bili sedanji bežeči možgani pripravljani kdajkoli vrniti nazaj v izvorno regijo.

Glavni cilj raziskave je spoznati, kateri so poglobitveni dejavniki odločanja o begu možganov iz izvorne regije, ki v sebi »skrivajo« določene vrednotne opredelitve posameznikov do dela, kariere in življenja na splošno. Če je poglobitveni dejavnik zaposlitev, je nadalje pomembno, kakšne so lastnosti teh zaposlitvenih priložnosti, če bi izvorna regija bežeče možgane želela obdržati »doma«. Takšne ugotovitve bi bile uporabne za področje razvoja regije, s čimer se ukvarjata občini in razvojna agencija.

Pred izvedbo ankete smo si zastavili naslednje delovne hipoteze, ki jih preverjamo z zastavljenimi vprašanji:

H1: Mnogo bežečih možganov ne registrira stalnega bivališča v kraju zaposlitve, zato v uradnih statistikah niso zabeleženi kot selivci.

Ta hipoteza je pomembna v širšem pomenu, za naš cilj prikaza obsega možganov iz regije, za občine, statistike, ki se beležijo na tem področju, nenazadnje pa tudi za politiko. Potrditev te hipoteze bi pomenila, da sedaj dostopne statistike o notranjih selitvah v Sloveniji ne kažejo realne slike oziroma jo kažejo v manjšem obsegu.

H2: V zaposlitvena središča se seli več žensk.

Ta hipoteza temelji na dejstvu, da je v Idrijsko-cerkljanski regiji premalo zaposlitvenih priložnosti za ženske, ker se le-ta tukaj koncentrirajo v zaposlitvenih priložnostih, ki so spolno segregirane v korist moškega spola.

H3a: V zaposlitvena središča se seli več terciarno izobraženih na družboslovnih področjih.

Tudi ta hipoteza je povezana s pomanjkanjem zaposlitvenih priložnosti v Idrijsko-cerkljanski regiji za tiste, ki so se izobraževali na družboslovnih smereh.

Hkrati z vprašalnikom preverjamo tudi podhipotezo H3b.

H3b: Glavno zaposlitveno središče je mesto Ljubljana.

H4: Zaposlitev je glavni motivacijski dejavnik za selitev iz izvorne regije.

Pričakujemo, da bodo anketiranci kot najpomembnejšo prednost regije priselitve navajali možnost ustrezne zaposlitve, primerne njihovi izobrazbi, ker je obstoj le-te temelj

participacije in oblikovanja življenjskega stila v sodobni družbi. Pričakujemo tudi nasprotno, da bodo kot glavni negativni dejavnik domače regije navajali premajhno število zaposlitvenih priložnosti. Le s pomočjo zaposlitve pa posameznik lahko zadovoljuje tako svoje biološke, kot tudi potrebe na višjem nivoju. Iz tega izhaja tudi:

H5: Posamezniki se iz ugodnosti, ki izhajajo iz primerne zaposlitve, odpovejo tudi ugodnostim, ki izhajajo iz obstoja naravnih prednosti (»natural amenities«) domače regije oziroma so tedenski migranti.

Možnost zaposlitve prevlada nad vsemi ostalimi prednostmi domačega okolja, kot so mir, neokrnjena narava ipd. Poleg tega so bežeči možgani iz te regije »bi-lokalci«, ki delajo v Ljubljani, prosti čas pa preživljajo doma.

H6: Večja kot je kvaliteta trenutnega delovnega mesta, manj možnosti je, da se »bežeči« vrne v izvirno regijo.

Bolj, ko delovno mesto, ki ga posameznik zaseda, zadovoljuje višje potrebe po Maslowu (potrebe po varnosti, pripadnosti, spoštovanju, samopotrjevanju) ter po Allardtu (1993), težje ga bo posameznik »zapustil«, večja je možnost, da v regiji priselitve ostane za vedno.

7.2 Sestava in struktura vprašalnika ter anketirani vzorec

Pred oblikovanjem anketnega vprašalnika smo opredelili najustreznejši vir podatkov, ustrezne raziskovalne metode, raziskovalne inštrumente, način vzorčenja ter obliko komuniciranja z anketiranimi.

Za metodo pridobivanja primarnih podatkov smo uporabili raziskavo v obliki anketnega vprašalnika, katerega vprašanja so zaradi anonimnosti raziskave večinoma zaprtega tipa.

Vprašalnik smo naslovili na vzorec bežečih možganov¹⁰⁰, ki so osnovno šolo obiskovali v občinah Idrija in Cerkno, generacije y, to je rojenih od vključno leta 1977 dalje

---

¹⁰⁰ Kolikšna je celotna populacija bežečih možganov, lahko samo ocenimo, saj kot smo že dokazali, državne statistike tega ne zajemajo na nivoju občin in emigranti tudi ne registrirajo spremembe bivališča. Poleg tega to otežkoča tudi zaupnost nekaterih podatkov, kot je na primer vpis na podiplomski študij. Ocenimo lahko, da celotna populacija visoko izobraženih v Idrijsko-cerkljanski regiji glede na številčnost generacije y, šteje približno 600 ljudi, od tega pa nadalje več kot polovico potencialnih migrantov, saj je vpis na ne-tehnične šole večinski.

(saj smo jih opredelili kot populacijo drugačnih, »netradicionalnih« vrednot). Povprečna starost anketirancev je 28.2 leta, od tega jih je največ, 21 starih 30 let.

Pogoj za uvrstitev med bežeče možgane je, da so vsaj »tedenski« migranti, s VI., VII ali VIII. stopnjo izobrazbe ter, da imajo zaposlitev izven izvorne regije, v kateri tudi bivajo. Vzorec smo pridobili s pomočjo lastne socialne mreže, preko elektronske pošte, ki se je nato širila po učinku »snežne kepe«. Skupno smo prejeli 47 izpolnjenih anketnih vprašalnikov od skupno 80 naslovljenih. Odzivnost je bila v Cerknem velika (približno 75%), prejetih je bilo 38 anket, od tega 14 moških in 24 žensk, v Idriji pa dosti manj (prejetih je bilo le 9 odgovorov, 6 ženskih in 3 moški, od 30 naslovljenih anket), predvsem pa v Idriji ni prišlo do učinka snežne kepe (nihče ni poznal »nikogar«, ki bi delal in bival drugje).¹⁰¹

Vprašanja v anketi so razdeljena tako, da smo najprej opredelili izobrazbeno-demografske značilnosti, kot sta smer izobrazbe in spol, ki v našem primeru že predstavljata preverjanje hipoteze, saj zanju predpostavljamo, da imata velik vpliv in pojasnjevalno moč za beg možganov. Sledi sklop vprašanj, ki skuša ugotoviti odnos, percepcijo izvorne regije s strani bežečih možganov. Tu pričakujemo odgovore, ki bodo nasprotni tistim, o regiji priselitve (tisto, kar bodo bežeči možgani imeli za kvaliteto v izvorni regiji, ne bo veljalo za regijo priselitve in obratno). Nato so postavljena vprašanja, v zvezi z značilnostmi sedanjega delovnega mesta. Končno so bili povprašani še o (do)končnosti njihovega bivanja v regiji priselitve. Sledita še dodatni vprašanja za anketiranki, ki sta meddržavni selivki. Iz njiju skušamo predvsem ugotoviti, ali pri tem gre za značilne razlike med notranjimi in meddržavnimi visoko izobraženimi selivci.

7.3 Rezultati in ugotovitve raziskave

Po pridobitvi podatkov smo opravili proces analize, ki ji sledi predstavitev v obliki tabel, lestvic in grafov. Rezultati in interpretacija je predstavljena znotraj posameznih, zgoraj smiselno opredeljenih sklopov (za boljše razumevanje glej priložen anketni vprašalnik, priloga A).

---

¹⁰¹ Morda tukaj deluje vpliv urbanosti (odtujenosti prebivalcev), saj smo občino Idrija zgoraj že opredelili kot tako, medtem, ko Cerkno izkazuje značilnosti ruralnega, za katerega še držijo nekatera načela skupnosti po Webu (1976). Menim tudi, da sem »naletela« na dejstvo, ki je zavrnilo predpostavko, zaradi katere sem uporabila metodo snežne kepe. To dejstvo je bilo, da bežeči možgani iz obeh delov regije, v regiji priselitve ne ohranjajo socialnih stikov. Socialno mrežo si »gradijo« okoli »aktualnih« družbenih in osebnih odnosov in se tako še bolj »asimilirajo« v okolje priselitve.

Tukaj podajamo še pojasnilo, da bomo odgovore predstavili enotno in ne razdeljeno po občinah, ker se občini razlikujeta zgolj po obsegu in ne značilnostih bega možganov. Le-ti pa so, kot smo ugotovili, zelo homogena skupina, kar velja tudi za strukturiranost odgovorov glede na spol. Posamezne ugotovljene specifike pa so vseeno izpostavljene.

7.3.1 Zabeleženost bega možganov v državnih statistikah

Na preverjanje anketne hipoteze $H1$, ki sicer za našo raziskavo nima velikega pomena, z njo pa želimo opozoriti na nerearno predstavljanje kvantitete medregionalnega bega možganov znotraj Slovenije, odgovarja vprašanje, ali anketiranci uradno bivajo v izvorni regiji ali so spremembo bivališča prijavili na upravni enoti. Po pričakovanjih so le trije (od tega en zakonski par) anketiranci prijavili novo stalno bivališče v kraju zaposlitve, ena anketiranka je prijavila začasno bivališče, ena pa začasen odhod v tujino. Tako 94.6% anketirancev ostaja občanov izvorne regije, kar »pači« realnost različnih statistik.

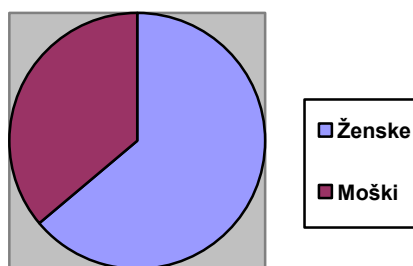
7.3.2 Demografski podatki, smer izobrazbe in smer izselitve anketirancev

Za našo raziskavo, ima vlogo testiranja hipoteze $H2$ že sama spolna struktura prejetih odgovorov, saj trdimo, da izmed bežečih možganov zabeležimo več predstavnic ženskega spola.

Kot že povedano, je bil anketni vzorec izbran naključno (vendar poslan zgolj tistim, ki ustrezajo definiciji bega možganov iz prvega poglavja), po metodi snežne kepe, ki se je širila preko socialne mreže anketirancev. Dejstvo, da so le-ti v večinskem deležu posredovali anketirance ženskega spola (ne glede na spol naslovnika), že *a priori* potrjuje hipotezo, da je izseljenih več predstavnic ženskega spola, saj je bila potemtakem verjetnost, da bo v vzorcu ženska, prav tako večja. Skupno je bilo v vzorcu prejetih anket 30 žensk in 17 moških. Doslej povedano velja tudi za anketo, prirejeno za možgane, bežeče v tujino, v katero sodita dve anketirani ženski. Spolna struktura prejetih anket tako potrjuje hipotezo, da se iz Idrijsko-cerkljanske regije izseljujejo večinoma ženske (glej Sliko 7.3.2.1).

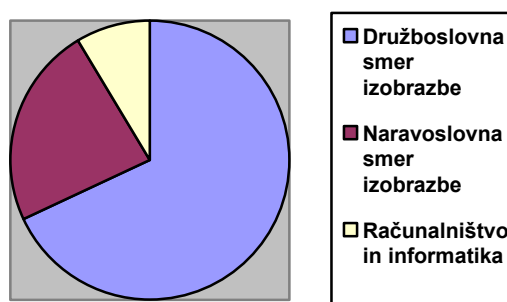
O vplivu starosti in dosežene stopnje izobrazbe, pa tukaj ne moremo sklepati, saj smo ankete naslovili na tiste generacije in izobražene z višjo ali visoko stopnjo izobrazbe, za katere smo v teoretičnem delu ugotovili, da so najbolj nagnjeni k migraciji iz razloga zaposlitve.

Slika 7.3.2.1: Spolna struktura prejetih izpolnjenih anket

S spodnjo Sliko 7.3.2.2 potrjujemo še hipotezo *H3*, da je izseljenih več tistih z družboslovno smerjo izobrazbe, čeprav tudi delež tistih z naravoslovno, a ne-tehnično izobrazbo ni zanemarljiv. Takih je od skupnega števila 47 enajst in sicer, dva kemika, dve farmacevtki, en lesar, dve geodetinji, dva fizika, en matematik ter ena magistra iz neopredeljene smeri na naravoslovnotehniški fakulteti (iz ostalih odgovorov je razbrati, da gre za metalurgijo). To so nazivi, ki nudijo malo zaposlitvenih priložnosti v izvorni regiji ali pa so delovna mesta primerna za to smer izobrazbe že zasedena. Kot posebno skupino obravnavam računalničarje, ki se pojavijo v dokaj velikem številu, 4. Njihov velik beg možganov smo utemeljili v poglavju 3.2. Zanimivo je, da se nikoli ne pojavijo nazivi poklicev, ki so za to regijo označeni kot deficitarni (inženirji strojništva, elektrotehnike, mehatronike).

Slika 7.3.2.2: Smer izobrazbe bežečih možganov

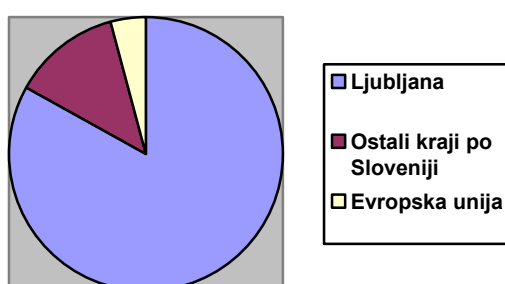

Na tem mestu je zanimiva tudi razčlenitev nazivov poklicev družboslovnih smeri, katere struktura pa je pestra: največ- sedem, jih je končalo študij ekonomije, štirje računalništvo in informatiko ter štirje študij prava. Dvakrat se pojavijo nazivi: učitelj razredne stopnje, poslovni sekretar, geodet, prevajanje (smer nemščina, angleščina), sinologija. Po

enkrat se pojavljajo naslednji nazivi: menedžer, zgodovinar in sociolog, bibliotekar, novinar, etnolog in kulturni antropologi, slavist, arhitekt, izvajalec varstva pri delu in požarne varnosti.

Navajamo še podatek, da se je kar 70% anketirancev preselilo v Ljubljano. To potrjuje pomembno hipotezo, ki se vleče skozi celotno diplomsko nalogo, da namreč večina bežečih možganov najde svojo prvo zaposlitev v kraju univerzitetnega izobraževanja, zato jo bomo v nazornost prikazali tudi na spodnji Sliki 7.3.2.3.

Slika 7.3.2.3: Delež priseljenih v Ljubljano

Ostali odgovori so bili: dvakrat Nova Gorica, enkrat Novo mesto, s strani občanov Cerčna, pa tudi trikrat občina Idrija. Izmed meddržavnih selitev je bil po en odgovor Nizozemska, Rotterdam ter Belgija, Bruselj.

7.3.3 Percepcija družbenoekonomskih značilnosti izvorne regije in regije priselitve

Z naslednjim sklopom vprašanj smo želeli ugotoviti, v čem anketiranci vidijo prednosti ali slabosti izvorne regije in regije priselitve, pri čemer smo posamezno vprašanje zastavili tako, da bi spoznali, kolikšna je razlagalna moč pomena ustrezne zaposlitve, kot razloga za izselitev.

Najprej v tabeli 7.3.3.1 razčlenimo, katere odgovore oziroma razloge se najpogosteje navaja kot izrazite prednosti Idrijsko-cerkljanske regije. Kot vidimo iz spodnje tabele, kot prednosti zelo izstopajo tiste prednosti, ki izhajajo iz **privlačnosti narave, okolja** (»**natural amenities**«), kot so lepota in neokrnjenost narave, mir in dostop do »bio-pridelkov«. Takoj za njimi so turistične znamenitosti, ki obsegajo malo manj kot polovico odgovorov. V manj kot

20% pa se pojavljajo odgovori v povezavi z ugodnimi zaposlitvenimi priložnostmi, razen 21% odgovorov, da so zaposlitvene priložnosti za moške dobre.

Tabela 7.3.3.1: Frekvenca in delež odgovorov na vprašanje: katere so po vašem mnenju najpomembnejše pozitivne lastnosti domačega kraja?

Odgovor	Frekvenca	Frekvenca v deležu
1. Lepota in neokrnjenost narave	47	100%
2. Mir	42	89%
3. Dostop do »bio-pridelkov« in izdelkov (domača jabolka, sir, krompir ipd.)	32	68%
4. Turistične znamenitosti	12	47%
5. Dobro stoječe gospodarstvo, ki veliko vlaga v razvoj	15	32%
6. Možnosti pestre rekreacije	7	22%
7. Za moški spol je zadosti zaposlitvenih priložnosti	10	21%
8. Možnost uspešne poklicne kariere	5	11%
9. Za ženski spol je zadosti zaposlitvenih priložnosti	2 ¹⁰²	4%
10. Alternativne možnosti za zaposlitev oziroma menjavo službe	2	4%

S temi odgovori se že nakazuje, da regija ni zaposlitveno privlačna za izseljence, kar smo tudi pričakovali, ter da so njene kvalitete povsem drugače. Sedaj pa pogledjmo, kako so anketiranci v 15. vprašanju po pomembnosti razvrstili našete razloge za selitev iz domačega kraja oziroma vzroke izselitve.

1. Sklop predlogov o pomembnosti privlačnosti narave (»natural amenities«) je dobil skupno oceno malo pomembno (3.8, zaokroženo na 4).

2. Sklop predlogov o pomembnosti gospodarskega stanja regije priselitve, zaposlitvenih priložnosti, osebnega in kariernega razvoja, dobrega zaslužka, dodatnega izobraževanja in usposabljanja, alternativnih možnosti za zaposlitev ali menjavo službe, torej

¹⁰² Odgovora iz Idrije. Enako velja za zadnji odgovor.

družbenoekonomskih značilnosti, ki so temelj zaposlitvenih priložnosti, je za anketirance, ki so si bili med seboj zelo enotni, predstavljal **zelo pomemben** dejavnik (povprečna ocena 1.8, zaokroženo na 2) selitve v sedanjo regijo dela in bivanja.

3. Sklopu predlogov, ki se dotika življenjskega stila, o možnostih potrošnje in preskrbe, preživljanja prostega časa, dostopnost kulturnih dobrin, pestrosti družabnega življenja, so anketiranci prav tako dodelili visoko povprečno oceno 2 (zaokroženo iz 2.2) oziroma jo dojemajo kot **zelo pomemben dejavnik bega možganov**. Zgolj zaradi zaposlitve v regiji priselitve živi le 6 anketirancev ali 13%, torej so v ozadju še drugi razlogi. Denimo, že iz razloga mestnega stila življenja (vprašanje 16), se jih 33% ne bi bilo več pripravljenih vrniti v izvorno regijo.

Kot smo utemeljili v teoretičnem delu, tekom študija ljudje ponotranjijo nekatere »urbane« vrednote oziroma se spremenijo. Anketiranci so v 70% primerov navedli, da je bilo pri študiju glavno to, da so spoznali veliko zanimivih ljudi, kar nakazuje na širjenje socialne mreže (teza podpoglavja 3.7), kar prav tako večja možnost ustrezne zaposlitve. V 59% primerov so anketiranci navedli, da so postali bolj razgledani, v 45% so postali bolj željni avantur. Sledijo še odgovori: bolj odprt za različne kulture, rase, religije (36%), v 35% pa so postali bolj ambiciozni in boječi dolgčasa. 7 anketirancev je izjavilo, da jih študij ni spremenil. Sklenemo lahko, da je očitno odločilni pomen družbenoekonomskih značilnosti regije za beg možganov, ker je od teh odvisna struktura zaposlitvenih priložnosti, ki posameznikom omogoča izpolnjevanje zastavljenih življenjskih ciljev ter vrednot. Omogoča pa jim tudi zeleni življenjski stil.

7.3.4 Značilnosti sedanjega delovnega mesta

Značilnosti delovnega mesta, ki ga opravljajo bežeči možgani, nas zanimajo predvsem v kontekstu teze o estetizaciji dela pri mladih ter glede zadovoljevanja potreb pri delu, imeti, biti, ljubiti. Dobili sem naslednje rezultate:

Del teze o estetizaciji dela pri novih generacijah, potrjuje kar 31 (68%) pritrnitev, da je **sedanje delovno mesto vznemirljivo**. Dva anketiranca ga označita za idealno delovno mesto. Nasproti temu, dva odgovarjata, da je delo dolgočasno in monotono (delo v arhivu, varstvo pri delu in požarna varnost). Prav tako velik je odstotek odgovorov, da sedanje delovno mesto **razvija ustvarjalnost in imaginacijo** anketirancev, ki je prav tako del teze o

estetizaciji dela. Sledita trditvi (prva 23 ali 49% odgovorov, druga 16 ali 34%), da sedanje delovno mesto anketirancem **utrjuje samozavest in samospoštovanje** (potreba ljubiti) ter **varnost zaposlitve ali delovnega mesta** (potreba imeti).

V deležu 33% sta zastopana odgovora o tem, da je delovno mesto ugledno ter da je dobro plačano. Torej velja, da za visoko izobražene denarna nagrada izgublja motivacijsko moč. Pod »drugo«, se je navajalo odgovore: fleksibilnost, prodornost, izziv delovnega mesta (tudi te značilnosti lahko uvrstimo k estetizaciji dela), ugodni delovni pogoji (potreba imeti) in raznolikost dodatnega izobraževanja (potreba ljubiti).

Dodajmo še podatek, da je 90% anketirancev prepričanih, da v domačem kraju ne bi našli delovnega mesta, ki bi jim nudilo enake lastnosti. 70% jih meni, da bi bilo delovno mesto zagotovo slabše, deset jih meni, da bi bili prijavljeni na zavodu za zaposlovanje, dva pa, da bi imela boljše delovno mesto.

Glede vloge študentskih servisov, ki naj bi bili »katalizator« bega možganov, 66% anketirancev trdi, da so imeli zaradi obstoja slednjih več možnosti za zaposlitev v regiji izselitve, večina teh je dobila tudi ponudbo za zaposlitev, ki je izhajala iz študentskega dela.

7.3.5 Vračanje v domači kraj

Tukaj želimo preveriti tezo o bi-lokalnosti, vprašanje, ali gre za trajno ali začasno migracijo in kaj bi se po mnenju anketirancev v izvorni regiji morale spremeniti, da bi se bili pripravljene vrniti (kar bi lahko imelo svoje politične implikacije). Prav tako preverjamo pomen zaposlitvenih priložnosti pri vračanju (remigraciji).

O bi-lokalnosti migrantov, ki s tem izkoriščajo zgoraj preverjene prednosti regij in zmanjšujejo psihološke stroške selitve migrantov, govori naslednji podatek o pogostosti vračanja v domači kraj. Tedenskih migrantov je 60%, kar je dokaj velik delež, ki se mu pridružuje še 38% takih, ki se vračajo vsaj mesečno, ena anketiranka pa vsakodnevno.

Takšnih, ki bi se želeli še kdajkoli vrniti v domači kraj, je 40%, ki se jim pridružuje 28% neodločenih in 32% prepričanih, da se nočejo več vrniti.

Zanimivi so odgovori o tem, do kakšnih sprememb bi morale priti za remigracijo. 57% anketirancev navaja zaposlitvene priložnosti, 38% cestne povezave, kot pomembno navajajo tudi večjo izbiro prostočasnih in kulturnih dejavnosti 23% odgovorov. Trikrat se

omenja problem stanovanj, po dvakrat pa zaslužek, večje možnosti potrošnje in pridobivanja znanja.

Najbolj preseneča odgovor, ki se pod *drugo* pojavi sedemkrat in to zgolj pri anketirancih iz občine Cerkljeva (kot odmaknjene, ruralnejše regije), ki ga tudi najbolj razložijo, in sicer značilnost okolja ali **mišljenje ljudi**, zato nekatere navajamo v celoti:

Odprijetost in podpora novim idejam predvsem s strani občine in največjih podjetij, ki s sedanjim odnosom zelo dobro poskrbijo predvsem za to, da vsi ambiciozni zelo hitro zapustijo svoj kraj in ne vidijo razloga, zakaj bi se vrnili.

Motivacija, da bi mladi začutili, da jih kraj potrebuje.

Na žalost mišljenje ljudi (ne samo delodajalcev) ostaja na ravni, ki ni vzpodbudna za mlade. Manjka podpora občine, ki bi morala pomagati mladim pri uresničitvi svojih idej. S tem bi zadovoljili življenjske cilje mladih, ki tako ostali v regiji.

Spremeniti bi se moralo veliko, v prvi vrsti miselnost ljudi, ki je pogoj, da bi še ostale stvari sploh lahko začele funkcionirati.

Omenjeni odgovori kažejo, da na Cerkljanskem kreativnost in inovativnost nista spodbujani. Le-ti sta po Lenarčiču (2004: 64) bistveni lastnosti bivanjske in migracijske privlačnosti v sodobni postfordistični družbi. Na ta način se še pospešuje beg možganov.

7.3.6 Posebnosti meddržavnega bega možganov

Ugotavljam, da se odgovori izseljenih visoko izobraženih izven države ne razlikujejo bistveno od ostalih odgovorov. Omeniti pa velja, da sta obe (ženski) anketiranki poudarjali odhod iz razloga širitve in poglobljanja znanja. Ena je v tujini ostala »nenamerno«, tekom magistrskega študija. Druga je prevajalka v Bruslju in jo je vedno zanimalo delo v tujini, poudarja pa, da sedanjo zaposlitev ceni predvsem zaradi vsakodnevnih izzivov, vsakodnevne širitve raznolikega znanja, osnova pa so dobri delovni pogoji in plača.

Kot najpomembnejše pridobitve dela v tujini navajata dobre reference za prihodnost, možnosti socialnih stikov po celem svetu, večje možnosti izbire za naslednja delovna mesta ter ponovno razširitev znanja.

7.4 Interpretacija podatkov in sklepne ugotovitve

Podatki iz raziskave so potrdili domnevo, da skoraj nihče izmed bežečih možganov ne registrira stalnega bivališča v regiji priselitve. To nam pove, da za raziskave problematike izseljevanja mladih uradne statistike niso primerne in je treba uporabljati lastne. Za raven celotne države pa to pomeni, da dejansko ni natančno seznanjena z notranjimi migracijskimi tokovi in realnim stanjem neenakomernega razvoja regij. To nepoznavanje in »zanemarjanje« problema s strani državne politike lahko vodi do demografskih zlomov, izpraznjenja določenih območij v Sloveniji, prenaseljenosti posameznih območij in velike zaostitve proučevanega problema v nekaj letih.

Na podlagi spolne strukture prejetih odgovorov po metodi snežne kepe izstopa večinski delež žensk (za večjo zanesljivost podatkov rabili večji vzorec populacije). Tudi neenakomerna spolna razdelitev regije pripomore k počasnemu demografskemu zlomu. Potrjena je tudi hipoteza, da je izmed izseljenih več družboslovno izobraženih, ki se v večini (3/4) selijo v največje slovensko zaposlitveno središče, Ljubljano. Zanimiv je bil tudi sorazmerno velik delež računalničarjev in informatikov, kar potrjuje tezo iz podpoglavja 3.2 in kaže na to, da je povpraševanje po njih večje v regiji izselitve, kjer se lahko tudi višje pozicionirajo in si torej določajo višjo ceno na trgu dela ter boljše izkoristijo svoji investicijo v človeški kapital.

Anketiranci izvorno regijo dojemajo predvsem kot regijo naravnih privlačnosti, regijo priselitve pa kot zaposlitveno središče, zaposlitvene priložnosti so tudi najbolj pomemben vzrok za izselitev. Nadalje respondenti sedanje delovno mesto, ki ga imajo v regiji priselitve, opisujejo kot takšno, ki jim v visoki meri zadovoljuje tako višje potrebe, kot so potrebe po estetizaciji dela, kot tudi potrebe imeti, biti, ljubiti. Večina jih je prepričana, da bi v izvorni regiji zasedli slabše delovno mesto. Izredno zadovoljstvo s sedanjim delovnim mestom pa nakazuje, da je zelo majhna verjetnost, da bi se vrnili v izvorno regijo.

Do precejšnje mere so anketiranci tudi bi-lokalci, a v manjši meri, kot je bilo pričakovano. To kaže na to, da so njihove socialne vezi z izvorno regijo vse šibkejše, kar prav tako pomeni, da je zanje vedno manj možnosti, da bi se kdajkoli vrnili.

Približno polovica anketiranih bi se bila pripravljena kdajkoli vrniti, pri tem pa največkrat dodajajo pogoj primerne zaposlitve (saj jo sedaj že imajo), kot značilen odgovor pa se pri Cerkljanih ponavljajo trditve, da bi se moralo spremeniti mišljenje ljudi.

Pridobljeni rezultati potrjujejo hipotezo, da le peščica mladih izobražencev, katerih izvorna regija je Idrijsko-cerkljanska regija, pretežno tehničnih smeri po študiju »ostane doma«. To se že kaže v nekakšni družbeni »ohromljenosti« (posebej cerkljanskega dela) regije, kar pomeni, da tukaj ni družbenoekonomskega napredka, spodbujanje podjetništva pa še zmeraj nima prioritete. Tukaj ni niti ustvarjanja novih, sodobnih delovnih mest, pa tudi ne raznovrstnih in pestrih pristočasnih in kulturnih dejavnosti, kar vse odbija mlade izobražence izven izvorne regije in ob stagnaciji regije lahko vodi do njenega pospešenega staranja.

Medtem ko se v idrijski občini v teku desetletja napoveduje celo priseljevanje tehničnih raziskovalcev iz drugih držav, se v cerkljanski občini lahko pričakuje izseljevanje le-teh, saj tukajšnje vodilno podjetje ne ustvarja bistvenih inovacij proizvodnih procesov in proizvodov. Tako tudi za mlade izobražence v tehničnih smereh delo v takšnem podjetju ne predstavlja zadostnega izziva. Če se v občini ne bo vzpostavila jasna razvoja vizija, je tukaj pričakovati le družbenoekonomsko nazadovanje.

Glede na to, da živimo v družbi znanja, je moč dejavnika »pridobiti novo znanje« relativno šibak dejavnik razlage pri begu možganov iz te regije. Menim, da je takšen rezultat odslikava stanja v globalnem gospodarstvu oziroma procesa globalizacije, ko se varnost zaposlitev pod pritiskom fleksibilnosti vse bolj zmanjšuje, zato je prišlo do rahlega premika v smeri pomena dejavnikov, ki zadovoljujejo osebne življenjske potrebe posameznikov, kot so dobre plače in varnost delovnega mesta (Wiley 1997).

Iz empiričnih rezultatov torej lahko sklenemo, da je zaposlitev odločilnega pomena za lokacijo bivanja. Če je to izobrazbi primerna, ustrezna, zadovoljujoča zaposlitev, potem se verjetnost trajnega bega možganov izredno poveča, saj visoko izobraženi vrednoto delo visoko cenijo. Zaposlitvi kot dejavniku zadržanja bežečih možganov v neki regiji se pridružujejo še ostale naravne in ustvarjene mikavnosti regije izselitve, nova socialna mreža, ki se skupaj z delovnim mestom zlijejo v navade in stil življenja. Le-ta pa ni geografsko prenosljiv, kar ima lahko »usodne« posledice za družbenoekonomsko in demografsko stanje v izvorni regiji.

7.4.1 SWOT analiza Idrijsko-cerkljanske regije

V tem podrazdelku na osnovi dosedanjih spoznanj in lastnega poznavanja podajamo lastno SWOT analizo prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti, ki vplivajo na regijo iz zunanjega okolja. S pomočjo SWOT analize (glej spodnjo Sliko 7.4.1.1) namreč želimo preučiti možne smeri razvoja obravnavane regije. Ta razvoj mora v našem primeru »zasledovati« cilj zmanjševanja bega možganov iz Idrijsko cerkljanske regije. Ugotovitve iz tega poglavja bomo še dodatno razčlenili in utemeljili v naslednjem poglavju.

V poglavju o družbenoekonomskih značilnostih izvorne regije, smo že precej povedali o slabostih in prednostih izvorne regije, nič pa o priložnostih, ki bi jih regija lahko izkoristila za svoj razvoj. Tukaj bomo поблиže preučili to postavko.

Regija globalizacijo lahko dojema kot pozitiven ali negativen dejavnik razvoja. Menim, da je to vprašanje bolj aktualno za cerkljanski del regije in manj za idrijski del regije, ki ima jasno začrtano strategijo vlaganja v raziskave in razvoj oziroma nenehno ustvarjanje konkurenčne prednosti. Prav tako je na primer del strategije podjetja Kolektor ohranjanje in povečevanje deleža visoko kvalitetnih delovnih mest v izvorni regiji. V največjem cerkljanskem podjetju o tem ne odločajo samostojno, saj je njihov velik deležnik tuje podjetje.

Priložnost lahko občini najdeta tudi v povečanem pomenu regij, ki se uveljavlja s strani EU. Tako bi za svoje razvojne projekte lahko črpali sredstva preko državnih meril in njenih dolgotrajnih postopkov, zgolj po merilu perspektivnosti in koristnosti nekega projekta v regionalnem merilu in na ta način pospešili razvoj in odpirali nova, visoko kakovostna, zahtevna in dobro plačana delovna mesta.

V tem prostoru bi lahko v namen zaposlovanja mladih izobražencev, predvsem družboslovnih smeri, izkoristili tudi sedanji slabosti in sicer vse večji delež starejših ljudi v populaciji in pomanjkanje ponudbe prostočasnih in kulturnih dejavnosti. Ti slabosti namreč vodita do velikega povpraševanja po storitvah socialne oskrbe in izvajanja prostočasnih in kulturnih dogodkov.

Menim, da je gospodarstvo v tej regiji, s poudarkom na idrijskih podjetjih, na pravi »poti«, saj se vedno več sredstev vlaga v raziskave in razvoj, poleg tega pa se samoiniciativno ustanavlja raziskovalne inštitute. Dodatno pa bi (še posebej podjetje iz cerkljanskega dela regije) podjetja iz regije glede pristopa k upravljanju s človeškimi viri, lahko razmišljala tudi o vzpostavljanju organizacijske kulture, ki bi v regijo privabljala mlade, izobražene in inovativne

Slika 7.4.1.1: SWOT analiza Idrijsko-cerkljanske regije

Prednosti	Slabosti
<p>Gospodarstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dobri poslovni rezultati. • Izvozno usmerjena podjetja. • Tradicija znanja na področju tehnologije. • Izgradnja novih R&R oddelkov in tehnoloških centrov v podjetjih. • Obstoječe regionalne izobraževalne institucije, ki se prilagajajo zahtevam gospodarstva. • Veliko število podeljenih štipendij (na tehniških področjih). • Najnižja stopnja brezposelnosti v Sloveniji. <p>Naravne in kulturne značilnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lepota, mir in neokrnjenost narave. • Biotska in krajinska raznolikost. • "Bio"sadje in poljski pridelki. • Pestra kulturno-zgodovinska dediščina. • Kakovostni in prepoznavni proizvodi. • Velika količina še neizkoriščene biomase in obnovljivih virov energije (les, voda ipd). 	<p>Gospodarstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Slabo razvit storitveni sektor. • Pomanjkanje podjetniške infrastrukture. • Izrazita zaposlenost v industriji. • Odvisnost od zgolj nekaj gospodarskih subjektov. • Število poslovnih subjektov v regiji stagnira. • Nizka povezanost med sektorji družbenih dejavnosti in med njimi ter gospodarstvom. <p>Infrastruktura: Slabe prometne povezave.</p> <p>Turizem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neizkoriščene možnosti v razvoju turizma. • Velika razdrobljenost turistične ponudbe. <p>Prostočasne dejavnosti: Nezadostna ponudba kulturnih in prostočasnih dejavnosti.</p> <p>Demografske značilnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nizka izobrazbena struktura prebivalstva in zaposlenih. • Visok indeks staranja prebivalstva, z možnostjo demografskega zloma. • Pomanjkanje inovativnih mladih kadrov. • Visoka strukturna brezposlenost visoko izobraženih ljudi.
Priložnosti	<p>Turizem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uresničevanje strateških razvojnih ciljev turizma v državi in regiji. • Promocija, razvoj in zaposlovanje na področju visoko kakovostnega turizma. • Povezovanje turizma, kmetijstva in storitvenih dejavnosti. <p>Ekologija:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trend ekološkega kmetovanja. <p>Razvoj obnovljivih virov energije.</p>
<p>Splošno:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Globalizacija. • Regija postaja osnovni vzvod sodobnega razvoja. • Povečano zanimanje za trajnostni razvoj, zdravo življenje in zdravo hrano. • Zapolnjevanje vrzeli na področju kulturnih in prostočasnih storitev in dejavnosti. <p>Gospodarstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nadaljno vlaganje v raziskave in razvoj. • Vzpostavljanje organizacijske kulture, z glavnimi vrednotami znanja, inovativnosti, fleksibilnosti. • Sektor proizvodnje elektronskih in električnih komponent za avtomobilsko industrijo je v vzponu. • Povečano povpraševanje po okolju prijaznih tehnologijah. • Spodbujanje ekološko čistih dejavnosti. • Povezovanje podjetij in podpornih institucij ter javnega in zasebnega sektorja. • Krepitev vlog tericarnega in kvartarnega sektorja (domi upokoencev, oskrbovanje na domu ipd.). • Prihod tujih strokovnjakov v regijo. • Članstvo v EU- možnosti sodelovanja na različnih področjih. <p><i>Vir: lastna interpretacija.</i></p>	Ovire/nevarnosti
	<p>Splošno: Globalizacija.</p> <p>Gospodarstvo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Problemi v elektro- in kovinsko-predelovalni panogi, bi lahko povzročili veliko brezposelnost. • Nespodbudna davčna politika. • Premajhna podpora in stimuliranje inovacijam s strani države. • Pomanjkanje mehanizmov v finančnih institucijah pri ponujanju novih storitev za hitro rastoča podjetja. • Šibak pretok znanja iz akademske sfere v podjetja. • Upadanje zanimanja mladih za tehniške in druge deficitarne poklice med mladimi. <p>Makro nivo: Visoka obdavčitev visoko izobraženih kadrov.</p>

kadre. Organizacijska kultura, ki privablja takšne (ključne) kadre, pa danes temelji na zahtevnih, samostojnih delovnih mestih, ki poudarjajo pomen znanja, inovativnosti in fleksibilnosti, poleg tega pa omogočajo tudi razvoj kariere. Hkrati zaposlovanje mladih perspektivnih kadrov prispeva k večji delovnih in poslovni uspešnosti podjetij, kar prav tako prispeva k nadaljnjemu regionalnemu razvoju. V idrijskem delu regije, kot učeče se regije, se takšen pristop k upravljanju s človeškimi viri v nekaterih podjetjih že uresničuje..

Veliko priložnost za gospodarsko rast in povečevanje podjetništva v tej regiji vidimo tudi v razvoju ekološkega kmetovanja oziroma ponudbi »bio«pridelkov, saj je povpraševanje po njih v velikem porastu, dosedanja ponudba pa skoraj neizkoriščena.

V ta namen bi bilo najprej potrebno osveščanje ljudi o pomenu in izvedbi ekološke ali »bio« pridelave sadja in zelenjave. V tem okviru je treba omeniti tudi še velike neizkoriščene zaloge obnovljivih virov energije, ki bi pocenile delovanje gospodarskih subjektov, pospešile razvoj regije in jo uveljavljale kot napredno, ekološko ozaveščeno regijo.

Nenazadnje, ima regija veliko neizkoriščenega potenciala tudi na področju turizma, ki ga predvsem cerkljanski del regije poudarja v svoji strategiji razvoja.

7.4.2 Nekatere razvojne in politične implikacije za preprečevanje bega možganov iz Idrijsko-cerkljanske regije

Izhajajoč iz ugotovitev teoretičnega in empiričnega dela naloge, SWOT analize iz prejšnjega poglavja ter po razvojnih načrtih in razvojni strategiji regije (Velikonja 2005a), za zmanjšanje problematike bega možganov iz Idrijsko-cerkljanske regije, dodajamo še nekatere bistvene razvojne in politične implikacije in priporočila. Temeljna ugotovitev je, da je v regiji za zmanjšanje bega možganov potrebno **predvsem povečati število ustreznih zaposlitvenih priložnosti za visoko izobražene v regiji**, saj le-te najbolj vplivajo na demografske trende. V ta namen Velikonja (2005a: 1) predlaga:

Zagotavljanje ekonomskih in prostorskih pogojev za rast števila novih delovnih mest, prednost pa morajo imeti ekološko čiste dejavnosti, kapitalno in tehnološko zahtevni programi, programi v terciarnem in kvartarnem sektorju, programi z visoko donosnostjo ter programi, ki manj obremenjujejo okolje. Za regijo bi bilo najprimernejše, da kombinira modele **skokovitega in komplementarnega razvoja obstoječe industrije** (ekstenzivna rast delovnih mest), **selektivnega razvoja industrije** (ki povečuje kakovost obstoječih delovnih mest, a ne vpliva bistveno na njihovo številčnost) ter model **skokovitega razvoja dejavnosti izven industrije** (s poudarkom na odpiranju novih delovnih mest v terciarnem in kvartarnem sektorju, spodbujanje podjetništva ter samozaposlovanja).

Zelo celovit in jedrnat je prikaz Velikonje (2005b: 2), o okvirjih oziroma priporočilih in napotkih k integralnemu pristopu k celostnemu in trajnostnemu planiranju razvoja regije¹⁰³ (Slika 7.4.2.1), zato ga tudi vključujemo v diplomsko nalogo.

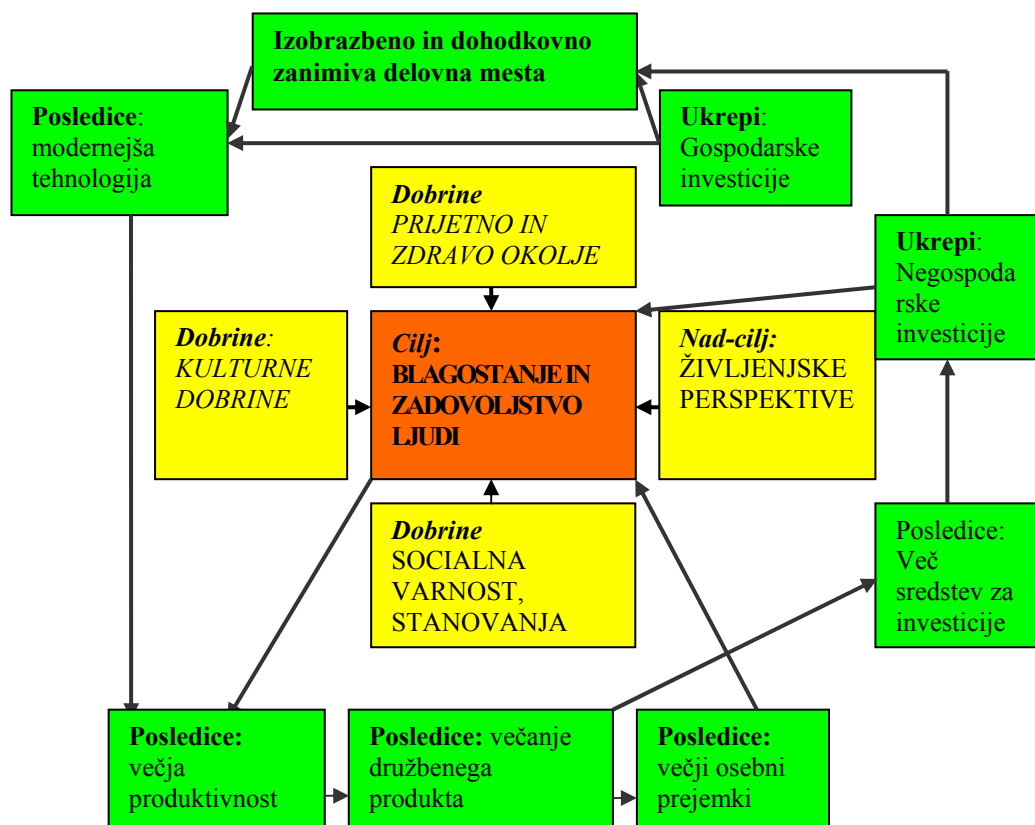
Kot vidimo spodaj, je glavni cilj razvoja v občinah Idrija in Cerklja doseči blagostanje in zadovoljstvo ljudi, ki vključuje njihovo socialno varnost, osebno zadovoljstvo, ugodne življenjske in delovne pogoje in preprečuje njihovo izseljevanje. Glavni cilj vsebuje na zgornji sliki opredeljene dobrine. Da bi dosegli zastavljeni cilj, je potrebno začetno ukrepanje tako z investicijami v gospodarstvo, kot tudi z negospodarskimi investicijami, le-te pa so odločilne za nastajanje izobrazbeno in dohodkovno zanimivih delovnih mest, ki nato vodijo v krog medsebojno »oplajajočih« se pozitivnih učinkov, kot so modernejša tehnologija, večja produktivnost, povečanje družbenega produkta, večji osebni prejemki in nenazadnje, več

---

¹⁰³ Naročnik Velikonjeve raziskave sta bili občina Idrija, ter Idrijsko-Cerkljanska razvojna agencija, kar pomeni, da bodo priporočila iz Slike 8.4.1 tudi dejansko del regionalne razvojne politike, ki vključuje ukrepe na področjih kot so: zaposlovanje, stanovanjska, industrijska in inovacijska politika itd.

sredstev za investicije, ki nas ponovno pripeljejo k novim (ne)gospodarskim investicijam. Tako je sklenjen razvojni krog in dosežen trajnostni razvoj regije.

Slika 7.4.2.1: Okvirji integralnega pristopa k planiranju razvoja regije

Vir: Velikonja 2005b: 2.

Velikonja (2005b: 7) meni, da do pravega razmerja delovnih mest ne bo možno doseči v dovolj hitrem času¹⁰⁴, zato poudarja, »da je izrednega pomena tudi **izboljšanje prometne dostopnosti do sedanjih in potencialnih centralnih in zaposlitvenih središč**«¹⁰⁵.

¹⁰⁴ V času, ko še ne bi prišlo do demografskega zloma območja.

¹⁰⁵ Priložnost ali »grožnja« za to območje bo izboljšana prometna povezava z Italijo, ki bo regijo časovno približala (Cerkno bo na isti izohroni z nekaterimi zaposlovalnimi središči v Italiji, kot je na primer Trbiž in z Ljubljano) kot povpraševanju po delovni sili v severnem delu Italije.

8. Sklep

Vloga mladih, visoko izobraženih, talentiranih, sposobnih človeških virov oziroma človeškega kapitala danes dobiva neprecenljiv in nenadomestljiv razvojni pomen, tako z vidika svetovnega, nacionalnega, kot tudi regionalnega ali lokalnega gospodarstva. Tudi za izobražene posameznike postaja lastna razvojna pot znotraj zanimivega in izzivov polnega delovnega mesta eden vse pomembnejših in ključnih življenjskih ciljev.

Iz povedanega se zdi nerazumljivo, da tako država, še posebej pa nekatere regije in lokalne entitete ne storijo ničesar, da bi obdržale ali privabile ta ključni kader nazaj. S takšno depopulacijo sposobnih ljudi, same sebe »obsojajo« na stagnacijo ali pa celo propad.

Idrijsko-cerkljanska regija je eden izmed takšnih primerov, čeprav moramo tukaj izpostaviti ugotovitev, da je stanje v občini Cerklje zagotovo bolj zaskrbljujoče. Idrijski del se namreč že uveljavlja kot učeča se regija in kot center visoke tehnologije, saj v njej ima sedež nekaj najbolj uspešnih in razvojno naravnanih podjetij. Njena »edina« pomanjkljivost z vidika bega možganov je pomanjkanje zaposlitvenih priložnosti za tiste občane, ki so izobraženi na družboslovnih smereh. V občini Cerklje v zadnjem desetletju ni prišlo do vidnejših razvojnih aktivnosti, čeprav se ugotavlja, da se mlad kader po študiju skoraj ne vrača več nazaj.

Tekom procesa nastajanja naloge smo ugotovili, da je že sama mladost, ki je značilna za bežeče možgane iz Idrijsko-cerkljanske regije, v pozitivni povezavi z migracijami. Tej se pridružuje še teorija življenjskega cikla, ki opredeljuje mlade, ki iščejo prvo zaposlitev, kot najbolj mobilni del populacije. Nadalje selitev v univerzitetno središče, proces izobraževanja in visoka izobrazba posameznike »opremijo« z novimi kvalitetami, kot je večji in kvalitetnejši človeški kapital, po katerem vse bolj povprašujejo delodajalci. Visoko izobraženi posamezniki tudi razvijejo poseben stil življenja, ki je zelo odločilen za to, da se ne vračajo več v (ruralnejše) izvorne regije, ki ne nudijo tolikšne pestrosti storitev, kot jih denimo univerzitetno središče, v katerem bivajo tekom izobraževanja. Prav tako so osebne potrebe na splošno in glede značilnosti delovnega mesta (na primer glede delovnih pogojev, izzivov, ustvarjalnosti, ugleda delovnega mesta, samouresničevanja) pri visoko izobraženih zahtevnejše, kot pri nižje izobraženih. Nadalje imajo visoko izobraženi bolj razvite veščine uporabljanja in izkoriščanja informacij in širšo socialno mrežo glede na manj izobražene, kar jim močno poveča ne samo zaposlitvene, temveč tudi življenjske možnosti.

Poseben pomen ima tudi minimalnost psiholoških stroškov, ki se jim zmanjšujejo že tekom študija, zaradi trganja socialnih vezi z izvorno regijo. Transakcijski ali oportunitetni stroški za bežeče možgani pravzaprav ne obstajajo, saj v primeru, da bi ostali v izvorni regiji, ne bi imeli na primer alternativnih možnosti zaposlitve oziroma bi bili brezposelni. Ugotovili smo tudi, da je (za Slovenijo, v mladosti) večji delež migrirajočih žensk.

Pri proučevanju pomena družbenoekonomskih značilnosti okolja in družbenih procesov smo se osredotočili na vpliv fizične razdalje od zaposlitvenih središč, na pomen strukture brezposelnosti, procesov urbanizacije, industrializacije in individualizacije. Le-ti (razen fizične razdalje) povečujejo beg možganov iz ruralnejših regij. Potrdili smo tudi tezo o tem, da v Ljubljani najde sebi primerno delovno mesto več družboslovno izobraženih ter večji delež žensk. Značilnost razlik med idrijsko in cerkljansko občino sem teoretično utemeljila, empirično pa je zaradi majhne odzivnosti in pomanjkanja podatkov iz drugih virov glede kvantitete (deleža) bega možganov ne moremo potrditi.

Ugotovili smo tudi, da gre v Idrijsko-cerkljanski regiji za pomanjkanje zaposlitvenih priložnosti, posebej za družboslovno smer izobrazbe, posledica tega je beg možganov. Tako smo prišli do končnega sklepa naloge, potrditve osnovne hipoteze iz uvoda, *da zaradi pomanjkanja njim ustreznih zaposlitvenih priložnosti na območju Idrijsko-cerkljanske regije mladi diplomanti ostajajo v univerzitetnih središčih*. Ljubljana je s svojimi pestrimi zaposlitvenimi priložnostmi in urbanim življenjskim stilom, s katerima migranti izpolnjujejo svoja življenjska pričakovanja in potrebe, velika pridobitnica bega možganov.

V Idrijsko-cerkljanski regiji bi bilo za preprečevanje nadaljnjega bega možganov potrebno »zavzeti« sistematičen pristop, z jasno »začrtano« strategijo razvoja, v katerem bi sodelovali tako politični »organi« (občina in njene službe, župan itd.), velika podjetja, izobraževalne institucije, kot tudi Idrijsko-Cerkljanska razvojna agencija. Potrebna bi bila »promocija« deficitarnih poklicev s tega področja, kar bi bil prvi korak preprečevanja bega možganov. Drug ukrep bi bilo odpiranje zaposlitvenih možnosti tudi za družboslovno izobražen kader, za kar vidim priložnost predvsem v velikem pomanjkanju določenih storitev na tem območju (na primer zavarovalništvo, finančne naložbe, storitve s področja varstva starejših ljudi, kulturno delo ipd.), večjem spodbujanju samozaposlovanja in podjetništva oziroma spoznavanju tržnih niš, za kar bi lahko skrbela razvojna agencija.

Iz velikega poudarka na prednosti naravnih mikavnosti v izvorni regiji bi (predvsem Cerkno) lahko zgradili tudi strategijo turističnega razvoja podeželja, ki bi zaposlovala

predvsem družboslovno izobražene. Področje bi lahko izkoristilo tudi možnosti ekološkega in »bio« kmetijstva, ki ima visoko dodano vrednost in prav tako zahteva izobražene kadre.

Priložnost je tudi v sedaj izseljenih bežečih možganih, ki delujejo kot »intelektualni delavci«, »ciljam« pa predvsem na diplomirane računalničarje in informatike, pa tudi pravnike, ekonomiste itd., katerih delo ni popolnoma vezano na prostor. Ob zagotovitvi pogojev za njihovo delovanje (ustanovitev obrtnih con itd.), bi bil to lahko »zametek« poznejšega »grozdenja« na njihovih področjih delovanja in tudi podpora lokalnemu gospodarstvu, ki predvsem v Idriji že danes napoveduje, da bo potrebovalo dodatne storitve v terciarnem in kvartarnem sektorju.

Teoretičnim in političnim implikacijam strategije razvoja regije se morajo pridružiti tudi dejavniki na višjem, državnem nivoju, kar je koristno za obe strani, posebej še ob povečanem pomenu regij ob vstopu Slovenije v EU. Država lahko k razvoju regije pripomore s prilagojeno davčno politiko, ki bi vzpodbujala inovativnost v gospodarstvu in ostajanje ljudi v regiji. Nadalje je nujen bolj policentričen razvoj Slovenije, tako glede dostopnosti vseh vrst storitev in kulturnih dobrin, kot tudi izobraževalnih institucij.

9. Literatura

1. Allardt, E. (1993): Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research. V Martha Nussbaum in Amartya Sen Kumar (ur.): *The Quality of Life*, 88–94. Oxford: Claredon Press.
2. Antončič, Vojko in Meta Gnidovec (1996): Zaposlitvena pot z vidika samostojnosti. V Ivan Svetlik (ur.): *Kakovost življenja v Sloveniji*, 143–160. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
3. Basker, Emek (2003): *Education, Job Search and Migration*. Discussion Paper. Bonn: Institute for study of Labour. Dostopno na http://www.iza.org/en/webcontent/events/transatlantic/papers_2003/basker.pdf, (4. maj 2007).
4. Batista, Catia, Aitor Lacuesta in Pedro C. Vicente (2007): *Brain Drain or Brain Gain? Micro Evidence from an African Success Story*. Discussion Paper No. 3035. Bonn: Institute for study of Labour.
5. Beck, Ulrich (2000): *The brave new world of work*. Cambridge: Blackwell.
6. Becker, Gary S. (1964): *Human Capital. A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. New York: National Bureau of Economic Research, Columbia University Press.
7. Bell, Daniel (1973): *The coming of postindustrial society – adventure in social forecasting*. New York: Basic Books.
8. Benčina, Marija (2007): *45 strokovnjakov koncerna Kolektor Group je obiskalo »Istitut Jožef Stefan«*. Dostopno na <http://www.kolektorgroup.com/index.php?t=news-item&id=317>, (1.september 2007).
9. Bevc, Milena (1991): *Ekonomski pomen izobraževanja*. Radovljica: Didakta.
10. Bevc, Milena, Barbara Verlič–Christensen in Valentina Prevolnik–Rupel (2000): *Migracije v Sloveniji v luči vključitve v Evropsko unijo*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
11. Bevc, Milena, Vida Mohorčič–Špolar, Peter Beltram, Marko Radovan, Erika Brenk in Jerina Kodelja-Starin (2001): *Znanje in izobraževanje v Sloveniji v luči priključitve EU*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja in Andragoški center Slovenije.
12. Bevc, Milena, Jernej Zupančič in Marina Lukšič–Hacin (2004): *Migracijska politika in problem bega možganov*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, INV, Urad za

- makroekonomske analize in razvoj. Dostopno na <http://www.sigov.si/zmar/projekti/srs/eksp-raz/MBevc.pdf>, (26. januar 2007).
13. Blau, P. in O.D. Duncan (1967): *The American Occupational Structure*. New York: Wiley.
  14. Boeri, T., G. Hanson in B. Mc Cormick (2002): *Immigration Policy and the Welfare System*. Oxford: Oxford University Press.
  15. Bole, David (2004): Dnevna mobilnost delavcev v Sloveniji. *Acta geographica Slovenica* 44(1), 22–45. Ljubljana: Inštitut Antona Melika.
  16. Böckerman, Petri in Kari Hämäläinen (2003): *Regional labour market dynamics, housing and migration*. Dostopno na <http://www.eale.nl/conference/eale2003/paper/Papers2003/BöckermanHämäläinen.pdf>, (8.marec 2006).
  17. Braverman, H. (1974): *Work and Monopoly Capital: The Degradation of Work in the Twentieth Century*. New York: Monthly Review Press.
  18. Brnot, Nuška (2006): *Delovne migracije, Slovenija 2005. Začasni podatki*. Dostopno na http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=649, (12. junij 2007).
  19. Bruff, Ian (2007): *Migrants are not variables: a critique of the migration literature and associated policy developments*. Dostopno na http://aa.ecn.cz/img_upload/6334c0c7298d6b396d213ccd19be5999/IBruff_Theoreticalcritiqueofliterature.htm, (7. junij 2007).
  20. Butina, Vasja (2004): *Sistematizacija delovnih mest v novi zakonodaji*. Dostopno na http://www.advise.si/sl/novosti2.asp?id_novice=42, (25.junij 2007).
  21. Büchel, Felix in Maarten van Ham (2002): *Overeducation, Regional Labour Market and Spatial Flexibility*. Discussion Papers. No. 424. Bonn: Institute for Study of Labour.
  22. Castles, Stephen (1995): Contract labour migration. V Robin Cohen (ur.): *The Cambridge Survey of World Migration*, 510–515. Cambridge: University Press.
  23. Castles, Stephen in Mark J. Miller (1998): *The Age of Migration*. Handmills, Basingstoke, Hampshire, London: Macmillan Press Ltd.
  24. Cervantes, Mario in Dominique Guellec (2005): *The Brain Drain: Old Myths, New Realities*. Dostopno na http://www.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/673/The_brain_drain:_Old_myths,_new_realities.html, (30. junij 2007).
  25. Černigoj–Sadar, Nevenka (1996): Prosti čas. V Ivan Svetlik (ur.): *Kakovost življenja v Sloveniji*, 197–212. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

26. Čokert, Andrej (2000): *Pokrajine v Sloveniji*. Dostopno na www.ff.uni-lj.si/oddelki/geo/publikacije/dela/files/Dela_13/20_Andrej_Cokert.pdf, (30. junij 2007).
27. Diez, M.A. in M.S. Esteban (2000): *The evaluation of Regional Innovation and Cluster Policies: Looking for New Approaches*. Dostopno na http://www.europeanevaluation.org/docs/22_diez.pdf (22. marec 2007).
28. Docquier, F. in A. Marfouk (2004): *Measuring the International Mobility of Skilled Workers (1990–2000): Release 1.0*. World Bank Policy Research Working Paper 3381. Dostopno na http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=625258, (12. januar 2007).
29. Docquier, Frédéric in Hillel Rapoport (2007): *Skilled Migration: The Perspective of Developing Countries*. Discussion Paper No. 2873. Bonn: Institute for Study of Labour.
30. Dolenc, Danilo (2000): Prostorska mobilnost prebivalstva. V Matej Gabrovec in Milan Oražen Adamič (ur.): *Ljubljana: Geografija mesta*, 96–102. Ljubljana: ZRC SAZU.
31. Dostie, Benoit in Pierre Léger (2006): *Self-selection in Migration and Returns to Unobservable skills*. Discussion Paper No. 847. Bonn: Institute for Study of Labour.
32. Edvisson, Leif in Patrick Sullivan (1996): Developing a model for managing intellectual capital. *European Management Journal* 14(4), 356–364.
33. Emri, Igor (2003): Tehnološki razvoj Slovenije – nekaj konkretnih predlogov. Dostopno na <http://www.prihodnost-slovenije.si/uprs/ps.nsf/krf/8C1738C7C46EA946C1256E940046C526?OpenDocument>, (18. april 2007).
34. Fertig, Michael in Stefanie Schurer (2007): *Labour Market Outcomes of Immigrants in Germany: The Importance of Heterogeneity and Attrition Bias*. Discussion Paper No. 2915. Bonn: Institute for Study of Labour.
35. Findlay, Allan M. (1995): Skilled transients: the invisible phenomenon? V Robin Cohen (ur.): *The Cambridge Survey of World Migration*, 515–522. Cambridge: University Press.
36. Goetz, Stephen J (2007): *Migration and Local Labor Markets: Contemporary migration patterns and issues*. Regional Research Institute, West Virginia University. Dostopno na www.rr.i.wvu.edu/regscweb.htm, (30. julij 2007).
37. Grahelj, France (2003): *Poskus oblikovanja sistema operativnega kontrolinga v podjetju Eta Cerkno*. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

38. Greenwood, Michael (1985): Human migrations: theory, models and empirical studies. *Journal of Regional Science* 25(4), 521–544.
39. Gugler, Josef (1995): The Urbanization of the Globe. V Robin Cohen (ur.): *The Cambridge Survey of World Migration*, 541–545. Cambridge: University Press.
40. Haapanen, Mika (2003): *Unobserved variation in migration behaviour*. Dostopno na <http://www.eale.nl/conference/eale2003/paper/Papers2003/Haapanen.pdf>, (3. marec 2006).
41. Haček, Miro (2003): *Regionalizacija Slovenije ob vstopanju v Evropsko unijo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Društvo mladih raziskovalcev Slovenije – združenje podiplomskih študentov.
42. Handy, Charles (1994): *The age of paradox*. Boston: Harvard Business School Press.
43. Harris J. in M. Todaro (1970): Migration, Unemployment and Development: A Two–Sector Analysis. *American Economic Review* 60(1), 126–42.
44. Hart, R.A. (1975): Interregional economic migration: some theoretical considerations (part II). *Journal of Regional Science* 15(3), 289–304.
45. Heeb, S. (2003): Hochschulen – Wissensinkubatoren der Region. V K. Nathusius (ur.): *Wirkungen des regionalen Kontexts auf Unternehmensgründungen*, 155–211. Köln: Josef Eul Verlag.
46. Herzog, Henry W. in Alan M. Schlottmann (1993): Valuing Amenities and Disamenities of Urban Scale: Can Bigger Be Better? *Journal of Regional Science* 33(2), 145–162.
47. Hlača, I. (1995): Brezposelnost in njen vpliv na družino in šoloobvezne otroke. *Vzgoja in izobraževanje* 26(2), 26–27.
48. Hochchild Russel, Arlie (1997): *Going Nowhere: The Capitalist Bind*. Berkeley: University of California Press.
49. Ilič, Branko (1999): Kakovost delovnega življenja in značilnosti medorganizacijske mobilnosti zaposlenih v Sloveniji. V Srna Mandič (ur.): *Kakovost življenja: stanja in spremembe*, 75–91. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
50. Ivančič, Angela (1996): Vseživljenjsko izobraževanje in socialna neenakost. V Ivan Svetlik (ur.): *Kakovost življenja v Sloveniji*, 45–79. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
51. Ivančič, Angela (1999): *Izobraževanje in priložnosti na trgu dela*. Ljubljana: FDV, Znanstvena knjižnica.

52. Jaklič, Andreja (2006): Internacionalizacija slovenskih podjetij. *Časopis Kolektor Group* 32(3), 5–6.
53. Jamšek, Franc (2007): V 21. stoletju sta najpomembnejša talent in znanje. *Delo*, 14. 8., 16.
54. Jerovšek, Janez (1980): *Izobrazba in ekonomska uspešnost*. Ljubljana: DDU Univerzum.
55. Justeau, Stephane in Pascal Glemain (2005): *Law of Migrations: a new spatial economic theory*. Dostopno na <http://www.regional-studies-assoc.ac.uk/events/allborg05/justeau.pdf>, (2. marec 2006).
56. Kajzer, Alenka, Tomaž Kraigher, Franci Klužer, Saša Kovačič, Arjana Masten Brezigar, Tanja Čelebič in Dušan Kidrič (2006): *Spremembe na trgu dela v Sloveniji v obdobju 1995–2005*. Delovni zvezek 5/2006. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.
57. Kanjuo Mrčela, Aleksandra in Miroljub Ignjatovič (2004): Neprijazna fleksibilizacija dela in zaposlovanja – potreba po oblikovanju varne fleksibilnosti. V Ivan Svetlik in Branko Ilič (ur.): *Razpoke v zgodbi o uspehu*, 230–258. Ljubljana: Sophia.
58. Kapur Devesh in John McHale (2005): *The Global Migration of Talent: What Does it Mean for Developing Countries?* Dostopno na www.cgdev.org/files/4473_file_Global_Hunt_for_Talent_Brief.pdf, (14. april 2007).
59. Kavčič, Cvetka in Almira Pirih (2006): *Analiza deficitarnih poklicev v Posočju*. Kobarid: Posoški razvojni center.
60. Keating, M. in L. Hooghe (1996): Regions and the EU Policy Process. V J. Richardson (ur.), *European Union: Power and Policy-Making*, 216–229. London: Routledge.
61. Kerr, C (1964): *Industrialism and Industrial Man*. New York: Oxford University Press.
62. Kiley, Michael T. (1999): The supply of skilled labour and skill based technological progress. *The Economic Journal* (109), 708–724.
63. Klemenčič, Marijan M. (2005): Regija in regionalna struktura Slovenije. *Razprave* (Dela 23). Ljubljana: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani.
64. Kopač, Anja in Martina Trbanc (2004): Obsežno, a premalo razvojno naravnano usposabljanje. V Ivan Svetlik in Branko Ilič (ur.): *Razpoke v zgodbi o uspehu*, 203–229. Ljubljana: Sophia.
65. Kraigher, Tomaž (2005): *Srednjeročna in dolgoročna projekcija demografskega razvoja v Sloveniji in njegovih socialno-ekonomskih komponent*. Delovni zvezek 10. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.

66. Kramberger, Anton (1999a): Vpliv družine na izobrazbene dosežke potomcev v Sloveniji. V Srna Mandič (ur.): *Kakovost življenja – stanja in spremembe*, 93–123. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
67. Kramberger, Anton (1999b): *Poklici, trg dela in politika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
68. Kramberger, Anton (2004): *Trendi zaposljivosti in brezposelnosti pri diplomantih FDV po letu 1990*. Študije 1. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
69. Kranjec, Samo (2007): Središče za razvoj novih izdelkov. *Finance* (133), 16. 6, 13.
70. Kušar Simona in Katja Vintar Mally (2004): Ljubljanska urbana regija – problemska regija. V Mirko Pak (ur.): *Geografska problematika Ljubljane in Zagreba*, 15–26. Dela 22. Ljubljana: oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani.
71. Kutin, Mateja, ur. (2007): *Regionalni razvojni program Severno Primorske (Goriške statistične regije) za obdobje 2007–2013: povzetek*. Kobarid: Posoški razvojni center.
72. Kwong, Peter (2007): *Chinese Migration Goes Global*. Dostopno na <http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=9437>, (2. oktober 2007).
73. Lah, Avguštin (1999): Mesta so zgodovina in prihodnost. V Avguštin Lah (ur.): *Mesta in urbanizacija v Sloveniji*, 12–15. Ljubljana: Svet za varstvo okolja republike Slovenije.
74. Lenarčič, Blaž (2004): *Pomen lokalnih ugodnosti za uspešen prehod iz fordističnega v postfordistično mesto: primer mest v ZDA*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
75. Long, Larry (1988): *Migration and Residential Mobility in the United States*. New York: Russell Sage Foundation.
76. Malačič, Janez (2003): *Demografija: teorija, analiza, metode in modeli*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
77. Malačič, Janez, Polona Domadenik in Marko Pahor (2006): *Trendi zaposlovanja in ekonomskih migracij na slovenskem trgu dela (povzetek zaključnega poročila)*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
78. Mandič, Srna in Andreja Cirman (2005): *Stanovanje v Sloveniji 2005*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
79. Mariani, Fabio (2004): *Brain Drain, Inequality and Growth*. Dostopno na http://www.ires.ucl.ac.be/DP/IRES_DP/2004-33.pdf, (14. marec 2007).

80. Marshall, T.H. (1950): *Citizenship and Social Class*. Cambridge: Cambridge University Press.
81. Marx, Karl (1867/1961): *Kapital. Kritika politične ekonomije*. Prvi zvezek. Ljubljana: Cankarjeva založba.
82. Maslow, Abraham H. (1982): *Motivacija i ličnost*. Beograd: Nolit.
83. Maynard, Leigh J., Timothy W. Kelsey, Robert J. Thee in Panajiotis Fousekis (1997): Rural Migration: What Attracts New Residents to Non–Metropolitan Areas. *Journal of the Community Development Society* 28(1), 131–141.
84. Milič, Marja (2007): Največji štipenditorji: lovijo tehnične kadre. *Manager* (9), 11.
85. Miller, E. (1973): Is Out–Migration Affected by Economic Conditions?. *Southern Economic Journal* (39), 396–405.
86. Mlinar, Zdravko (1994): *Individualizacija in globalizacija v prostoru*. Ljubljana: SAZU.
87. Mohorič, Bogdan (2007): Kolektor daje prednost zaposljivosti pred zaposlenostjo. *Komunitator* 7(37), 12–13. Idrija: FMR–MEDIA.
88. Morgan, K. (1997): The Learning Region – Institution, Innovation and Regional Renewal. *Regional Studies* 31(5), 491–503.
89. Munih, Marko (2003): *Znanost od tu naprej*. Dostopno na <http://www.prihodnost-slovenije.si/uprs/ps.nsf/krf/005F140982A2B1AAC1256E940046C529?OpenDocument>, (12. avgust 2007).
90. Mušič, Ivan (1999): Ljubljana. V Avguštin Lah (ur.): *Mesta in urbanizacija v Sloveniji*, 8–12. Ljubljana: Svet za varstvo okolja republike Slovenije.
91. Myles, J. (1993): Is there a Post–Fordist Course? V Walter Heintz (ur.): *Status Passages and their Regulation*, 21–30. Weinham: Beltz.
92. Naisbitt, John (1985): *Megatrendovi: deset novih smjerova razvoja koji mijenjaju naš život*. Zagreb: Globus.
93. Nared, Janez (2003): *Regionalna strukturna politika v Sloveniji*. Dostopno na <http://www.zrcsazu.si/giam/Upravna%20akademijaprezentacija%201%202.6.pdf>, (13. avgust 2007).
94. Novaković, Dejan (2003): *Regionalna razvojna koalicija v Idrijskocerkljanski regiji s poudarkom na odnosu med občinama, velikimi podjetju ter malimi in srednjimi podjetji*. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
95. Parsons, Talcott (1978): *Action theory and the human condition*. New York: Free Press.

96. Pavlin, Branko (2003): *Mestna naselja v republiki Sloveniji*. Ljubljana: Statistični urad republike Slovenije.
97. Pavlin, Branko in Gregor Sluga (2000): Ljubljana kot zaposlitveno središče Slovenije. V Matej Gabrovec in Milan Oražen Adamič (ur.): *Ljubljana: Geografija mesta*, 257–264. Ljubljana: ZRC SAZU.
98. Pečar, Janja (2003): *Izbrani socio–ekonomski kazalniki po regijah*. Delovni zvezki 5. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
99. Pečar, Janja (2006): *Regije 2006 – izbrani socio–ekonomski kazalniki 2006*. Delovni zvezki 5. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
100. Pekkala, Sari in Hannu Tervo (2002): *Unemployment and migration: does moving help?* Helsinki: Government Institute for Economic Research.
101. Pekkala, Sari (2003a): Migration flows in Finland: regional differences in migration determinants and migrant types. *International Regional Science Review* 26(4), 464–482.
102. Pekkala, Sari (2003b): *What draws people to urban growth centers: jobs vs pay?* Helsinki: Government Institute for Economic Research.
103. Perpar, Anton (2002): *Študijsko gradivo za predmet razvoj podeželja*. Ljubljana: Biotehniška fakulteta.
104. Piry, Ivo (2005): Regionalizacija Slovenije – nedokončana simfonija slovenske geografije. *Razprave* (Dela 18), 37–48. Ljubljana: oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani.
105. Pissarides, Christopher A. in Jonathan Wadsworth (1989): Unemployment and the Inter-Regional Mobility of Labour. *The Economic Journal* 99(397), 739–755.
106. Plazar–Mlakar, Manca (2000): Nekaj misli o regiji. *Urbani izziv* 11(1), 91–94.
107. Plevnik, Aljaž (2000): Bodoča prometnogeografska vloga Ljubljane. V Matej Gabrovec, Milan Oražen Adamič (ur.): *Ljubljana: Geografija mesta*, 100–106. Ljubljana: ZRC SAZU.
108. Plut, Dušan (1999): Kakovost okolja in varnost življenja. V Avguštin Lah (ur.): *Mesta in urbanizacija v Sloveniji*, 36–37. Ljubljana: Svet za varstvo okolja republike Slovenije.
109. Polachek, Solomon W. in Stanley Siebert (1993): *The Economics of Earnings*. Cambridge: Cambridge University Press.

110. Portes, Alejandro (1998): *The economic sociology of immigration: essays on networks, ethnicity and entrepreneurship*. New York: Russell Sage Foundation.
111. Premrzl, Vilibald (1999): Mesta in urbanizacija v Sloveniji. V Avguštin Lah (ur.): *Mesta in urbanizacija v Sloveniji*, 6–7. Ljubljana: Svet za varstvo okolja republike Slovenije.
112. Primožič, Vlasta (1997): Družbene dejavnosti v občini Cerklje. V Vlasta Primožič (ur.): *Trije koraki do tretjega tisočletja: ob tretjem prazniku občine Cerklje*, 5–6. Cerklje: Občina Cerklje, Eta Cerklje.
113. Rapuš Pavel, Jana (2005): Ranljivost mladih pri soočanju z brezposelnostjo. *Socialna pedagogika* 9(3), 329–360.
114. Ravbar, Marjan (2000): Regionalni razvoj slovenskih pokrajin. *Acta Geographica Slovenica* 33(2), 9–72. Ljubljana: Inštitut Antona Melika.
115. Ravbar, Marjan, David Bole in Janez Nared (2005): Ustvarjalno okolje in vloga geografije pri proučevanju konkurenčnosti mest: primer Ljubljane. *Acta Geographica Slovenica* 45(2), 7–34. Ljubljana: Inštitut Antona Melika.
116. Ravbar Marjan (2006): Slovensko podeželje na preizkušnji. *Razprave* (Dela 25). Ljubljana: Geografski Inštitut Antona Melika ZRC SAZU.
117. Ravenstein, E.G (1885): The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society* 48(2), 167–235.
118. Rodriguez, Gomez in Mike Roberto Sosteric (1999): *Higher Education in Transition: An Agenda for Discussion*. *Electronic Journal of Sociology*. Dostopno na <http://www.sociology.org/content/vol004.002/rodriguez.html>, (dne 12. avgust 2007).
119. Roos, Johan (2000): *Intelektualni kapital: krmarjenje po novem poslovnem svetu*. Ljubljana: Inštitut za intelektualni kapital.
120. Rossi, Peter H. (1980). *Why People Move*. Beverly Hills, California: Sage Publications.
121. Rouwendal, Jan (1999): Spatial job search and commuting distances. *Regional Science and Urban Economics* 29(4), 491–517.
122. Rovar, Jože in Jože Sambt (2003): Socio-economic differences among Slovenian municipalities: a cluster analysis approach. V Anuška Ferligoj in Andrej Mrvar (ur.): *Developments in applied statistics*, 265–279. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
123. Rus, Angelca in Ivan Stanič (1999): Notranja členitev Ljubljane in njeno povezovanje z urbano regijo. V Matej Gabrovec in Milan Oražen Adamič (ur.): *Ljubljana: Geografija mesta*, 265–276. Ljubljana: ZRC SAZU.

124. Salecl, Tanja (2006): *Partnerstvo moških in žensk na trgu dela*. Ljubljana: Vlada republike Slovenije.
125. Schultz, Theodore W. (1971): *Investment in Human Capital. The Role of Education and of Research*. New York: The Free Press.
126. Senjur, Marjan (1991): *Gospodarski razvoj in razvojna ekonomika*. Radovljica: Didakta.
127. Sjaastad, Larry A. (1962): The Cost and returns od human migration. *Journal of Political Economy* 70(5), 80–93.
128. Slaček Brlek, Aleksander Sašo (2006): *Rekonceptualizacija javne sfere v družbi tveganja*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
129. Sørensen, Aage (1977): The Structure of Inequality and the Structure of Attainment. *American Sociological Review* (42), 965–978.
130. Stanovnik, Peter in Art Kovačič (2005): *Konkurenčnost slovenskega gospodarstva in dolgoročni razvojni dejavniki*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
131. Svenšek, Ana (2007): *Prebivalstvo skokovito narašča*. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=news&op=sections&func=read&c_menu=1&c_id=146746, (11. julij 2007).
132. Svetlik, Ivan (1985): *Brezposelnost in zaposlovanje*. Ljubljana: Delavska enotnost.
133. Svetlik, Ivan (1996): Kakovost delovnega življenja. V Ivan Svetlik (ur.): *Kakovost življenja v Sloveniji*, 161–182. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
134. Svetlik, Ivan (2000): *Trg delovne sile v Sloveniji v luči vključevanja v EU*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Inštitut za družbene vede.
135. Svetlik, Ivan, Miroljub Ignjatovič, Pavle Sicherl, Anja Kopač in Martina Trbanc (2005): *Človeški kapital, trg dela in delovna razmerja*. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.
136. Šarec, Aleš, ur. (1997): *Agenda Habitat, Carigrajska deklaracija, Deklaracija Svetovnega zbora mest in lokalnih uprav 1996*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
137. Šemrl, Polona (2007): Idrija, primer dobre prakse. *Komunitator* 7(39), 11.
138. Tervo, Hannu in Jari Ritsilä (1998): *Regional differences in migratory behaviour in Finland*. Vienna: 37th Congress of the European Regional Science Association.
139. Trbanc, Martina (2005): Mladina na prehodu in njihova zaposljivost v sodobnih družbah. V Danilo Kozoderc (ur.): *Dvigovanje zaposlitvenega potenciala mladih*, 4–12. Ljubljana: Salve.

140. Ule, Mirjana (2003): *Spremembe vrednot v družbi tveganj*. Dostopno na <http://www.prihodnost-slovenije.si/up-rs/ps.nfs/krf/96997D6B515C0960C1256E940046C55B?OpenDocument>, (12. julij 2007).
141. Ule, Mirjana (2007): Mladi in družbene spremembe. *IB revija* 41(2), 62–69.
142. Van Ommeren, J. (1996): *Commuting and relocation of jobs and residences: a search perspective*. Amsterdam: Free University.
143. Valič, Judita (2005): *Preprečiti beg možganov*. Dobro jutro. Dostopno na <http://www.dobrojutro.net/?stran=novice&tip=21&id=3962>, (12. avgust 2007).
144. Velikonja, Peter (2005a): *Demografske in ekonomske osnove za izdelavo razvojnega načrta doline reke Idrijce in strategije prostorskega razvoja občine Idrija*. Ajdovščina, Idrija: Idrijsko–Cerkljanska razvojna agencija.
145. Velikonja, Peter (2005b): *Demografske in ekonomske osnove za izdelavo razvojnega načrta doline reke Idrijce in strategij prostorskega razvoja občin Cerknjo, Idrija in Tolmin*. Ajdovščina, Idrija: Idrijsko–Cerkljanska razvojna agencija.
146. Verlič–Christensen, Barbara (1999a): *Revitalizacija mest skozi teorijo vrednostnih razlik*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
147. Verlič–Christensen, Barbara (1999b): Slovenija na razpotju novih migracijskih tokov. V Srna Mandič (ur.): *Kakovost življenja – stanja in spremembe*, 161–184. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
148. Verlič–Christensen, Barbara (2002): *Evropa v precepu med svobodo in omejitvami migracij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
149. Verlič–Dekleva, Barbara (1996): Kvaliteta življenjskega okolja Slovenije v zadnjem desetletju. V Ivan Svetlik (ur.): *Kakovost življenja v Sloveniji*, 233–252. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
150. Verša, Dorotea in Viljem Spruk (2004): *Mladi diplomanti na trgu delovne sile*. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje.
151. Vodopivec, M. in Jan C. Van Ours (2004): *How Changes in Benefits Entitlement Affect Job Finding: Lessons from Slovenia Experiment*. Discussion Paper 1181. Bonn: Institute for Study of Labour.
152. Vrišer, Igor (1998): Središčna (centralna) naselja. V Jerneja Fridl, Drago Kladnik, Milan Orožen Adamič in Drago Perko (ur.): *Geografski atlas Slovenije*, 307–314. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

153. Weber, Max (1976): *Privreda i društvo*. Beograd: Prosveta.
154. Wiley, Carolyn (1997): What motivates employees according to over 40 years of motivation surveys. *International Journal of Manpower* (18)3, 263–280.
155. Witham, Mark (1993): Definition of Rurality. *Educational Funding Methodologies Papers* 24(4). Dostopno na http://www.agr.hr/cro/nastava/bs/moduli/doc/ag1144_soc_definicija_ruralnosti_3.pdf, (13. avgust 2007).
156. Zgaga, Pavel (2004): *Analiza gibanj v strukturi študentov in diplomantov terciarnega izobraževanja (1981–2004)*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
157. Žekš, Boštjan (2003): Pomen znanosti in visokega šolstva za razvoj. V Janez Drnovšek (ur.): *Pogovori o prihodnosti Slovenije: o vlogi znanja in znanosti*, 13–20. Ljubljana: Urad predsednika RS.

10. Viri

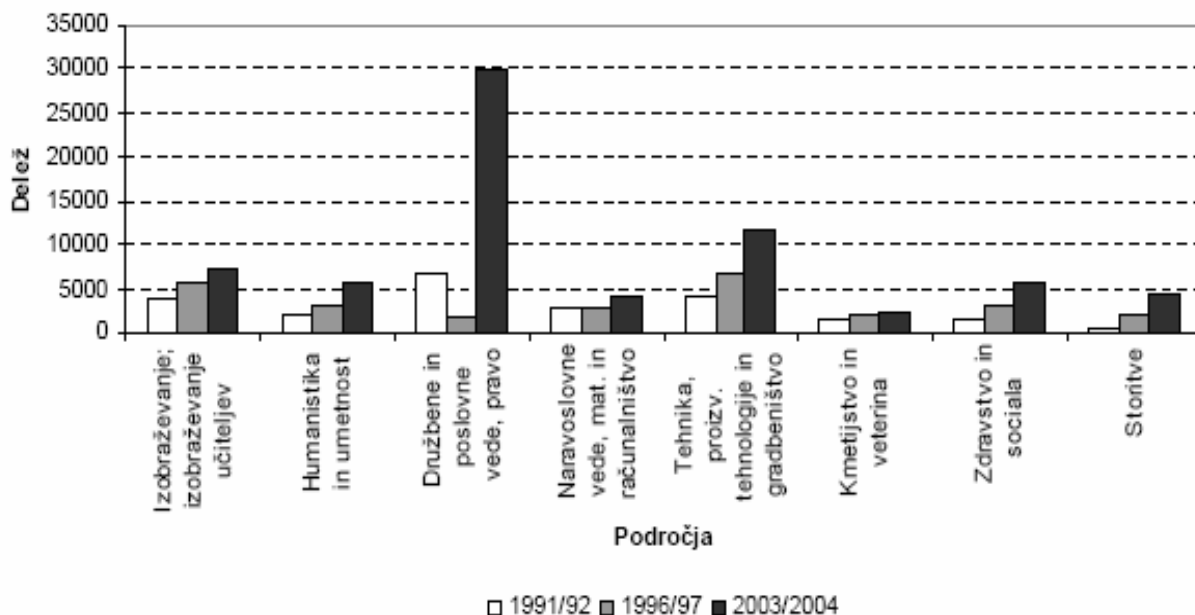
1. Izvozno okno (2007): *Bilateralni ekonomski odnosi s Slovenijo*. Dostopno na http://www.izvoznookno.si/podatki/kor/bilateralni_ekonomski_odnosi/, (25. september 2007).
2. Urad za makroekonomske analize in razvoj (2003): Brezposelnost po regijah. *Ekonomsko ogledalo* 10. Dostopno na <http://www.umar.gov.si/arhiv/og1003/brezip.pdf>, (22. julij 2007).
3. OECD (2007): *Economic survey of the European Union 2006: Removing obstacles to geographic labour mobility*. Dostopno na http://www.oecd.org/document/61/0,3343,en_2649_37415_39001853_1_1_1_37415,0.html (22. september 2007).
4. *Statistics Finland 1998*. Dostopno na http://www.stat.fi/index_en.html, (12. junij 2007).
5. Eurobarometer (2006): *Europeans and mobility*. Dostopno na http://europa.eu.int/comm/employmentsocial/workersmobility2006/events_en.htm, (26. junij 2007).
6. International Labour Organization (2007): *Global employment trends for youth 2006*. Dostopno na www.un-ngls.org/site/article.php?id_article=152, (12. junij 2007).
7. Podnar, Katarina (2007): *Intervju z Ivanom Svetlikom: Ob visoki avtonomiji intenzivnost dela ni tako velik problem*. Dostopno na <http://zaposlitev.dnevnik.si/aktualno/?n=656>, (15. oktober 2007).
8. *Izobraževanje 2004*. Ljubljana: Statistični urad republike Slovenije. Dostopno na www.mszs.si/eurydice/pisanje/200411.htm, (11. maj 2007).
9. Zavod republike Slovenije za zaposlovanje (2007): *Letno poročilo 2006*. Ljubljana: Zavod republike Slovenije za zaposlovanje.
10. *Nacionalni program visokega šolstva republike Slovenije 2002*. Ljubljana: Uradni list RS 20, 1513-1523.
11. SURS (2006): *Osnovne skupine prebivalstva po spolu, Slovenija, polletno*. Dostopno na <http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>, (22. september 2007).
12. Urad za makroekonomske analize in razvoj (2007): *Podjetja v letu 2006. Ekonomsko ogledalo 8-9*. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.
13. OR-WIN Deželna opazovalnica za socialne politike v Furlaniji-Juljski krajini in Sloveniji (2007): *Poročilo skupine za socioekonomsko analizo: demografija in migracije 2006*.

- Dostopno na
http://www.orwin.it/statiche/allegati/rapporto1_monitoraggiodati_esistenti_Slovenia_SLO.pdf (13. avgust 2007).
14. *Popis prebivalstva 2002*. Ljubljana: Statistični urad republike Slovenije.
  15. *Poročilo o razvoju 2007*. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.
  16. Commission of the european communities (2007): *Report from the commission to the council, the european parliament, the european economic and social committee and the committee of the regions on equality between women and men – 2007*. Dostopno na http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2007/com2007_0049en01.pdf, (22. maj 2007).
  17. *Statistični letopisi 1999–2006*. Ljubljana: Statistični urad republike Slovenije.
  18. *Strategija razvoja Slovenije 2005*. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj. Dostopno na <http://www.umar.gov.si/projekti/srs/srs.php> (13. maj 2007).
  19. Kolektor d.d. (2005-2007). Dostopno na <http://www.kolektor.si> (23. junij 2007).
  20. Svet EU (2000): *Lizbonska strategija 2000*. Dostopno na http://www.svez.gov.si/si/aktualne teme/lizbonska_strategija, (14. maja 2007).
  21. EU (2003): The Employment Guidelines 2003. *The official Journal of the EU* 197(17). Dostopno na <http://www.europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c11319.htm>, (3. marec 2007).
  22. World Bank. (2003): *World Development Report 2003*. New York: Oxford University Press.
  23. Eurostat (2007): *Young Europeans trough Statistics*. Dostopno na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/pls/portal/docs/PAGE/PGP_PRD_CAT_PREREL/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2007/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2007_MONTH_03/3-23032007-EN-AP.PDF, (12. april 2007).

11. Priloge

Priloga A: Vpis v terciarno izobraževanje po področjih študija

Vir: Zgaga, Pavel 2004.

Priloga B:

ANKETNI VPRAŠALNIK (za notranje migracije)

Pozdravljeni!

Pred Vami je anketni vprašalnik, ki je namenjen proučevanju vzrokov bega možganov iz občin Idrija in Cerklje ob Savi. Prosim Vas, da odgovorite na sledeča vprašanja, saj so Vaši odgovori zelo dragoceni in bodo morda spodbudili tudi kakšen »ukrep« na področju preprečevanja odhajanja mladih izobražencev iz naših občin.

Odgovori bodo predstavljeni anonimno. Hvala za sodelovanje!

1. Starost: 22 23 24 25 26 27 28 29 30

2. Spol: m ž

3. Kraj obiskovanja osnovne šole: Cerklje ob Savi Spodnja Idrija Idrija

4. Sedanji kraj bivanja:

(1) domači kraj ali bližina domačega kraja (2) Ljubljana (3) okolica Ljubljane

(4) Nova Gorica (5) Maribor (6) Novo mesto

(7) Drug kraj: _____

5. Ali ste tudi uradno prijavili spremembo stalnega bivališča, torej niste registriran/a kot občan občine Idrija ali Cerkno?

- a) Da, stalnega bivališča nimam več v rojstnem kraju.
- b) Ne, živim in delam drugje, stalno bivališče imam prijavljeno v domačem kraju.

6. Prosim, vpišite vpisano študijsko smer in dokončano stopnjo izobraževanja (diploma, magisterij, doktorat) na fakulteti, po opravljeni gimnaziji:

Stopnja: VI., VII., VIII.

Smer:

**7. Kakšne so po Vašem mnenju pozitivne lastnosti domačega kraja:
Prosim označite tiste predloge, s katerimi se strinjate!**

- a. lepota in neokrnjenost narave
- b. mir
- c. dostop do »bio-pridelkov« in izdelkov (domača jabolka, sir, krompir ipd.)
- d. turistične znamenitosti
- e. dobro stoječe gospodarstvo, ki veliko vlaga v razvoj, torej v svojo prihodnost
- f. velika izbira pri preživljanju prostega časa
- g. za moški spol je zadosti zaposlitvenih priložnosti
- h. za ženski spol je zadosti zaposlitvenih priložnosti
- i. znotraj obstoječih podjetij je veliko možnosti osebnega razvoja
- j. možnosti uspešne poklicne kariere
- k. dobri medsosedski odnosi
- l. dostopnost kulturnih dobrin (ogled kulturnih predstav, koncertov, raznih tečajev)
- m. možnost dobrega zaslužka
- n. boljši delovni pogoji (dopoldanski urnik, dejavniki varnosti in zdravja na delovnem mestu, delo za nedoločen čas, prosti dnevi itd.)
- o. več možnosti pridobivanja dodatnega znanja, izkušenj, izobraževanja
- p. raznovrstnost družabnega življenja (vsak dan v tednu se nekaj dogaja)
- q. možnosti pestre rekreacije
- r. široke možnosti potrošnje in preskrbe
- s. alternativne možnosti za zaposlitev oziroma menjavo službe

Drugo:

8. Če bi ostali v domačem kraju, ali si predstavljate, kakšno delovno mesto bi najverjetneje zasedli?

- a) Slabše, kot ga imam sedaj.
- b) Boljše, kot ga imam sedaj.
- c) Ga ne bi imel, bil bi prijavljen na zavodu za zaposlovanje.

9. Ali ste kdaj dobili ponudbo za delovno razmerje, ki je izhajala iz dela, ki ste ga opravljali preko študentskega servisa?

- a) ne
- b) da- ste doživeli kakšno zanimivo izkušnjo? Prosim za kratek opis:

10. Menite, da bi imeli manj možnosti, da bi po študiju ostali v izven domačega kraja in si tam našli službo, če ne bi bilo študentskih servisov?

- a) Drži, če ne bi delal/a preko študentskega servisa, bi bilo manj možnosti, da bi ostal v sedanjem kraju bivanja.
- b) Ne drži, študentska dela mi niso omogočila boljšega dostopa do zaposlitve v kraju, kjer bivam.

11. Če bi bilo možno, (ob zaposlitvi) bi se takoj spet preselil nazaj v domači kraj. V drugem kraju živim samo zaradi zaposlitve.

Drži / ne drži

12. Sedaj, ko sem navajen/a na mestni stil življenja, ne bi več mogel živeti v domačem kraju.

Drži / ne drži

13. Prosim, ocenite vsak predlog posebej, na vrednotni lestvici od 1 do 5:

- 1- najbolj pomembno,**
- 2- zelo pomembno,**
- 3- pomembno,**
- 4- malo pomembno,**
- 5- sploh ni pomembno.**

Kako pomembni so naštetih razlogi, za selitev iz domačega kraja ali drugače rečeno, katere so najpomembnejše prednosti v izvorni regiji:

- ___ lepota in neokrnjenost narave
- ___ mir
- ___ dostop do »bio-pridelkov« in izdelkov (domača jabolka, sir, krompir ipd.)
- ___ turistične znamenitosti
- ___ dobro stoječe gospodarstvo, ki veliko vlaga v razvoj, torej v svojo prihodnost
- ___ velika izbira pri preživljanju prostega časa
- ___ za moški spol je zadosti zaposlitvenih priložnosti
- ___ za ženski spol je zadosti zaposlitvenih priložnosti
- ___ znotraj obstoječih podjetij je veliko možnosti osebnega razvoja
- ___ možnosti uspešne poklicne kariere
- ___ dobri medsosedski odnosi
- ___ dostopnost kulturnih dobrin (ogled kulturnih predstav, koncertov, raznih tečajev)
- ___ možnost dobrega zaslužka
- ___ boljši delovni pogoji (dopoldanski urnik, dejavniki varnosti in zdravja na delovnem mestu, delo za nedoločen čas, prosti dnevi itd.)
- ___ več možnosti pridobivanja dodatnega znanja, izkušenj, izobraževanja
- ___ raznovrstnost družabnega življenja (vsak dan v tednu se nekaj dogaja)
- ___ možnosti pestre rekreacije
- ___ široke možnosti potrošnje in preskrbe

___ alternativne možnosti za zaposlitev oziroma menjavo službe

Drugo:

14. Prosim, označite, katere trditve glede Vašega sedanjega delovnega mesta držijo (možno je toliko odgovorov, s katerimi se strinjate).

- a) moje delovno mesto je vznemirljivo
- b) moje delovno mesto daje mojemu življenju smisel
- c) moje delovno mesto razvija ustvarjalnost in imaginacijo
- d) moje delovno mesto utrjuje samozavest in samospoštovanje
- e) moje delovno mesto je ugledno
- f) je moje »idealno« delovno mesto
- g) dobro plačano delovno mesto
- h) varnost zaposlitve oziroma delovnega mesta
- i) moje delo je dolgočasno in monotono
- i) drugo

15. Ali menite, da bi v domačem kraju danes lahko našel delovno mesto, ki bi ti nudilo enake lastnosti?

Priloga C:

VPRAŠALNIK ZA BEG MOŽGANOV V TUJINO, JE OBSEGAL ŠE NASLEDNJI DVE VPRAŠANJI:

16. Katere so najpomembnejše stvari, ki si jih pridobila z delom v tuji državi?

- dobre reference za prihodnost
- socialni stiki po celem svetu
- večje možnosti izbire za naslednja delovna mesta
- razširitev znanja

Drugo:

17. Katera je bila tista bistvena stvar, zaradi katere si odšla na delo v tujino? (v enem stavku).